

synlige fortellinger - skjult makt

dyre erik temmen

vår 2007

masteroppgave

institutt for sosiologi og samfunnsgeografi,

det samfunnsvitenskapelige fakultet,

universitet i oslo

Sammendrag av oppgaven

Denne oppgaven tematiserer hvordan etniske minoriteter tematiseres i den norske offentligheten. Med utgangspunkt i en avisårgang søker den å vise hvordan visse samfunnsposisjoner opprettholder en "virkelighet" der etniske minoriteter er å forstå som forskjellige fra den etniske majoritet. Mye blir sagt om feilene ved debatten, og aldri sier noen at den er konstruktiv. Likevel opprettholdes debatten, og med det metadebatten. For å forstå debatten har denne oppgaven valgt å se den som en diskurs, der diskursbegrepet åpner for analyse utover det som bokstavelig talt blir sagt. Oppgaven forsøker å si noe om hvorfor denne "virkeligheten" blir opprettholdt når tilsynelatende ingen er fornøyd med den. De synlige fortellingene blir repetert hver dag, men logikken som ligger bak disse fortellingene er ikke like lett observerbare. For å kunne beskrive denne skjulte makten bak fortellingene tar oppgaven først utgangspunkt i hvordan bestemte samfunnsposisjoner blir gitt legitimitet i forhold til det å få uttale seg om etniske minoriteter. Ut fra denne kategoriseringen må man så forstå hvorledes aktører blir knyttet til gitte posisjoner. Her tar oppgaven først utgangspunkt i den klassiske sosiologiske forståelsen der normer inngår som et bindeledd mellom aktør og struktur, for videre å bevege seg mot diskursanalytiske prinsipper som vil åpne for en videre innsikt i hva som kan sies å betinge og betvinge aktørens handlinger. I diskursanalytisk sammenheng vil Michel Foucault være sentral, der hans filosofi i forhold til hvor makt gjør seg gjeldende, kan oppfattes som frigjørende i den forstand at man innser hvor bundet man er. Relasjonene mellom aktør, struktur og handlingsvalg vil også bli utdypet gjennom teorier frembrakt av Pierre Bourdieu. Etter å ha sett nærmere på disse aspektene vil så oppgaven gjengi de idealtypiske fortellingene som de ulike samfunnsposisjonene kan sies å utsi, disse vil bli framstilt og forstått gjennom dramaturgiske begreper, mens oppgaven i sin helhet kan anses for å ha et diskursanalytisk blikk. De synlige fortellingene blir lest med utgangspunkt i at de inneholder bestemte virkemidler eller narrativer, men at disse oppstår som et resultat av en underforliggende orden. En diskursiv orden.

takk til pete, gyda, stig helmer og katt

Mønstre og systemer gjør dere gale

Bare noen få merker det

At vi gidder

Hva motiverer meg til dette?

Det er for ille dette her

Mønstre og systemer gjør dere gale

Hvor er de andre som merker det?

Det har sugd alt ut av meg

Jeg resignerer

Jeg gir opp for i dag

Men i morgen skal jeg ta igjen

KAPITTEL I. SYNLIGE FORTELLINGER OG SKJULT MAKT	8
Innledning.....	8
Synlige fortellinger og skjult makt.....	8
Bakgrunnen for oppgaven.....	8
Frem til et snevrere utgangspunkt.....	9
Kort om datagrunnlaget og databehandlingen.....	10
Oppgavens problemstilling og problemområder.....	11
Samfunnsmessig relevans	13
KAPITTEL II. ETNISKE MINORITETER I NORGE	14
Hovedtrekk ved innvandringen til Norge og norske myndigheter	14
Betegnelser og begreper.....	15
Asylsøker og innvandrere.....	16
Integrasjon og integrering.....	18
Stempling og stigmatisering.....	19
Etniske minoriteter og etniske norske	21
Etniske minoriteter og massemedia	22
KAPITTEL III. OPPGAVENS DATAGRUNNLAG OG METODEVALG.....	23
Bergens Tidende.....	23
Datainnsamlingen.....	24
Hvordan dataene er blitt behandlet	25
Kategoriseringen av samfunnsposisjonene	26
Diskursens begrepsinnhold	27
Metodevalg i forhold til datagrunnlaget.....	27
KAPITTEL IV. MAKT OG MEDIER	29
Makt og media	29
Makt bak, fra, rundt og i mediene	30
Ulike aspekter ved makt og ulike muligheter til å handle	32
KAPITTEL V. HANDLINGSBETINGELSER.....	33
Aktører og strukturer	33
Normstyrte handlinger eller strategiske handlinger.....	33
Normer som bindeledd mellom aktør og struktur.....	34
Hva kjennetegner en samfunnsposisjon?	36
Fokus på det mer varige.....	37
KAPITTEL VI. DISKURS, DISKURSANALYSE OG FOUCAULT.....	38
Hva er diskurs?	38
Hva er diskursanalyse?	39
Subjektive meninger og etablerte diskurser	40
Foucault og diskursens betydning.....	41
Foucault, utsagn og representasjon.....	41
Foucault og utelukkelsesprosedyrer	42
Foucault og interne prosedyrer	44
Tredje prosedyregruppe for å kontrollere diskurser	46
Bourdieu's handlings- og samfunnsteori	47
Symbolsk kapital og symbolsk makt.....	48
Habitus og symbolsk vold.....	49
Legitimitetsriter	50
Fortellinger som narrativer og som diskurs	52

Fortellinger	53
Genre og plott	55
Drama og institusjonell enhet	56
Medienes dramatisering	57
KAPITTEL VII. ANALYSE AV SAMFUNNSPOSISJONENE OG FORTELLINGENE	58
Analytisk struktur	58
Politikerposisjonen	59
Det politiske felt	59
Politikerposisjonene og fortellingen om innvandrere som et gode eller et onde	62
Politikerposisjonen og asylsøkerfortellingen	64
Hvem er de etniske minoritetene for politikerposisjonen?	65
Posisjonen for etniske minoriteter	65
Dette feltet slik det kommer til syne i media	65
Fortellingen om innvandrere og frykten for negativitet og å bli stigmatisert	66
Fortellingen om asylsøkere og personlige tragedier	69
Hvem er de for seg selv i de andre sin diskurs?	70
Journalistposisjonen	70
Det journalistiske felt	70
Journalistposisjonen og fortellingen om feil ved innvandringsdiskursen	71
Journalistposisjonen og fortellingen om asylsøkere	71
Hvem er de etniske minoritetene for journalisten	72
Politiposisjonen	73
Feltet for politiet	73
Fortellingen om kriminalitet	73
Hvem er de etniske minoritetene for politiet i media?	75
Posisjonen for helse- og sosialsektoren	75
Feltet for helse og feltet for sosialt arbeid	75
Fortellingen om innvandrere og sykdomsutbrudd	76
Fortellingen om asylsøkere og lite ressurser der det offentlige har et ansvar	76
Hvem er de etniske minoritetene for sosialsektoren?	78
KAPITTEL VIII. VIGSLING OG LEGITIMERING	79
Foucaults subjekter og strukturer	79
Det transcendentale subjekt	80
Forfattersubjektet	83
Massemedienes vigsling av legitime kilder	85
Samfunnsposisjonenes vigsling av aktøren	87
Avslutning og svarene som ikke kom	89
X. Litteraturliste	91

KAPITTEL I. SYNLIGE FORTELLINGER OG SKJULT MAK

Innledning

Hvordan etniske minoriteter fremstilles i norske medier har lenge blitt diskutert og debattert i ulike sammenhenger i det norske samfunnslivet, ikke minst har man sett dette i, og via mediene selv. En forholdsvis stor del av en generell og vid debatt om etniske minoriteter kan sies å angå spørsmål som angår debatten selv. Altså kan man si det er snakk om mange metadebatter eller metadiskurser, diskurser som dreier seg om den vide diskursen om etniske minoriteter. Tilsynelatende er det mange som ikke er helt fornøyd med tingenes tilstand slik den er, og tilsynelatende klarer ingen å endre den virkeligheten de prøver å opponere mot.

Synlige fortellinger og skjult makt

Oppgaven ønsker å vise hvordan bestemte samfunnsposisjoner kan sies å være gjengangere i saker som omhandler etniske minoriteter i massemedia. Mange av disse samfunnsposisjonene vil også ha en slik fremtredende rolle i forhold til andre sakstematikker, men her vil altså fokus ligge på hvilken betydning det får for diskursen som vedrører etniske minoriteter i Norge. Oppgaven vil med bakgrunn i en avisårgang gjøre en kategorisering av samfunnsposisjoner for å se hvilke fortellinger som trer tydeligst frem. Dette kan i utgangspunktet gjerne betegnes som synlige fortellinger da de har mulighet til å nå ut til alle mediekonsumenter. Skjult makt henspiller på alle de faktorene som kan spille inn før man ser de synlige fortellingene som konstituerer en virkelighet i avisen, men også makten som ligger i få gjentatt sine fortellinger gang på gang. I denne oppgaven vil teorier om makt få en sentral betydning. Både generelt som et teoretisk fundament for selve oppgaven, men også i analysen av det substansielle datagrunnlaget.

Bakgrunnen for oppgaven

Denne oppgaven kan sies å ha sin bakgrunn i alle de mishagsytringer som har fulgt diskursen om etniske minoriteter så langt tilbake i tid som undertegnede evner å huske. Mishagsytringene kan sies å ha vært av ulik karakter, men i sum forteller de at det er mange

som mener det ikke er likegyldig hvordan etniske minoriteter diskuteres, og at det er delte meninger om hvordan dette best skal gjøres. Kritikken har blant annet dreid seg om at det er for mye negative saker i forbindelse med minoriteter. Videre har den dreid seg om at det også er skjevheter når det gjelder hvem som slipper til i diskursen. Media har også fått kritikk for hvordan de har brukt betegnelser og begreper når de har omtalt etniske minoriteter. Noen mener at diskursen har vært for snill, mens andre mener den er for slem. De aller fleste som uttaler seg om diskursen virker allikevel enige om at den på en eller annen slags måte rommer klare svakheter. Bakgrunnen for å velge å ta utgangspunkt i en vid diskurs om etniske minoriteter i media oppstod som en følge av at det tilsynelatende var så mange som virket misfornøyd med denne diskursen om etniske minoriteter. Noe som også ledet frem til å vektlegge forholdet mellom aktører og strukturer da oppgaven skulle se nærmere minoritetsdiskursen, dette med utgangspunkt i spørsmålet om hvorfor ingenting endres når alle tilsynelatende er misfornøyd med både diskursens nåværende form og videre utkomme.

Frem til et snevrere utgangspunkt

Det er mye diskurs om diskursen i media der ulike aktører hevder en type virkelighet som utgangspunkt for sine egne standpunkter når det gjelder hvordan etniske minoriteter er synlige i den norske medieoffentligheten. En måte etniske minoriteter blir synlige på er nettopp gjennom aktører som peker på hva som er galt med mediefremstillingen. For å skape et eget bilde av "virkeligheten" tas det i forbindelse med denne oppgaven utgangspunkt i en avisårgang av Bergens Tidende. Dette ble gjort i et forsøk på å søke egne svar på hvordan mennesker med en etnisk minoritetsbakgrunn kunne sies å bli gjort synlig for et avislesende publikum. Dette virket som et ryddig utgangspunkt, og innledningsvis ble det gjort forsøk på en tilnærming der hele artikkelfloraen i utgangspunktet skulle være av lik interesse, der alle utsagn om etniske minoriteter skulle kunne bli underlagt en videre analyse. Altså ble hele datagrunnlaget en stund forsøkt sett på som en stor og lang vedvarende diskurs om etniske minoriteter, der alt fra det minste leserinnlegg til en eventuell artikkelserie skulle være potensielt interessant. I denne lesningen av datagrunnlaget ble allikevel tittelen til den, hvis mening kom på trykk, raskt viktigere og viktigere. Tittelen fremstod som en legitimering, en forklaring på hvorfor vedkommende hadde rett til å uttale seg om etniske minoriteter. På en eller annen slags måte. Om et eller

annet slags tema. Dette var ikke en bevisst måte å behandle datagrunnlaget på, men jeg ble klar over hvor betydningsfullt dette allikevel ble for å sortere informasjonen, for å modellere en virkelighet. Denne erfaringen skapte det endelige utgangspunktet for oppgaven.

Det dreier seg om å finne ut hvordan ulike samfunnsposisjoner konstituerer en virkelighet om etniske minoriteter gjennom media. Uavhengig av hva som debatteres vil alltid visse samfunnsposisjoner eller egenskaper ved et menneske bli foretrukket som en legitimering av utsagnet som kommer. Noen samfunnsposisjoner vil nesten alltid være tilstede i debatter uavhengig av tema, mens andre samfunnsposisjoner vil oppleve å være mer temabundne når det gjelder egen aktivitet i norsk media.

Kort om datagrunnlaget og databehandlingen

En fyldigere redegjørelse av datagrunnlaget vil komme lengre ut i oppgaven, men ut fra dens oppbygging vil det være hensiktsmessig å komme med noen valg som er blitt tatt i forbindelse med de kommende kapitlene. Oppgaven tar utgangspunkt i fem ulike samfunnsposisjoner som har blitt mer eller mindre konstruert ut fra datamaterialet. Samfunnsposisjon betegner langt på vei det Aubert (Aubert 1981: 99) kaller *stilling*. Stillingen, som han også betegner som posisjon, representerer de ytre kjennetegn på at en person er noe bestemt. Dette kan være for eksempel dreie seg om yrkesposisjon eller kjønn. En stilling vil ofte føre seg et sett av forventninger til adferd, og det følger ofte en eller annen type ritual eller kunngjøring i forbindelse med slike posisjoner som informerer omgivelsene om at denne nå er i den gitte samfunnsposisjon eller stilling. De samfunnsposisjonene som denne oppgaven tar utgangspunkt i er basert på det den egenskapen eller stilingen som tilsynelatende legitimerer deres utsagnsrett i diskursen om etniske minoriteter. Politikerposisjonen, posisjonen for etniske minoriteter, journalistposisjonen, politiposisjonen og posisjonen for helse og sosialsektoren danner med bakgrunn i dette utgangspunkt for denne analysen. Oppgaven har tatt utgangspunkt i artikler som omhandler *innvandrere* og *asylsøkere*, som langt på vei var dominerende som betegnelser på etniske minoriteter i Bergens Tidende, mens *etniske minoriteter* i denne oppgaven blir brukt som en samlebetegnelse der generelle poenger og uttalelser kommer frem. En nærmere forklaring

av dette, samt problematiske forhold knyttet til disse avveiningene kommer uttøvet i oppgaven.

Oppgavens problemstilling og problemområder

Med bakgrunn i det som er skrevet så langt, og etter arbeid med empirien på et tidlig stadium, har oppgaven kommet frem til en problemstilling som ved å bli forsøkt besvart kan åpne for og se noe av den skjulte makten som ligger bak de synlige fortellingene om etniske minoriteter.

Hvordan skapes det konformitet i ulike samfunnsposisjoner, og med hvilken bakgrunn, og med hvilket resultat kommer dette til syne i diskursen om etniske minoriteter i media?

I første ledd spørres det etter hva som skaper konformitet i ulike samfunnsposisjoner. I begrepet om konformitet ligger det at det er en oppførsel som kan sies å stemme overens med det vanlige. Det betegner således en individuell oppførsel eller adferd som tar sikte på og ikke bryte ut fra det normale, de forventninger som knyttes til en i kraft av å være en del av en samfunnsposisjon. Samfunnsposisjon vil i oppgaven betegne den siden av aktøren som blir vektlagt i forbindelse med at denne uttaler seg om etniske minoriteter i denne oppgavens empiri, altså den siden av aktøren som kan sies å gi vedkommende legitimitet i diskursen om etniske minoriteter. Diskurs kan på dette stadiet av oppgaven forstås som betegnelsen på et helt register av utsagn vedrørende et gitt tema. For å besvare dette vil oppgaven blant annet se nærmere på forholdet mellom aktør og struktur fra flere forskjellige vinkler, der i første ledd normbegrepet vil stå sentralt.

Når oppgaven så spør om "med hvilken bakgrunn" dette kommer til syne i media er ambisjonen å si noe om hvorledes de fem ulike samfunnsposisjonene som denne oppgaven tar utgangspunkt i, trer inn i diskursen om etniske minoriteter med sine utsagn. De vil alle kunne sies å representere hver sin deldiskurs i den vide diskursen om etniske minoriteter, og bakgrunnen for at denne materialiserer seg i en avisårgang med en viss hyppighet året igjennom vil ha ulik bakgrunn. Et sentralt aspekt vil jo i denne sammenhengen være å se om det er den vide minoritetsdiskursen som etterspør de ulike samfunnsposisjonene, eller om

det er de ulike samfunnsposisjonene som iscenesetter seg selv i denne diskursen. Noe av svaret på dette vil kunne sies å være forholdsvis synlig, mens andre deler av det vil være av mer skjult karakter.

Spørsmålet ”og med hvilket resultat” søker mulige svar på to plan: For det første blir det for oppgaven sentralt å se nærmere på hvordan de ulike samfunnsposisjonene faktisk konstituerer en egen deldiskurs angående etniske minoriteter. Fortellingene de forteller vil jo være et synlig bevis på noe av dette, men diskursbegrepet kan også sies å romme flere aspekter enn de synlige fortellingene. Diskurser kan sies å være makt, samtidig som det også kan sies å være en kamp om makt. For det andre vil ”resultat” også innebære å se på sluttsammenheng av det som oppgaven har arbeidet seg gjennom, dette for å synliggjøre sammenhenger ved de ulike aspektene oppgaven har befattet seg med, og hvilke implikasjoner dette kan sies å ha for diskursen om etniske minoriteter, og hvordan det både før og etter de synlige fortellingene ligger mye skjult makt.

Oppgavens hovedspørsmål involverer flere store felter både på konkrete og abstrakte nivåer. Disse vil oppgaven måtte redegjøre, og derigjennom avgrense, for å sette den inn i en samfunnsmessig og samfunnsvitenskaplig kontekst. Det første området som denne oppgaven vil redegjøre noe for er ulike aspekter ved hvordan etniske minoriteter kan sies å være gjenstand for oppmerksomhet fra det norske samfunnet. Her vil blant annet ulike sider ved innvandringen til Norge, og samfunnets reaksjon på denne bli sett nærmere på. Videre vil en del betegnelser bli gjennomgått, både for å bringe noe klarhet i problematiske aspekter ved slike, og da samtidig si noe om den virkeligheten diskursen om etniske minoriteter kan sies å komme fra, og være i. Det er en kompleks diskurs som kan sies å inneholde både formelle og uformelle føringer for den som vil gi seg i kast med den.

Et annet problemområde som trenger en klargjøring i begynnelsen av oppgaven er media. Media er som etniske minoriteter et vidt felt som i seg selv er gjenstand for en mengde forskningsarbeid, og det vil være nødvendig å klargjøre en del forhold knyttet til massemedier for å besvare denne oppgavens hovedspørsmål på en korrekt måte. Ikke minst vil ulike maktaspekter i forbindelse med media være sentralt å få frem i forbindelse med denne oppgavens anliggende. Og med makt er man inne på det siste vide problemområdet

som må kommenteres noe nærmere i denne oppgaven før den kan gripe den sosiale virkelighet den søker å si noe om ut fra hovedspørsmålet.

Allerede nå er det blitt brukt mange begreper som vil trenge en nærmere gjennomgang og klargjøring. Der samfunnsposisjoner, roller, diskurser, etniske minoriteter, media og makt bare er noen eksempler. Slike redegjørelser vil komme der en dypere sosiologisk klargjøring vil være nødvendig for å få frem oppgavens budskap.

Samfunnsmessig relevans

Så lenge etniske minoriteter blir tematisert som etniske minoriteter i det norske samfunnet og ikke som nordmenn, vil det være viktig å prøve og forklare hvorfor dette skillet består, og hva det består av. Det er ikke alltid en slik deling av befolkningen er uhensiktsmessig, men i mange tilfeller vil en slik "vi" og "de" oppdeling virke vanskelig å forklare med rasjonelle begrunnelser i at det var nødvendig. Denne oppgaven søker å si noe om hvordan diskursen om etniske minoriteter kan sies å være, hva den består av og hvorfor den består. Den forsøker å synliggjøre noe av den skjulte makten som definerer mennesker opp mot en tilsynelatende naturlig gitt kategori. Subjektet kan virke uten innvirkning på den virkelighet denne ikke liker. Og hvis alle føler det sånn, hvorfor består da det som består? Denne oppgaven vil nok ikke bidra med et eneste svar som er håndgripelig, den kan forhåpentligvis stille noen gamle spørsmål en gang til. Kan man bidra til bevissthet, kan man i neste ledd bidra til en annen handling. Oppgaven mener ikke at de samfunnsposisjonene som blir lagt under lupen her er de eneste rette, de eneste som måtte være nødt til å bli gått nærmere etter i sømmene. Like lite som at det var nødvendig å ta utgangspunkt i diskursen om etniske minoriteter. Oppgaven handler om hvorfor mennesker handler som de tilsynelatende vil, mens handlingen allikevel som regel er forutsigbar. Mennesker handler som forventet. Når ble noe forventet i forhold til etniske minoriteter? Når ble etniske minoriteter etniske minoriteter, og når ble norske norske folk som prater om etniske minoriteter med den største selvfølgelighet? Hvorfor får tittelen eller samfunnsposisjonen din meg til å vite hva du skal si om etniske minoriteter? Oppgaven kan ikke besvare slike spørsmål, men den kan stille dem.

KAPITTEL II. ETNISKE MINORITETER I NORGE

Hovedtrekk ved innvandringen til Norge og norske myndigheter

Innvandringen til Norge startet så vidt på begynnelsen av 1960-tallet, men det var først ved inngangen til 70-tallet at man begynte å merke en klarere økning i antall personer som kom og ønsket oppholdstillatelse. I forhold til mange andre europeiske land var Norge sent ute med å motta flyktninger og innvandrere i særlig utstrakt grad. Påvirket av andre land i Europa ble allikevel den såkalte *innvandringsstoppen* innført i 1975, dette til tross for at man ikke hadde vært i nærheten av å ha en slik pågang av innvandrere som land man sammenliknet seg med. "Innvandringstoppen introduserte i bunn og grunn den politikken som har vært toneangivende siden – en begrenset og kontrollert innvandring, som det het fra politisk hold" (Brochman, 2003: 359). Brochman nevner tre områder som hun mener har omkranset norsk politikk i forhold til innvandrings spørsmål, og det er hensynene som er ble tatt i forhold til velferdsstaten, arbeidsmarkedet og nasjonen.

Det første av de tre punktene går på innvandringens innvirkning på den norske velferdsstatens goder. Spørsmålet lå på om hvorvidt disse godene kunne bestå om Norge ble åpnet for et stort antall innvandrere, eller eventuelt hvor bæregrensene gikk. Siden fagbevegelsen hadde samarbeidet nært med staten siden mellomkrigstiden i oppbyggingen av en norsk velferdsstat, er det nære sammenhenger med hensynene som ble tatt til dennes idealer, og hensynene som ble tatt til arbeidsmarkedet. Spesielt LO var aktive for å sikre at man skulle unngå en for stor kamp på arbeidsmarkedet, der økt innvandring og med det potensielt billig arbeidskraft ville kunne underminere både norske arbeidere og LOs relativt sterke posisjon i det norske samfunnet ved inngangen på 70-tallet. De som var mest interessert i få klare regler som skulle sikre norske lønsmottakere mot konkurranse, noe som blant annet skjedde med lover for likelønn og ved en kontrollert innvandring.

Det siste punktet som nevnes er det altså innvandringen og dens påvirkning på nasjonen, en tematikk som ifølge Brochman (Brochman 2003: 363-365) lenge fikk ligge i fred på grunn av de følelsesmessige aspektene som den førte med seg. Koblingen lå lenge nærmest urørt av

både politikere og forskere fordi det muligens kunne være ubehagelig for de aktuelle aktørene å tre inn på dette feltet. Det kunne for eksempel være snakk om at visse kulturelle norske trekk kunne bli truet ved en for stor innvandring utenfra, og forståelsen av Norge som en liten og skjør nasjon blir trukket frem som grunner til at man ønsket en forholdsvis streng innreisekontroll. Denne nasjonsdimensjonen har etter Brocmans syn vært tilstede, men altså underkommunisert i forhold til den usikkerheten som man må si man så med Fremskrittspartiets vekst utover på 80-tallet. Fremskrittspartiet kunne sies å sette nasjonsdimensjonen på den offentlige dagsorden, noe som ga dem både venner og uvenner, men et spørsmål vil jo være hvor mye offentlighetens tidlige unnvikenhet har hatt å si for Fremskrittspartiets senere oppslutning.

Betegnelser og begreper

Det er ikke uten fallgruver området som dreier seg om betegnelser og begreper, dette gjelder så vel ovenfor minoriteter som ovenfor vitenskaplige praksis. Ordene som brukes er *betegnelsen*, hvor så ordet eller betegnelsen leder tanken er *begrepet*, begrepet som også kan forstås som meningsinnholdet ordet gir (Kalleberg 1996). Når det gjelder hvilke betegnelser man kan, eller burde bruke, for å få fortalt at det dreier seg om mennesker med etnisk minoritetsbakgrunn, så kan det nærmest anses som et temaområde i seg selv. Det kan være hensiktsmessig å gjennomgå noen sentrale trekk ved denne tematikken, og hvordan denne også kan sies å ha vært med å prege en bred diskurs om etniske minoriteter i det offentlige rom. Hva som blir oppfattet som såkalt korrekt og riktig er i en stadig endring. Noen betegnelser har for lengst forsvunnet ut av det daglige vokabular, mens nye har kommet til uten at det nødvendigvis har løst de reelle problemene som anses for å ha vært forbundet med visse betegnelser som er blitt brukt.

I denne sammenheng kan det være hensiktsmessig å først se betegnelsen som så langt er blitt brukt i denne oppgaven, nemlig *etnisk minoritet*, for heller ikke det som betegnelse trenger å være til det gode. Peter Hervik (Hervik 2002: 30- 35) problematiserer nemlig de empiriske begrepene "etnisk" og etnisk minoritet". Han mener det ligger skjulte maktposisjoner i disse begrepene, og fremhever risikoen som kan ligge i dette ved at man kan komme til å reprodusere dikotomiseringen av den, i hans tilfelle, danske befolkningen i

to gjensidig utelukkende kategorier. Han mener at dette ikke er et eksempel på det han kaller nyrasisme, men en forutsetning for den. Oppgaven kommer tilbake til nyrasismebegrepet, men det kan kort nevnes her at nyrasismen vektlegger kulturelle forskjeller fremfor fysiske forskjeller mellom mennesker. For Hervik har nyrasisme vært et fenomen i utvikling i Danmark utover på 1990- tallet, og den har ifølge han utspring i begrepsmessig dikotomisering. Denne dikotomiseringen gjør det umulig og både være "oss", altså etnisk dansk og "de andre", altså en etnisk minoritet. Samfunnet blir således todelt. Et videre problem vil så være at dette bidrar til å viske ut skillene mellom innfødte dansker, noe som også vil skje mellom de enkelte etniske gruppene, samt innad i de etniske gruppene. Spørsmålet er hvordan man skal unngå å havne i et slikt begrepsmessig dilemma når man ønsker å ytre seg om tematikker som faktisk er avhengig å foreta analytiske distinksjoner i befolkningen. Oppgavens siktemål er ikke å befeste og forsterke motsetningene mellom ulike etniske grupper, men den har nok heller ikke mulighet til å fjerne dem, så derfor tas det sjans på å bruke begrepet om etniske minoriteter for å få sagt noe om den etniske minoritetsdiskursen. Oppgaven tar utgangspunkt i artikler som omhandler innvandrere og asylsøkere, begreper som i mengde stod for over 90 prosent av totale artikkelmengden der mennesker med annen bakgrunn enn etnisk norsk, ble tematisert. Oppgaven kommer til å bruke begrepet etnisk minoritet som en samlebetegnelse når den kommer med generelle betraktninger. I det påfølgende skal oppgaven se nærmere på begrepene som dannet utgangspunkt for datainnsamlingen.

Asylsøker og innvandrer

Denne oppgaven bruker, som nevnt, ord og betegnelser som kan oppfattes som problematiske. Et annet eksempel på noe som kan oppfattes som problematisk er hvordan begrepene innvandrer og asylsøker blir brukt for å se nærmere på en større diskurs om etniske minoriteter. Definisjonsmessig vil disse begrepene uttrykke ulike ting: "En asylsøker, også kalt spontanflyktning, er en person som kommer til Norge på egen hånd og søker asyl, det vil si beskyttelse, ved ankomst. Å være asylsøker er en midlertidig status under myndighetenes saksbehandlingstid" (Arntsen Sørheim 1997: 171). Begrepet flyktning blir så brukt om asylssøkere som har fått innvilget asyl, samt da også kvoteflyktninger eller overføringsflyktninger. "Begrepet innvandrer benyttes som en fellesbetegnelse på personer

med utenlandsk bakgrunn, uansett opprinnelig årsak til innvandringen” (Arntsen Sørheim 1997: 171). Statistisk sentralbyrå avgrensner nå innvandrere i første og annen generasjon i sin befolkningsstatistikk på en slik måte at første generasjon er de som er født i utlandet av utenlandske foreldre, mens annen generasjon innvandrere er de som er født i Norge av utenlandskfødte innvandrere.

Man kan problematisere det faktum at denne oppgaven bruker innvandrere og asylsøkere som empiriske begreper. Men grunnen til dette ligger i nettopp datagrunnlaget for oppgaven, da det samlet sett var svært få artikler som ikke omtalte etniske minoriteter (som er min samlebetegnelse) enten som innvandrere eller asylsøkere. Definisjonsmessig vil disse begrepene som vist uttrykke ulike ting, men i medievirkeligheten er de hver for seg de mest brukte begrepene, samtidig som det også finnes veldig mange eksempler på at de overlapper hverandre i avistekster. Til sammen utgjør de derfor et kategorisk grunnlag for denne oppgavens datamateriale av den grunn at de blir klart oftest brukt. Det er disse begrepene som i størst grad preger en bred diskurs om etniske minoriteter gjennom en avisårgang, og som da i størst grad er med å konstituere en virkelighet gjennom å bli hyppig debattert og repetert. Det vil i analysedelen bli foretatt en analytisk distinksjon mellom asylsøkerbegrepets og innvandrerbegrepets respektive fortellinger, samtidig som det også vil bli tatt høyde for overlappingen og likhetene i fortellingene de to begrepene resulterer i. Mer om bakgrunnen for å foreta slike valg vil komme i kapittelet om datagrunnlag og metode. For å sette oppgaven inn i en videre samfunnsmessig kontekst kommer det i neste delkapittel en redegjørelse av ytterligere noen begreper som har stått sentralt i den norske innvandringsdiskursen, og som mest sannsynlig vil være godt synlig der i fremtiden også.

Selv om disse begrepene som er vist ovenfor har sin faktiske definisjon, betyr ikke det automatisk at de er innarbeidet i den kollektive hukommelsen. Heller tvert imot. Dette medfører at de vil miste mye av sin verdi i den offentlige debatten, og noe som kunne vært spesifikke og veiledende betegnelser mister sin verdi som nettopp dette, og blir i stedet til en form for paraplybetegnelse som dekker et mye videre spekter enn det den var ment å gjøre. Brochman (Brochman 2003: 363) nevner noe som kan illustrere dette poenget på en beslektet måte, og det gjelder hvordan Statistisk Sentralbyrå selv har brukt to ulike definisjoner av innvandring i sine folketellinger. Ulikheten i denne definisjonen av begrepet

fører da med seg et utslag i ulikhet av antall innvandrere i Norge. Man kan lett tenke seg at man her i en politisk argumentasjon vil finne at to motstridende syn vil hente støtte i tall hentet fra ulike definisjoner av innvandrere om muligheten skulle være tilstede for det, uten at dette kan understøttes med eksakt dokumentasjon i nettopp dette tilfellet. Allikevel kan det illustrere hvor gunstig det til tider kunne ha vært å ha klare definisjonsmessige skillelinjer når det gjelder begrepsbruk, mens det i all hovedsak nok ville være ønskelig med et samfunn der etniske grupper ikke hadde trengt å bli kategorisert og muligens dikotomisert opp mot hverandre. Når man allikevel til tider vil være tvunget til å bruke slike betegnelser så må det jo anses som en fordel om de hadde fremkalt de samme konnotasjonene, altså det samme meningsinnholdet hos ulike aktører. Noen betegnelser er gjennom opplysning blitt borte fra offentligheten fordi meningsinnholdet ble oppfattet som støtende av dem som ble betegnet, mens de som fortsatt er i bruk nok vil ha ulike meningsinnhold hos ulike aktører. Mange vil således oppleve innvandrere og asylsøker som synonymer, mens andre forholder seg til de eksakte definisjonene. Denne variasjonen finner man igjen i datagrunnlaget.

Integrasjon og integrering

Ved siden stemping og stigmatisering er integrasjon og integrering noen av de aller mest brukte begrepene om man ser på en vid diskurs om etniske minoriteter. Det kan være hensiktsmessig å gå litt nærmere inn på disse begrepene tidlig i oppgaven da de har hatt, og fortsatt har, stor utbredelse i diskursen som fortsatt føres i den norske offentligheten angående etniske minoriteter. I sosiologien brukes integrasjon om samkvem som gjør dets deltakere til deler av en helhet, eller til selve denne tilstanden av helhet. Hvor utbredt denne helheten kan sies å være, gjør at man videre kan snakke om høyere eller lavere grad av integrasjon (Østerberg 1997: 26- 27). I norsk innvandringspolitikk kan dette sies å få en mer utstrakt betydning (Brochman 2003: 362- 376). Hun skriver at idealet gjerne er at man skal gjøre alle aktører til del av en samfunnsmessig helhet som eksisterer for å bevare den norske velferdsstatens nåværende form. Dette medfører så at det blir viktig å overføre gjeldende normer og verdier til så vel innvandrere som til barn som vokser opp. For at dette skal lykkes må disse nye aktørene ha tro på dette prosjektet, og den politikken som ligger i bunn for den må ha legitimitet i befolkningen.

Det norske sosialdemokratiet har flere såkalte byggesteiner, og Brochman fremhever som en av de viktigste: Idealet om å gi alle i samfunnet de samme rettigheter og plikter, der man søker og skulle skape enhet også der det er forskjeller mellom befolkningsgrupper. Dette skal bidra til å skape gjensidige avhengighetsbånd mellom grupper det i utgangspunktet kan være, eller bli, motsetninger imellom. Denne tenkningen tillater at man ser individer også som deltakere i en annen gruppe, som da religion eller etnisk tilhørighet kan sies å være. Målet med integrasjon er ikke at innvandrere helt skal måtte gi slipp på sin egen kultur, men bære med seg den i tillegg til at man tar innover seg sentrale aspekter ved den nye kulturen man er blitt en del av. Som motsats til denne løsningen bringes gjerne begrepet om assimilasjon på banen, der hver enkelt ble sett på som et individ som skulle bli en del av samfunnets majoritet. Altså intet mindre enn intet mer. Så man kan si at en integrasjonspolitik fremfor en assimilasjonspolitik tillater, eller gir mulighet for, en mer flerdimensjonal tilværelse for den enkelte.

Man kan hevde integrasjon som et teoretisk begrep, da den eksakte betydningen alltid kan danne utgangspunkt for uenighet og diskusjon. Det er et positivt ladet ord og hensikten til den som tar det i sin munn vil alltid kunne forsvares som god. Og muligens er allerede to av de viktigste grunnene til at integrasjonsbegrepet er så mye brukt i fortellinger om innvandrere og asylsøkere med dette allerede nevnt. I tillegg er begrepet diffust nok til at det kan passe inn i mange sammenhenger, og det er diffust nok til at det også er lite forpliktende å ta det i bruk.

Stempling og stigmatisering

Stempling og stigmatisering er også to begreper som er mye benyttet i sosiologien, og som samtidig er flittig brukt i den vide diskursen om etniske minoriteter av visse samfunnsposisjoner. Ved å forklare disse begrepene ved siden av å forklare integreringsbegrepet vil man også kunne forklare mye av den mentaliteten som har preget den diskursen denne oppgaven søker si noe om, og ut ifra. Når man skal prøve å forklare trekk ved diskursen rundt etniske minoriteter blir det nødvendig og også nevne den frykten som har vært, og fortsatt er, for å bli oppfattet som rasistisk og fremmedfiendtlig. Etniske minoriteter har vært redde for å bli stigmatisert som kriminelle, eller som innehavere av

negative egenskaper generelt. Etnisk norske har vært redde for å bli stemplet som fremmedfiendtlige, fordomsfulle, rasistiske og diskriminerende.

Stemplingsteori i sosiologien finner man først og fremst innenfor avviksforskningen. Deres utgangspunkt var at en handling i seg selv ikke ville være et avvik, men at det var den sosiale reaksjonen på denne handlingen som gjorde den til et avvik. Denne reaksjonen, som kan ses på som en form for sosial kontroll, kunne så bidra til sekundæravvik. Altså et nytt avvik som følge av den sosiale reaksjonen, stemplingen, som aktøren ble møtt med etter den første handlingen, det første avviket. Dette sekundæravviket ville da typisk være av mer alvorlig art enn det første. I tilfeller der sekundæravvik kunne anses for å ha forekommet har den som er blitt stemplet på en måte godtatt de andres blikk, og blitt det de andre ser, noe som da fremprovoserer ytterligere avvik. Blant sentrale teoretiker i denne tradisjonen er Howard Becker (Becker 1973). Hans bruk av begrepet *labeling* referer til den prosessen der en avviker blir definert av samfunnet rundt seg. Beckers tankegang var at intet i seg selv var avvikende, og med det som utgangspunkt ønsket han å se på hvordan man gjennom samfunnets reaksjoner og stemplingsprosesser kan ende opp i en avvikerposisjon. Dette perspektivet kalles gjerne samfunnsreaksjonsperspektivet, og kan i en analyse av en vid diskurs om etniske minoriteter være illustrerende i flere retninger:

For det første blir begrepet stemping ofte brukt advarende i diskursen. Dette skjer i sammenheng med at noen sier at alle skal være forsiktig med å uttale seg negativt om etniske minoriteter da dette kan føre til stemping av en hele minoritetsbefolkningen. At det å stemple to asyløkere som kriminelle gjennom offentligheten kan bidra til å stemple alle asyløkere som kriminelle i praksis, er noe av tankegangen. Noe som da underforstått vil være uheldig. Slik som diskursen kan hevdes å ha vært kan man også bli stemplet for å stemple, noe det ikke offentlig blir advart mot i særlig grad, men som allikevel har fungert betvingende for en fullt ut åpen minoritetsdiskurs. Her vil nettopp en som uttaler seg negativt om etniske minoriteter selv kunne risikere reaksjoner fra samfunnet, ved å bli stemplet som fremmedfiendtlig og rasistisk. Det gir et blikk fra andre som det kan være slitsomt å ha på seg, særlig om man bare ønsket å være sunt kritisk og ikke overlatt fordomsfull. At grensegangene mellom det å være kritisk og rasistisk ikke kan merkes av på et kart kan ha medført at det har ligget et lokk på deler av minoritetsdiskursen (Jamfør

Brochman og nasjonsdimensjonen side 4). Denne frykten for å bringe på banen en del temaer kan med letthet ses i sammenheng med det meningsmonopol Fremskrittspartiets fikk tilgang til, har beholdt og fortsatt delvis utvikler på visse områder i minoritetsdiskursen. Partiet har vært ledende i å komme med kontroversielle utspill, og har ofte tatt et steg videre når de har registrert at andre partier har nærmet seg deres virkelighet.

Fremskrittspartiet har aldri utvist noen frykt for å bli stemplet eller stigmatisert som fremmedfiendtlige. Partiet kan fortsatt sies å høste oppmerksomhet ved å ytre standpunkter aktører i andre samfunnsposisjoner ville følt de hadde hatt mye å tape på, og å fremme. Og for de fleste ville en slik merkelapp (label) kunne oppleves som et hinder i en utvidet kontekst, men dette kan ikke sies å gjelde Fremskrittspartiets aktører, som gang på gang har evnet å slå politisk mynt på kontroversielle utsagn om etniske minoriteter.

Stigmatiseringsbegrepet er blitt nevnt, og det er utviklet av Erving Goffman (Goffman 1974), og kan regnes som en del av samfunnsreaksjonsperspektivets teoretiske grunnlag. Goffman er opptatt av hvordan aktører har mulighet til å iscenesette seg selv ved bevisste rollespill. Og et av hans hovedpoenger med stigmatiseringsbegrepet omhandler hvordan man som stigmatisert kan miste muligheten til å innta de roller man ønsker i ulike situasjoner i det daglige liv. Slik kan man si at man i møte med andre individer stiller med en ødelagt personlighet allerede fra interaksjonens første fase, og derigjennom mister muligheten til å fremstille seg slik man gjerne skulle ønsket. En ødelagt personlighet vil da kunne komme først i enhver sosial interaksjon med andre mennesker, og fremkalle mulige fordommer hos disse. Man vil miste muligheten for inntryksmestring, og med det muligheten til å delta i det sosiale liv på lik linje med andre personer som ikke er stigmatiserte. Disse prinsippene kan ses i relasjon til problemer etniske minoriteter sier de kan oppleve i daglige interaksjonssituasjoner. Og et spørsmål har jo vært i hvilken grad massemediene her til lands har bidratt til å underbygge et bilde av at alle etniske minoriteter er en tildels homogen og ensartet gruppe.

Etniske minoriteter og etniske norske

Dette avsnittet skal ta for seg noe av det som kan sies å prege forholdet mellom etniske minoriteter og etnisk norske i alminnelighet. Med utgangspunkt i følge Brochmann

(Brochmann 2002: 82) kan man se motstridende utviklingstrekk i dette forholdet. Noen utviklingstrekk peker i positiv retning, og er således tegn på økt integrering og inkludering av etniske minoriteter. Andre utviklingstrekk kan tolkes i motsatt retning, da man har registrert en økt vektlegging av norske tradisjoner og problemene kulturelle forskjeller kan medføre. Her kommer man innpå begrepet om *nyrasisme*, et begrep som til nå ikke har vært så utbredt her til lands. Det beskriver en dreining som har skjedd i forhold til hvilke egenskaper man vektlegger hos et menneske. Om nyrasisme skriver Flemming Røgilds (Røgilds 2002: 43- 44) at det er de færreste rasister som vil betegne seg selv som rasister, men at denne utviklingen henger sammen med et skifte fra den gamle til den nye rasismen. Den gamle rasismen er her basert på en biologisk vektlegging av raser, mens den nye formen for rasisme tar utgangspunkt i en kulturell vektlegging for å gjøre et skille mellom raser. Marianne Gullestad (Gullestad 2002:38) mener at en slik dreining også har skjedd i Norge, og hun påstår at man ønsker å tro at dette er et land med lite rasisme, og at denne troen også går langt inn i forskningsmiljøene. Dette har igjen ført til, mener hun, at man ikke har registrert at det har dukket opp nye begrunnelser for diskriminering. Hun påstår videre at det har kommet tydeligere innslag av etnisk nasjonalisme som igjen er med på å legitimere en voksende nyrasisme.

Etniske minoriteter og massemedia

Den mest synlige tematiseringen som har foregått i offentligheten om forholdet mellom etniske minoriteter og massemedia har gjerne vært av det kritiske slaget. Særlig temaene om underrepresentasjon av etniske minoriteter, at mediene har hatt et overveiende antall negative nyhetssaker, samt en forvirrende, stigmatiserende og inkonsekvent begrepsbruk har vært sentrale i denne sammenhengen. Dette aspektet har mye med hvordan man opplever og legger mening i og til begrepene som blir brukt. Altså hvilke konnotasjoner som frembringes ved gitte beskrivelser og begreper. Således vil en vid beskrivelse som "utenlandsk utseende" ofte være svært generell i forhold til det saksområdet som skal dekkes. Dette skaper så en vid mulighet for selvdefinering av en mengde mennesker hos den enkelte respondents subjektive informasjonsbehandling.

Gullestad (Gullestad 2002: 29-36) sier det har skjedd en voldsom utvikling i hvordan massemedia formidler kunnskap og perspektiver til offentligheten de siste 30 årene, stikkord hun bruker er i forbindelse med dette er tabloidisering og journalisme, og legger til hvordan de fleste nordmenn får sin informasjon om innvandrere gjennom massemedia. Hun mener det er et fravær av personer som fastholder sin annerledeshet i norske medier, og at det med det er et ubrukt potensial for innvandreres nærvær i det norske samfunnet. Nordmenn på sin side blir stående som et udefinert normativt sentrum i diskursen om innvandrere. Gullerud presenterer videre fakta fra ulike undersøkelser som er blitt foretatt, der det er blitt dokumentert at kriminalitet er det temaområdet som innvandrere oftest kommer i massemedia ut fra, og at det dominerende perspektivet er at de er til en byrde.

KAPITTEL III. OPPGAVENS DATAGRUNNLAG OG METODEVALG

Bergens Tidende

Bergens Tidende er Norges sjette største avis med rundt 250 000 daglige lesere.

Løssalgstidene VG og Dagbladet, samt Dagens Næringsliv, Aftenposten Morgen og Aftenposten Aften er større i antall lesere. Bergens Tidende regner seg som borgerlig, liberal og partiuavhengig. Som avis kan den sies å være viktig i den offentlige debatten her til lands både på bakgrunn av sin størrelse, og for at den blir anerkjent som en seriøs nyhetsformidler.

Den kan sies å ha et fokus på både nasjonale, regionale og lokale nyhetssaker, og vil kunne fungere som et måleinstrument for hvordan en vid diskurs om etniske minoriteter daglig kommer til uttrykk i landets aviser. Selv om det ofte er et sammenfall i mange saker som blir slått i ulike aviser vil det ofte være en forskjell i hvordan de tas opp og blir behandlet. I forhold til markedet er ofte lokalavisene preget av nærhet og lokal identifikasjon som overordnede kriterier for hvordan vinkling sakene får, mens riksavisene oftere tar hensyn til videre markedsstrategier. Hva som har nyhetsverdi i redaksjonene vil alltid stå i forbindelse med mediebedriftens kommersielle målsetning (Lundby 2003: 409). Selv om BT klassifiseres som en regionsavis vil den nok plassere seg langt nærmere en riksavis enn en lokalavis i medielandskapet, ikke minst med tanke på opplaget den trykkes i.

Massemedia, og deriblant aviser, er viktige opinionsdannere. De er med på å skape og danne tankeganger og tankesett, og er bærere av en hegemonisk forståelse av hvordan verden henger sammen. Den virkeligheten som mediene konstituerer kan bety mye for hvordan den enkelte avisleser eller tv-seer konstituerer og skaper sitt eget verdensbilde. "I vårt samfunn blir offentligheten først og fremst ivaretatt gjennom mediene: aviser, tidsskrifter, radio og fjernsyn. Men de kan heller ikke gi nøytrale bilder" (Engelstad 2003: 62). På samme måte kan heller ikke denne oppgaven gi noe nøytralt bilde av hvordan mediene og ulike samfunnsposisjoner konstituerer en virkelighet, men denne oppgaven har ønsket å skape et eget utgangspunkt for hvordan etniske minoriteter kommer til syne i mediene. Om denne målsetningen er blitt innfridd kan nok i alle høyeste grad diskuteres. Ønsket var å finne en annen innfallsvinkel til den dominerende metadiskursen om hvordan etniske minoriteter blir debattert i norske medier som gang på gang, på en eller annen måte forteller om mangler eller feil ved denne. En egen innfallsvinkel kan hevdes, da oppgavens anliggende er å tematisere det som ble slående i datagrunnlaget. Selv om uavhengighet er umulig å oppnå, er det allikevel mulig å etterstrebe det. Hvor mye uavhengighet som er igjen mot slutten av oppgaven gjenstår å se da det er mange diskurser å ta hensyn til for å skrive en gyldig sosiologisk oppgave om diskurser, etniske minoriteter, makt, media i et struktur versus aktør perspektiv.

At det er nettopp Bergens Tidende som ble valgt som avis trenger ikke å tillegges så stor vekt, selv om det er flere faktorer som kan sies å gjøre den egnet. Den ligger ikke i akersgata, den er regional, men med stort fokus på nasjonale begivenheter. I tillegg har avisen som nevnt en stor leserskare som bidrar til å gjøre den til en viktig opinionsdanner. Betydningen av dette reduseres ikke av at man vet at den blir ansett for å være seriøs og etterrettelig, da det å lete etter tabloide overskrifter i en tabloidavis ikke var denne oppgavens anliggende.

Datainnsamlingen

Artiklene som ligger til grunn for denne oppgaven er hentet fra databasen Atekst. Det er flere søkemuligheter i denne basen, og blant dem muligheten til å få listet opp artikler med bestemte ord i teksten. Og det er denne funksjonen som ble benyttet for å samle artiklene som er blitt benyttet som empiri i denne oppgaven. Dette må sies å være en lett

etterprøvable og redelig måte å foreta en datainnsamling på, så sant ikke Atekst foretar markante endringer i sine tjenester. Det ble foretatt søk på ulike begreper som etniske minoriteter kan sies å være en fellesbetegnelse på, og fant at asylsøker(e) og innvandr(er)e var de benevningene som var desidert hyppigst i bruk. Søket var tidsmessig begrenset fra og med 01.01.2003 til og med 31.12.2003. At søket etter artikler ligger noe tilbake i tid kunne med en annen vinkling og en annen problemstilling i forhold til minoritetsdiskursen utgjort en svakhet ved oppgaven. Med den innfallsvinkelen som oppgaven har for å nyttiggjøre seg datagrunnelaget regnes ikke dette som tilfellet her. Oppgaven forsøker å se på realiteter som vil være mer bestandige, og er således ikke ute etter å få bekreftet en hypotese ut fra hva en avis sier om bestemte temaer i løpet av en gitt periode.

Hvordan dataene er blitt behandlet

I egentlig forstand kan man si at analysen begynte når det ble bestemt at en avisårgang skulle danne utgangspunkt for en oppgave vedrørende den etniske minoritetsdiskursen. Eller så kan man si den begynte ved første gjennomlesing av datamaterialet. Uansett hvor man velger å sette en slik grense på papiret, så blir det i praksis foretatt analytiske valg gjennom hele arbeidsprosessen.

Først vil det bli viktig å sette hver enkelt samfunnsposisjon inn i samfunnet. Hva definerer den kategorien de er en del av, hvilken forbindelse har de til etniske minoriteter, hvordan kommer de på banen. De samfunnsposisjonene jeg opererer med i denne analysen er blitt utviklet på bakgrunn av alle artiklene som i løpet av 2003 omhandlet etniske innvandrere og asylsøkere (som jeg samlet i oppgaven kaller etniske minoriteter) i Bergens Tidende. Ut fra dette settet med artikler utviklet ideen seg til å se nærmere på hvilke faktorer som kunne sies å ligge under alle de fortellingene som ble stilt til skue, og hvorfor det tilsynelatende, og i hvert fall i følge metadiskursene som regelmessig dukker opp, er vanskelig å komme videre i den offentlige diskursen om etniske minoriteter. En nøkkel til å forstå disse vanskelighetene, eller mangel på muligheter, eller mangel på å gripe mulighetene, med å få til endringer i den vide minoritetsdiskursen kunne ligge i å se nærmere på de samfunnsposisjonene som aktive aktører i offentligheten har. Utvalget av artikler der innvandrere og asylsøker ble nevnt i forbindelse med innenriksnyheter var i utgangspunktet

rundt 450. Ved å skalle av forsideingresser og saker der det ikke dreide seg om enten asylsøkere eller innvandrere brukt som begrep sank antallet til rundt 400. En ytterligere innsnevring av datagrunnlaget ble så foretatt da jeg startet å kategorisere artiklene etter den samfunnsposisjonen som legitimerte eller forklarte vedkommendes utsagn i avisen.

Gjennom å stille ulike spørsmål i forhold til datagrunnlaget oppstod kategorier i form av ulike samfunnsposisjoner. Noen ble spurt fordi de var politikere. Mange skrev innlegg fordi de var politikere. En del ble spurt fordi de var ansatt innenfor helse og omsorgssektoren. Få skrev innlegg hovedsakelig fordi de hadde en etnisk bakgrunn og så videre. Til slutt endte jeg opp med fem kategorier som vil bli nærmere analysert i denne oppgaven, da var antallet artikler å jobbe med rundt 350. Det er ikke nødvendigvis vesentlig, men "asylsøker" var noe oftere representert enn "innvandrer". Nå skal jo ikke dette bli en analyse som skal vurdere hvert enkelt ord, men snarere en analyse som er ment å se på strukturelle føringer og individuelle muligheter i den offentlige debatten om etniske minoriteter. Det blir mer en analyse på leting etter felles kulturelt tankegods innad i de ulike kategoriserte samfunnsposisjonene, og med det stille spørsmål om på hvilken måte et slikt fellesskap oppstår, og hvor alternative tankemønstre da kan få sin plass i offentligheten. I prinsippet kunne denne oppgaven tatt utgangspunkt i en hvilken som helst vid diskurs for å få brakt frem flere av poengene som søkes belyst. Med det sagt, ble allikevel diskursen om etniske minoriteter foretrukket som utgangspunkt av flere andre grunner. For det første er muligens det den diskursen som er gjenstand for mest oppmerksomhet på et metanivå. Det er vanskelig å øyne debatter som blir mer debattert enn den om etniske minoriteter. For det andre er den vide diskursen om etniske minoriteter preget av en rekke mer eller mindre uformelle regler. Dette kan sies å gjelde både begreper og tematikk som har verdimesige føringer.

Kategoriseringen av samfunnsposisjonene

De ulike samfunnsposisjonene som jeg kommer til å operere med kan virke ugunstige og kanskje til og med irriterende ved første øyekast, men jeg mener de har en viktig fellesnevner. De representerer alle den tittel, eller posisjon, som settes som den mest legitimerende eller forklarende i forhold at aktøren uttaler seg. Politikerposisjon er vid, men når de uttaler seg med et parti i ryggen og med initialene til et parti etter navnet sitt i avisen

blir de i denne oppgaven satt i den politiske samfunnsposisjonen. Uttaler samme vedkommende seg som helseansatt dagen etter vil denne da bytte kategori også i denne oppgaven. Posisjonen for etniske minoriteter kan muligens være omstridt, men her finnes det mange eksempler på at folk med et etnisk minoritetsmessig utseende blir oppsøkt av journalister på gaten for å kommentere en aktuell tematikk om for eksempel rasisme eller kriminalitet. De kommer rett og slett til orde fordi de tilhører en etnisk minoritet, det er den samfunnsposisjonen som i den situasjonen gir dem legitimitet i diskursen.

Diskursens begrepsinnhold

Hvordan betegnelsene asylsøker og innvandrere blir definert i den enkelte artikkel, det være seg av enten tekstforfatter eller av de som uttaler seg i den, vil det for meg være umulig å gi noen bestemt karakteristikk av. Men selv om disse ulike artiklene altså umulig alltid kan følge den faktiske definisjon, vil summen av dem si noe om hvilke fortellinger de ulike samfunnsposisjonene etablerer om asylsøkere og hvilke de etablerer om innvandrere. De vil også gi en et utgangspunkt for å si noe om hvem som sier noe og hvilke fortellinger som sies. I analysedelen vil jeg ta utgangspunkt i artikler som har omhandlet asylsøkere eller innvandrere, og gjøre en distinksjon der fortellingene som kommer ut av disse to begrepene skiller seg ifra hverandre innad i de ulike samfunnsposisjonene. Samtidig bruker jeg begrepet om etniske minoriteter der jeg selv kommer med generell argumentasjon

Metodevalg i forhold til datagrunnlaget

Implisitt så har vel de fleste valg som er blitt tatt kommet frem, men noen kommentarer i forhold til valg av teori, og bakgrunnen for disse valgene, vil vel allikevel ikke være til bry for leseren. Tanken er at oppgaven skal bli drevet frem på en måte som virker logisk. Med utgangspunkt i problemstillingen, som ikke rommer noen svar, skal oppgaven lete seg frem til der svar kan finnes. Først blir en kontekst forsøkt etablert, noe den overvåkne leseren vil ha fått med seg, dette gjennom å si noe om etniske minoriteter, media og makt blant annet. Så skal det hele bevege seg mot teori som kan åpne for svar. Aktører og strukturer er begge avhengige av hverandre, men på hvilken måte? Problemstillingen var tredelt, og det første spørsmålet angikk hvordan det skapes konformitet i ulike samfunnsposisjoner. Som svar på dette tar oppgaven fatt på klassisk teori innenfor sosiologien der forholdet mellom aktør og

struktur blir forstått gjennom normer. Når man ikke trenger å gå over bekken etter vann er Vilhelm Aubert (Aubert 1981) og hans gjennomgang av disse sosiologiske forståelsesmåtene tilstrekkelig. I en videreførelse av dette vil så teorier utviklet av Pierre Bourdieu komme til syne, hans teorier om hvilke handlingsbetingelser som vil virke tilgjengelig for aktøren vil kunne virke forklarende i forhold til det å besvare spørsmålet om konformitet innad i samfunnsposisjoner. Relevant både i synet på hvordan en aktør oppnår tilhørighet i forhold til en større gruppe, og hvordan aktøren så vil være i besittelse av visse handlingsvalg. Å forstå hvorfor en aktør handler som han gjør må ses i sammenheng med hvor han er i samfunnet. Michel Foucault kan (også) sies å ha en dobbel misjon i oppgaven. Med utgangspunkt i at denne oppgaven kan kalles en diskursanalyse (en erkjennelse den kommer frem til, og som ikke var naturlig gitt), kan Foucault bli ansett som en forklaring på hva en diskursanalyse kan gå ut på. Videre kan også gjennomgangen av de diskursregulerende faktorene han har gjort mennesket bevisst på, også kunne leses som en forklaring i seg selv på den diskursen som denne oppgaven søker å si noe om. Mekanismer som alle vet eksisterer, bare man blir gjort bevisst på det. Oppgaven ser på en diskurs, og den forsøker å analysere den, derfor er det vel en diskursanalyse i ordets uangripelige forstand. Dette kommer oppgaven til, der den vil prøve å si hva en diskurs er, og hva en diskursanalyse er. Før det kommer klassisk teori, og etterpå kommer det noen sider om narrativ lesing. Hvordan ulike samfunnsposisjoner har sine fortellinger om etniske minoriteter følger i utgangspunktet ikke av logiske konsekvenser, og må derfor forklares. Oppgaven prøver å beskrive en diskurs ved å gripe en del av den, nemlig fortellingen. Diskurs forstås her som noe mer enn bare fortellingen som det som blir sagt. Den narrative lesningen, og den forståelsen den kan bringe med seg, er i denne oppgavens tilfelle til for å beskrive en form for mentalitet som kan sies å prege et en samfunnsposisjon. Teori om narrativ lesing og tilhørende virkemidler bringes derfor på banen for å kunne gripe en del av diskursen, det uttalte ord. Oppgaven prøver i tillegg å bevisstgjøre leseren på andre faktorer som er med på å utgjøre den totale diskursen. Jeg er nødt til å bli en del av diskursen i det det er jeg som skriver "oppgaven", men oppgaven er også meg. I denne oppgaven som tar for seg diskursen om etniske minoriteter er jeg selv en del av diskursen om etniske minoriteter, men mest av alt må jeg tilpasse meg den sosiologiske diskursen. Mine handlingsvalg er meget redusert fordi jeg må ta hensyn til den sosiologiske viten, viten som er skapt, ikke naturlig gitt. Hvordan jeg antakeligvis har blitt underlagt strukturerende strukturer, og derigjennom må si

det som er forventet, er denne oppgavens siktemål å fortelle noe om. Og hvordan det vil bestemme over meg i enhver diskurs.

Avslutningsvis i denne bolken tillater oppgaven meg å gjengi noen spørsmål David Silverman (Silverman 2001) reiste. Spørsmål man må være ærlige i sine svar ovenfor hvis man er i nærheten av kvalitative data. Grunnen til dette er å få opplyst leseren om at disse refleksjoner er blitt gjort i forbindelse med arbeidet denne oppgaven blir et resultat av. Er forskningsmetodene passende i forhold til spørsmålet som er blitt stilt? Er forbindelsen til teori klar? Er metodene sensitive nok for spørsmålet? Var datainnsamlingen systematisk? Er det henvisninger til akseptert måte å analysere? Hvor systematisk er analysene? Er det diskusjon om hvordan temaer, konsept og kategorier er hentet fra data? Er det tilstrekkelig diskusjon for og imot forskerens argumenter? Er det en klar distinksjon mellom data og fortolkning? Oppgaven håper det skinner i gjennom at slike hensyn er blitt tatt.

KAPITTEL IV. MAKT OG MEDIER

Makt og media

I *Meninger og makt* (Olsen(red.) 1980), skrives det at massemedia ikke er noe instrument for statsmakter, og at mennesker med ulike meninger og holdninger kommer til orde. Samtidig sies det at tilgangen for menigmann er begrenset, og at de som bruker ytringsfriheten gjennom massemedia ikke utgjør noe tverrsnitt av befolkningen. Massemediene blir her hevdet å være hovedsakelig en arena for institusjonselitene, og at dette særlig gjelder i avisene. "Ved å gå til de institusjonelle elitene følger man også standard normer om hvem som bør få uttale seg. Dermed reduseres faren for kritikk. Sjansen for kritikk er betydelig større når avvikergrupper slipper til" (Olsen og Sætren 1980: 40). Dette brukes som en forklaring på hvorfor mediene kan ha en tendens til å oppsøke elitene, mens en annen forklaring er at disse institusjonene også gir en jevn strøm av nyheter. Dette gjør det viktig for mediene å holde seg inne med dem, noe de da kan hevdes å gjøre ved å la de slippe til ofte, og ved at de også ofte får lov til å definere situasjonen. Nå er det jo også slik at de såkalte elitene heller ikke nødvendigvis venter på å bli spurt, noe som også artikkelutvalget

til denne oppgaven viser. Kontakten mellom presse og elite er øyensynlig toveis. Terskelen inn i mediene for å få ut sin mening vil være betydelig høyere for de som ikke kan regne seg til noen form for samfunnsmessig elite. Et annet aspekt som nevnes i artikkelen er at det ikke treffes beslutninger i media, og at dette kan virke tiltrekkende på en del grupper, da standpunkter og meninger kan testes og prøves forholdsvis uforpliktende. Olsen og Sætren peker også på at elitene kan informere, påvirke og manipulere den jevne innbygger gjennom media, dette fordi medias fasong innbyr til forenklinger av ulik art, noe som igjen kan brukes til å påkalle støtte og lojalitet i befolkningen.

Makt bak, fra, rundt og i mediene

Den sentrale koblingen mellom makt og medier føres videre av Mathiesen når han skriver at "(...)det strømmet makt *fra* mediene, at det finnes makt *bak* mediene, at det er makt *rundt* mediene, og at det er makt *i* mediene" (Mathiesen 2002: 19). Denne oppgaven har ikke som mål å få grepet disse aspektene i dybden, men å klargjøre hvilke former for makt som står i relasjon til massemediene kan være nyttig. Når det gjelder makten *bak* mediene sikter Mathiesen (Mathiesen 2002: 54-86) til tre betingelser som er viktige for å ha kontroll over massemediene, og den første betingelsen han nevner er *økonomiske ressurser*. Dette belyses med å se på aviser, og hvordan det både har ligget næringslivsinteresser og politiske interesser, med dertilhørende midler, bak de store aktørene. Den andre faktoren er *profesjonalitet*, kravet til ulike typer spesialkunnskap innenfor et medium gir mulighet for å legge forutsetninger og å kontrollere. Den siste betingelsen som blir nevnt her er *organisasjon*, og her er muligheten for å drive med organisasjonsutvikling og samtidig ha kontroll over denne, noe som gir det bakenforliggende forutsetninger til å ha makt over mediene.

Om makten *rundt* mediene siktes det først og fremst på de som er de dominerende kildene for massemediene, og som det allerede er blitt antydning i forrige avsnitt dominerer de såkalte elitene i forhold til de bredere lag av befolkningen. Mathiesen sier det ikke er grunn til å tro at dette har endret seg nevneverdig siden 80-tallet, og henviser til maktutredningen. (Mathiesen 2002: 96-110) Videre er menn klart mer representert enn kvinner i avisene, det også et forhold som ikke har endret seg nevneverdig de siste to tiårene, selv om en viss

økning i kvinnerepresentasjon har funnet sted. I makten rundt mediene inngår også det som kalles *organiserte kilder*, noe som betegner et stadig økende bruk av informasjonsarbeidere i institusjoner og organisasjoner. Disse er som regel godt skolert innenfor journalistikken, og vet hvordan man best kan få sin lønngiver til å fremstå som den ønsker i offentlighetens lys. Videre blir det også et spørsmål om mediene mer og mer blir maktens ”nyttige idiot”, at mediene publiserer det makteliten vil istedenfor å være kritiske og granskende.

Med utgangspunkt i aktørene internt i mediene kan man snakke om makt i mediene (Mathiesen 2002: 124-149), og dette henger blant annet sammen med hva som blir nyhetssaker og hvordan de da eventuelt blir behandlet som nyhetssak. Bak det som blir sluttresultatet ligger det avgjørelser og prioriteringer, og bak dem igjen, ligger det makt. Bak slike avveininger om hva som skal bli nyheter, og hva slags nyheter det så skal bli, finnes det tilsynelatende en del kriterier som helst skal kunne innfris: Det første dreier seg om tid og rom, og prioriteringen mellom enkeltepisoder som noe isolert på den ene siden, og saksforhold som anses som mer sammensatte og vidtfavnende på den andre. Mathiesen kaller dette punktbelysning og strukturbelysning. Videre tar han for seg gjenspeilingsteorien, der aktørene innenfor massemedia sier de ønsker å gjenspeile virkeligheten. For det første er dette umulig i utgangspunktet, da virkeligheten alltid vil måtte bli filtrert og omformet før den så skulle blitt videreformidlet. For det andre er Mathiesen også tvilende til om media gir et nyansert og representativt bilde av den virkelighet det går an å speile, ”der alle vesentlige tilgjengelige momenter er med” (Mathiesen 2002: 129).

Den siste makttypen som står i forhold til media som Mathiesen tar opp er makten *fra* media, og her er det ”spørsmålet om hvordan kontroll med og bruk av medier gir makt”(Mathiesen 2002:161) det dreier seg om. I dette ligger fokuset på hvilken kraft massemedia har til å virke ut i samfunnet. Mathiesen skriver at media bidrar til å opprettholde bestemte institusjoner og dominerende sosiale strukturer, og at nye alternativer som har vunnet noe popularitet også kan regne med støtte. Grupper og parter som kan sies å være ukjente burde derimot ikke regne med å bli synlig gjennom media, og de ”vinner generelt sett i liten grad makt” (Mathiesen: 2002: 163). Det siste aspektet dette punktet innlemmer går på hvordan, og i hvilken grad, media kan være med å danne egne tankemønstre og ideologier i befolkningen.

Ulike aspekter ved makt og ulike muligheter til å handle

I dette avsnittet vil noen av de mange definisjonene av hvordan makt kan forstås bli nevnt for å illustrere omfanget av begrepet i vid forstand, og for å synliggjøre at andre aspekter ved maktbegrepet kunne ha åpnet for andre måter å undersøke minoritetsdiskursen. Denne gjennomgangen baserer seg på Gudmund Hernes sin redegjørelse av hvilke forhold ulike maktdefinisjoner har søkt å dekke (Hernes 1978:15- 18). For det første kan makt her defineres positivt som en evne til å få igjennom egne ønsker eller interesser, og er noe som kan foregå både i et vidt eller snevert felt. Visse former for makt kan ha sitt bestemte anvendelsesområde, mens andre former for makt kan utøves på flere felter. Her kan man tenke seg ledende politikere som kan rå over flere felter, og som potensielt kan utgjøre en praktisk forskjell innenfor dem. Dette kaller Hernes maktens *fordelingsaspekt*. Mål som blir realisert kommer sjelden til syne i diskursen om etniske minoriteter i Bergens Tidende. Alle vil noe, men tilsynelatende får ingen til noe. Den andre definisjonen berører temaet av å ha makt over andre, og at man i slike tilfeller er nødt til å ta hensyn til alle direkte og indirekte avhengighetsforhold som finnes mellom de berørte aktørene. Her kan man si i at man begynner å nærme seg den "virkelighet" som minoritetsdiskursen reflekterer. Å ha makt over andre blir da noe som Hernes kaller maktens *forbindelsesaspekt*, og her må man ta hensyn til de institusjoner eller relasjoner aktøren inngår i for å si noe om maktforholdene. Videre er makt også noe en aktør utøver, og ikke bare har. En aktør prioriterer hvor han vil bruke sine ressurser, og makten får således et *beslutningsaspekt*. Oppmerksomheten ligger her på maktutøvelsens virkning, hvordan ulike beslutninger gir et annet resultat enn det som var i utgangspunktet. Her vil en aktør legge inn størst ressurser på de områder som betyr for mest for ham, og der virkningene vil bli størst. Den neste definisjonen berører et *realiseringsaspekt* ved makten, og tar hensyn til de sidevirkninger en aktør sine handlinger vil få for en annen aktørs mulighet eller evne til å nå sine mål. En femte definisjon ser på *kollektivaspektet*, og det har med en organisasjons handlekraft i gitte situasjoner å gjøre. Forhold som interesse motsetninger innad i en organisasjon, og muligheten til å reagere i bestemte saker vil berøre et slik kollektivs handlekraft. *Informasjonsaspektet* berører viktigheten av å ha kunnskap om forholdet mellom det som er oppnådd og det ønskede målet. Å ha muligheten til å redusere usikkerhet i forhold til avgjørelser som skal fattes vil

føre til mer makt. Makten har også et *teknologiaspekt*, å kunne kontrollere materielle forhold fører til at man kan styre beslutninger som treffes. Det siste punktet som Hernes tar for seg i denne sammenhengen er *avmaktsaspektet*. Der vet ikke aktørene klart hvordan de blir truffet av andres beslutninger, og klarer heller ikke å samle en klar interesse som lar seg organisere til et politisk trykk. I situasjoner der man skal studere maktforhold må man også ta hensyn til de som ikke får gjennomslag for sine interesser, og grunnene til dette.

KAPITTEL V. HANDLINGSBETINGELSER

Aktører og strukturer

Denne oppgaven forsøker i utgangspunktet å se på en vid diskurs om etniske minoriteter, og ut fra datagrunnlaget er det blitt foretatt et valg om å gjøre analysen ut fra fortellinger og logikk som preger noen sentrale samfunnsposisjoner i diskursen. Metadiskursen rundt minoritetsdiskursen er aldri langt unna offentligheten, der det tilhører sjeldenhetene at noen uttaler seg som fornøyd med hva den vide diskursen om etniske minoriteter fører med seg. Hvorfor denne utilfredsheten kan sies å vedvare er noe denne oppgaven forsøker å tematisere gjennom å se på samfunnsposisjoners rolle og subjektets muligheter til å dominere og eventuelt prege en diskurs i den norske offentligheten. Teoretisk vil oppgaven i stor grad støtte seg på Michel Foucault og Pierre Bourdieu, som hver for seg arbeidet med spørsmål angående subjektets muligheter og strukturers betingelsesgivende vesen.

Normstyrte handlinger eller strategiske handlinger

Mennesket møter samfunnet konkret da det møter med andre mennesker i en interaksjonssituasjon. En mer abstrakt form av samfunnet kan man si at man kommer i kontakt med gjennom det som blir fortalt oss (Aubert 1981: 48- 59), for eksempel via en avis. I sosiologien kan man si at det har eksistert et skille mellom de som har studert aktører og de som har studert strukturer. Altså har det vært et skille mellom mikro- og makroanalyse av samfunnsforhold, samtidig som det også har vært et mål å kunne forene disse to nivåene. I mikrososiologien er det ofte vanlig å ta utgangspunkt i handlingsbegrepet, et

handlingsbegrep som kan forstås på en rekke måter ut fra hvilken bakgrunn en gitt handling kan sies å forekomme. Handlingsbegrepet i samfunnsvitenskapen tar ofte utgangspunkt i Webers skille mellom fire handlingstyper (siteret fra Aubert 1981) Den første er den *formålsrasjonelle* handling som kan sies å følge vanlig fornuft og foreskrevne regler. Den andre er den *verdirasjonelle* handling som vektlegger den enkeltes verdigrunnlag, mens den tredje handlingen er *affektrasjonell* og oppstår med følelser og i spontanitet. Den fjerde handlingen i Webers inndeling er den *tradisjonelle* og er styrt av tradisjon. For denne oppgaven sin del som ser på handlingsbetingelser for aktøren eller subjektet, vil det å foreta et skille mellom normstyrte handlinger og strategiske handlinger være tilstrekkelig.

Normer som bindeledd mellom aktør og struktur

Normer består av forventninger fra andre om at man skal oppføre seg på en bestemt måte. I denne oppgaven som skal problematisere forholdet mellom aktører og strukturer i forhold til diskursen om etniske minoriteter blir det et poeng å se på hvordan den konkrete handlingen (det å skrive en artikkel, det å gi et intervju) har utgangspunkt i visse handlingsbetingelser. Hvordan man utøver en rolle innenfor en samfunnsposisjon kan ses fra flere perspektiver.

En rolle blir ut fra normbegrepet definert ved forventningene til aktøren, ut fra handlingsbegrepet ved det aktøren gjør. I en konsekvent sosiologisk handlingsteori blir rollen et samlebegrep for en rekke handlinger, en konstellasjon av aktiviteter (Aubert 1911: 49).

I massemedia, altså en mer abstrakt form for kontakt med samfunnet for den som erfarer mediet, vil rollen som man ser yrkesutøveren fylle bli mer rendyrket enn den ville blitt i direkte interaksjonssituasjon. I en intervjusituasjon, eller som kronikkforfatter, vil man kunne holde tilbake de andre sidene av seg selv i større grad enn man ellers ville ha hatt mulighet til. Intervjues en politimann i avisen vil mediekonsumenten mest sannsynlig se en politimann i avisen, og ikke så mye til andre roller vedkommende måtte ha i samfunnslivet. Yrker kan sies å ha forankring i et symbolsystem som klassifiserer aktører og aktiviteter gjennom for eksempel titler, arbeidssted og utdanning, noe Aubert kaller en snarvei inn i et stort og uoversiktlig samfunn (Aubert 1981: 49). Denne oppgaven tar utgangspunkt i

samfunnsposisjonen til aktøren som kommer med uttalelser, og i kraft av den samfunnsposisjonen gis aktøren handlingsbetingelser og legitimitet i diskursen, og slik det kommer til syne i avisen langt på vei i rendyrket form. Dette betyr at man langt på vei vet hva man får. Så det sentrale blir å klarlegge en del forhold som gjør at en aktør kan sies å handle på en gitt måte ut fra samfunnsposisjonen.

Normene skaper en kobling mellom aktør og struktur, mellom mikro- og makronivå i samfunnet. Normer er med på å skape en viss forutsigbarhet, da det å bryte en norm gjerne vil føre med seg en eller annen form for sanksjonering, noe de fleste i størst mulig grad ønsker å unngå. Normene kan både være skrevne og av formell art på den ene siden, og uskrevne og av en mer uformell art på den andre. Skrevne lover som formelle normer skal i utgangspunktet føre til like sanksjoner for aktørene som bryter den, da loven sies å skulle være lik for alle. Når det gjelder uskrevne normer vil sanksjonene avhenge av en rekke forventninger som er knyttet til aktøren. Posisjon og tittel vil være med på å avgjøre slike forventninger, og også om en gitt handling vil være et normbrudd. Sanksjonering av normbrudd kan altså variere ut fra hvilken posisjon vedkommende aktør har sin rolle. I det offentlige rom, og i den offentlige debatt, går det mange grenser for hvilke utsagn man kan komme med. Ulike samfunnsposisjoner kan være knyttet til ulike forventninger for hva, og hvordan man skal si noe, om et gitt tema. Dette kan sies å gjelde både innad og utad. Innad til fellesskapet som man kan si å tilhøre i kraft posisjonene man har, og utad til det øvrige samfunnet som også har et sett av forventninger til den gitte posisjonens utspill.

Aktørenes handlinger er knyttet til samfunnsstrukturen, dels gjennom de sosiale normene og rollene, og dels gjennom den felles og sosialt skapte forståelse av meningen med en handling og klassifisering av den (Aubert 1981: 52).

Et annet forhold som i følge Aubert forbinder mikro- og makronivået er gjennom oppsummering av enkelte handlinger, å se på kvantiteten i spor etter en type handling. En kvantifisering av handling gir et annet bilde på samfunnet enn kun å se på normsystemet som ligger til grunn for handling. Altså trenger det ikke være en direkte sammenheng mellom et felts normer og handlingene som finner sted. Det er ikke alltid det er like lett å koble normsystem opp mot kvantitative målinger. Etniske minoriteter og hvordan disse

gruppene skal omtales kan for eksempel sies å være omgitt av en mengde uformelle normer. Går man over disse grensene vil man kunne møte sanksjoner i form av for eksempel å bli stemplet som diskriminerende, noe som vil legge føringer i videre sosial interaksjon. Det er også skrevne lover som sier hvor grensene går for å være normativ innenfor denne sakstematikken. Finnes man skyldig i å bryte denne grensen vil man bli sanksjonert med en formell straff. Denne oppgaven foretar en form for kvantifisering ved å ha sett på en rekke avisartikler, for så å trekke ut de mest representerte samfunnsposisjonene og videre summert utsagnene og logikken som preger hver enkelt av dem. Ulike normsystemer vil prege ulike samfunnsposisjoner, og slik kan man si at denne oppgaven foretar en kobling mellom ulike samfunnsposisjoners normsystemer og en oppsummering av materielle tegn etter handlinger (eller *utsagn* i Foucault sin betydning av ordet, noe oppgaven kommer til).

For å kunne handle samfunnsmessig forsvarlig, må den enkelte aktør vite noe om hvordan hennes handlinger fletter seg inn i de store sammenhengene på makronivået. De vanskeligste spørsmålene melder seg når den enkelte prøver å se sin daglige virksomhet som et bidrag til den ene eller den annen utvikling. Forbindelsen kan det være nesten umulig å få øye på. Det er en av sosiologiens oppgaver å gjøre denne sammenhengen tydeligere (Aubert 1981: 59).

Hva kjennetegner en samfunnsposisjon?

Aubert skiller mellom *stillingen, rollen og rolleadfærd* (Aubert 1981: 99-101). Stillingen, som han også betegner som posisjon, representerer de ytre kjennetegn på at en person er noe bestemt. Dette kan være for eksempel dreie seg yrke, og kan langt på vei sidestilles med hva som oppgaven betegner som samfunnsposisjon. I forbindelse med slike posisjoner vil det ofte være en kunngjøring som informerer omgivelsene om at vedkommende besitter den. En samfunnsposisjon fordrer gjerne en viss rolleatferd, altså visse handlingsmønstre som svarer til de forventninger og normer som er gjeldende innenfor et gitt felt. Alle samfunnsposisjoner kan sies å ha sine normer og sine forventninger, i hvert fall kan summen av det som utgjør minoritetsdiskursen sies å danne grunnlag for å hevde det ut fra denne oppgavens datagrunnlag. Det som skiller samfunnsposisjonene er ofte innholdet i normene som omgir aktørene som befinner seg innenfor, altså ikke om hvorvidt de er omgitt av normative forventninger, men i hvilken grad de er omgitt av normative forventninger. I forhold til dette kan en rolle avgrenses til summen av de normer som knytter seg til en

bestemt oppgave eller stilling. Rollen kan både være formell og uformell, altså som skrevne lover eller som sosialt trykk (Aubert 1981: 99-101). Ser man på samfunnsposisjonene i denne oppgaven vil politiet være omgitt av en del formelle lover i forbindelse med hva de kan uttale seg om i forbindelse med en sak. Samfunnsposisjonen som etniske minoriteter inntar i diskursen vil på sin side være mer formet av det sosiale trykket som utgjøres av andres forventninger. Aubert skriver at nøkkelen til rollen ligger i stillingen eller posisjonen, og at det er de normer som knytter seg til samme stilling som utgjør en sosial rolle. Hos Goffman, som Frønes skriver (Frønes 2001: 49), får rollen og den sosiale posisjonen en noe annen betydning. Her er rolle noe man kan utforme og iscenesette i en dramaturgisk handling som en selvpresentasjon, mens da den klassiske rolleteorien er opptatt av hvordan kulturelle og institusjonelle mønstre styrer handling. Hos Goffman blir altså handlingen en mer strategisk handling, og Frønes sier det er sannsynlig at den historiske utviklingen har skapt flere situasjoner der den sosiale identitet mer aktivt må skapes da forventningene til ulike posisjoner har blitt mer utydelige og diffuse.

Fokus på det mer varige

Maktbegrepet er et av de mest brukte innenfor sosiologien, og samtidig som det er at av de begrepene som har fått flest ulike definisjoner, kan det samtidig også sies å være et av de vanskeligst definerbare begrepene. Maktutøvelse og maktunderkastelse kan sies å foregå på alle samfunnets områder, og den er ikke alltid enkel å beskrive eller vise. Og det er ikke slik at de profilerte enkeltaktører som man ofte ser gjennom media nødvendigvis trenger være de eneste som utøver makt. "I det moderne samfunn er det med maktpersoner som med moter, de skifter ofte. Gårsdagens mektige deltakere forsvinner snart blant dagens mer anonyme tilskuere" (Engelstad 2003: 42). Ikke fjernt fra min tankegang i denne oppgaven skriver også Engelstad om hvordan man kan forstå og beskrive makt ved å rette blikket mot roller og institusjoner som er mer stabile. "Makt utøves gjennom regler, institusjoner, internasjonale avtaler og mer anonyme føringer. Aktørers mulighet til å påvirke andres handlinger er nedlagt i hierarkier, posisjoner, formuer, verdier og kulturelle kategorier" (Engelstad 2003:42). Det vil således her være snakk om en strukturell fordeling av makt, men disse mønstrene vil ikke være virksomme uten at det også finnes handlende aktører innenfor til å utøve og opprettholde maktreelasjoner. Spørsmålet som står sentralt i denne oppgaven

er ikke om det finnes handlende aktører, men i hvilken grad de er preget av en felles innstilling til minoritetsdiskursen i kraft av det å være i en gitt samfunnsposisjon. Ulike perspektiver på makt gir mulighet til å filosofere over hva som kan ligge til grunn for gitte handlinger.

KAPITTEL VI. DISKURS, DISKURSANALYSE OG FOUCAULT

Hva er diskurs?

Opprinnelig og tradisjonelt sett kan man si at begrepet diskurs dreide seg om en form for samtale, men som i de senere år har fått en mye videre betydning innen samfunnsforskningen. Ofte assosieres diskurs nå med en utvidet betydning der det blir stående som betegnelsen på et helt register av utsagn vedrørende gitte temaer. Diskursene kan i prinsippet etterspores i alt fra helleristninger til blogging på internett, men felles er en forankring til den øvrige sosiale virkelighet ut fra en egen samfunnsposisjon som ethvert utsagn vil måtte komme fra. Ut fra dette kan man også finne regelmessigheter, hvordan ulike samfunnsposisjoner gjennom sin diskurs om et gitt tema også kan sies å være med på å skape det. Selve begrepet diskurs har en mengde ulike definisjoner, noe Foucault også skrev en kommentar til:

Instead of gradually reducing the rather fluctuating meaning of the word “discourse”, I believe I have in fact added to its meanings; treating it sometimes as the general domain of all statements, sometimes as an individualizable group of statements, and sometimes as a regulated practice that accounts for a number of statements (Foucault i *The Archeology of Knowledge* (1972), sitert av Neumann 2001: 17).

Neumann definerer så diskursbegrepet selv, tilsynelatende som et eksempel på hvordan det kan gjøres:

En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss regularitet i et sett sosiale relasjoner (Neumann 2001: 18).

For denne oppgaven sin del kan man si at det er tatt utgangspunkt diskursen om etniske minoriteter ut fra hvordan denne kan sies å være i løpet av en avisårgang, dette er markant og tydelig innsnevring i forhold til både tid og rom i forhold til hvordan dette kunne ha blitt gjort. Ut fra denne begrensningen ble så diskursen vidt definert, da i utgangspunktet alle utsagn om alle temaer skulle være av interesse. Videre ut fra denne vide definisjonen ble så hovedanalysen konsentrert om fem samfunnsposisjoner som ofte ble gitt legitimitet i diskursen og deres fortellinger om innvandrere og asylsøkere.

Hva er diskursanalyse?

Selv om man ikke nødvendigvis må kalle denne oppgavens analyse en diskursanalyse, så er allikevel mye av det tankegodset som erklærte diskursanalytikere trekker på være av stor interesse for det som den ønsker å si noe om i denne oppgaven.

Poenget med diskursanalyse er å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og det gjorte, hvorledes et gitt utsagn aktiverer eller "setter i spill" en serie sosiale praksiser, og hvorledes utsagnet i sin tur bekrefter eller avkrefter disse praksisene. (Neumann 2001: 83)

Mye av det jeg ønsker er å se nærmere på ligger i premissene som ligger i bunn, og til grunn, for den vide diskursen om etniske minoriteter slik den kan ses gjennom en avisårgang. Altså er jeg opptatt av å se nærmere på fellestrekk i de ulike fortellingene eller diskursene som hver enkelt av mine mer eller mindre egenhendig kategoriserte samfunnsposisjoner utviser over litt tid. Og her vil det være hensiktsmessig å studere hvorledes det eksisterer en rekke handlingsbetingelser for det talte og det gjorte, da dette kan bidra til å opprettholde visse diskurser over tid. Hvilken styrke subjektposisjonen har i forhold til samfunnsposisjonene i den vide diskursen om etniske minoriteter i massemedia blir et aspekt av oppgaven. I neste kapittel vil det komme en mye videre gjennomgang ulike handlingsbetingelser og utelukkelsesprosedyrer gjennom en redegjørelse av Foucaults *Diskursens orden*.

Neumann (Neumann 2001:14) trekker frem begrepene ontologi og epistemologi når han skal

forklare hva som kan sies å kjennetegne en diskursanalytiker. Ontologi er læren om det værende, altså hva samfunnet består av, og Neumann sier det ikke er interessant for en diskursanalytiker å si noe om hva verden består av i seg selv. Dette blir først interessant hvis man kan si noe om hvordan verden er blitt slik, hvordan den forblir slik og hvordan den kan presses av andre muligheter. Diskursanalytikeren er derfor mer opptatt av det vordende som han sier, hvordan og hvorfor ting fremtrer som de gjør. Dermed er det epistemologiske spørsmål som vil være i fokus for en slik undersøkelse, hvordan man kan ha kunnskap om verden. Dette utgjør så et skille med mange andre samfunnsvitenskaplige tilnæringsmåter til et forskningsområde, som gjerne lar være å problematisere deler av verden. Neumann bruker bruken av avhengige variabler som et eksempel på dette, der det er noe som ikke er omskiftelig.

Subjektive meninger og etablerte diskurser

Subjektive meninger kommer lettere frem i dagen når det ikke er etablerte diskurser tilstede vedrørende den aktuelle saken man skal si noe om. Korrektiver til rett og galt vil ikke være etablert i en større gruppe, og man vil da kunne stå friere til som individ til å fremme en upåvirket og subjektiv innstilling i forhold til en gitt tematikk. Innenfor denne oppgavens tematikk er det imidlertid ikke noe stort problem at korrektiver ikke foreligger, men kanskje snarere at det er for mange av dem. En vid diskurs om etniske minoriteter kan hevdes å ha blitt unødig avstumpet og vanskeliggjort som en følge av frykt for å plumpe ut med feil betegnelse eller feil holdning. Videre vil det også ligge føringer på subjektet eller aktøren i forbindelse med den stillingen denne inntar, i media vil som oppgaven har nevnt en bestemt stilling kunne inntas. Diskursene kan sies å forme subjektposisjonene, der samfunnets etablerte diskurser utøver et mer eller mindre synlig press på individet, skriver Neumann (Neumann 2001: 116-117), og vurderer subjektposisjonen som mer generell enn rollebegrepet. Rollebegrepet ses i sammenheng med normer, relasjoner og handlinger knyttet til en spesifikk sosial kontekst. Han sier rollen knytter an til institusjoner, mens subjektposisjoner knytter an til diskurser ved at diskursen stiller opp hele settet for hvordan man skal oppføre seg generelt, og ikke bare i spesifikke sosiale kontekster. Og som i hans eksempel, kan for eksempel *annen generasjons innvandrere* sies å være en medieskapt subjektposisjon, som kunne vært erstattet med *førstegenerasjons nordmann*.

Foucault og diskursens betydning

Foucault var opptatt av språket, og av hvordan det i språket lå en iboende makt som potensielt ville være i stand til hva som helst. Foucault mente at kategorier oppstod i språket, og at disse kategoriene så var utgangspunkt for institusjoner. Studiene han gjorde av diskurser kunne i stor grad sies å handle om kunnskap og makt. Skillet mellom fornuft og galskap oppstod således i språket og i diskursen, og denne kategoriseringen mellom fornuft og galskap dannet grunnlaget psykiatrien som institusjon. I denne oppgaven vil Foucault få betydning i forlengelse av de diskursanalytiske prinsippene som allerede er nevnt. I tillegg vil den grundige gjennomgangen som kommer fra *Diskursens Orden* (Foucault 1999) også i seg selv vise til mange aspekter om hvordan en diskurs kan sies å være ordnet, uten at denne oppgaven vil kunne gå inn på alle disse i like stor grad. Allikevel vil den forhåpentlig bidra til en bevisstgjøring av det utifeldige i diskursen. Denne oppgaven har som utgangspunkt å se på hvordan en vid diskurs om etniske minoriteter kan sies å være, og begrepene som blir presentert i forbindelse med ulike utelukkelsesmekanismer bedrer muligheten for å kunne si noe om det bestandige som både ligger under diskursen, og som utgjør den. For Foucault er viten historisk og kulturelt betinget, og ikke noe som er universelt. Ulike historiske epoker kan ha ulike epistemer, altså dominerende tankemønstre og vitensfelter. Således kan diskurser sies å alltid være i endring, og under et stadig press fra alternative diskurser. Å skape hevd for sitt eget vesen er enhver diskurs' viktigste oppgave. Denne oppgavens substansielle empiri blir småskala i forhold til det nedslagsfeltet som Foucault arbeidet oppimot, men ved å ta utgangspunkt i ulike samfunnsposisjoner og deres fortellinger, samt med den dominerende metadiskursen om etniske minoriteter, mener jeg det vil være klargjørende og opplysende å ta hensyn til Foucaults utelukkelsesmekanismer gjennom den forestående analysen. Neumann mener at Foucault og *Diskursens Orden* kan bli for grovmasket for mindre analyser (Neumann 2001: 130), men for denne oppgavens anliggende anses den allikevel for å være fruktbar.

Foucault, utsagn og representasjon

Diskursbegrepet slik som Foucault bruker det kan sies å være nærmere knyttet til materialitet enn meningsinnhold. For Foucault er det ikke nok å analysere språket, der

språket er et autonomt system slik som Saussure ser det, hvor språket kan stå som et eget analysefelt mellom det enkelte subjekt og virkeligheten som objekt. Foucault er interessert i å analysere mulighetsbetingelsene for utsagn, hvordan allerede utsagte ting både kan muliggjøre og umuliggjøre andre utsagn. For å kunne gjøre dette må man se på "(...)hele det nettverket av utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner som settes i spill slik at det gjeldende fremstår som gyldig" (Schaanning 1997: 184-185). Dette skaper omgivelser for utsagnet, og betegnes om utsagnets *referensialitet*. Et utsagn vil måtte forholde seg til en mengde andre utsagn. Videre vil det også være en rekke praksiser og hjelpemidler som eksisterer i det rommet utsagnet kommer, og som det følgelig vil måtte stå i forhold til. Til slutt vil også utsagnet kunne bli knyttet til ulike institusjoner. Dette fører til at man ikke kan uttale seg om hva som helst, og definerer på mange måter hva som har med hverandre å gjøre. Med dette følger det også regler for hva, hvor, til hvem og på hvilken måte man kan si noe. Dette gir et mulighetsfelt for hva man kan si og hvilken mening det sagte så gir. Det er med andre ord i en form for nettverk at et utsagn finner sin betydning innenfor et assosiasjonsfelt. Utsagnet får dette assosiasjonsfeltet til å eksistere, det iscenesettes med andre ord av utsagnet (Schaanning 1997: 186-187). Når Foucault så snakker om materialitet er det fordi både utsagn og diskurser, og med det, det som er det "utsagnsmessige" og "diskursive" ved dem, ikke er det å være bærere av et subjektivt meningsinnhold, men at det er knyttet til bestemte former for hjelpemidler, praksiser og institusjoner (Schaanning: 1997: 193). Derfor er ikke diskurser lette og usynlige, men tunge og trege, og må ha en materiell forankring i for eksempel en institusjonell orden. Utsagnet har også en spesiell begivenhetskarakter i Foucaults forståelse av begrepet, da han forsøker å peke på det trege og det materielle ved tale og tekst ved at de knytter an til institusjoner, hjelpemidler, praksiser og andre utsagn. Noe skjer i det sosiale feltet som en følge av utsagnet, og diskursen blir en sosial praksis (Schaanning 1997: 195-200).

Foucault og utelukkelsesprosedyrer

Foucault sin forståelse av maktbegrepet er forbundet med hans forståelse av viten og vitenskap. Her henger makt og vitenskap sammen fordi sannheten er definert av dem som har makten og omvendt. Foucault sin hypotese "(...)antar at diskursproduksjonen i ethvert samfunn på én og samme tid blir kontrollert, sortert, organisert og fordelt ved hjelp av en

mengde prosedyrer som har som mål å avverge dens krefter og farer (...)” (Foucault 1999:9). Dette skriver Foucault i *Diskursens Orden*, og kommer med en systematisk oversikt over hvordan diskurser kan sies å være underlagt forskjellige former for utelukkelsesprosedyrer. Det ses som hensiktsmessig for denne oppgaven å gå nærmere inn på disse ulike elementene Foucault bringer på banen. For det ene for å vise hvordan den medievirkeligheten jeg søker å si noe om kan sies å være underlagt ulike typer føringer generelt, og fordi den vil bli brukt i den diskursive analysen av de ulike fortellingene mer spesielt.

Foucault begynner i denne artikkelen å snakke om ulike utelukkelsesprosedyrer, der han sier den mest velkjente er *forbudet*. At man ikke har rett til å si alt, at man ikke kan snakke om alt i alle sammenhenger, og at ikke hvem som helst kan snakke om hva som helst. ”Tabubelagte ting, omstendighetenes ritual og det talende subjekts privilegerte og eksklusive rett – man har her samspillet av tre forbudstyper som krysser hverandre, forsterker hverandre, og som utgjør et sammensatt raster som endrer seg hele tiden”(Foucault 1999: 9). Raster kan her forstås som en form for gitter. Foucault mener at et av områdene det i dagens samfunn er store sorte felter, eller mange raster, er innenfor politikken. Og som en følge av dette vil diskursen der utøve skremmende krefter istedenfor å være åpen og nøytral. ”Diskursen kan nok fremtre som ubetydelig, men de forbudene den rammes av, avdekker meget tidlig og meget hurtig dens forbindelse med begjæret og makten”(Foucault 1999:9).

Et annet utelukkelsessystem er *oppdeling og forkastelse*, der Foucault tenker på motsetningen mellom fornuft og galskap. Han trekker historiske veksler, og sier at de som er blitt ansett for å være gale aldri har kunnet føre en diskurs med en gyldighet som andre diskurser har hatt. Enten har deres tale blitt avfeid som intet, eller så har den blitt tillagt en fornuft som overskrider den fornuftiges fornuft. Foucault mente at dette skillet også fantes da han skrev dette her, men at det hele nå iscenesettes på en annen måte gjennom nye sammensetninger av institusjoner og med andre resultater. Og for å illustrere hvordan defineringsmakten fortsatt kan sies å være skjev, og at det er noe som frembringer begjær, skriver han: ”Hvis det er nødvendig med fornuftens taushet for å helbrede monstre, er det tilstrekkelig at tausheten blir årvåken for at skillet skal vedvare” (Foucault 1999:11).

Et tredje utelukkelsessystem er motsetningen mellom *falskt og sant*. Dette skillet får sin rette betydning i denne sammenhengen om man stiller spørsmålet om hva som har utgjort denne viljen til sannhet, og hva den hele tiden er gjennom alle diskurser. "(...) hvis man spør etter hvilken type skille som i sin generelle form styrer vår vilje til viten, så er det kanskje noe av et utelukkelsessystem (et historisk, foranderlig, institusjonelt tvingende system) vi ser avtegne seg" (Foucault 1999:12). Foucault ser på dette som et historisk konstituert skille, som for eksempel hos det 6. århundres greske poeter innebar at den sanne diskursen ble definert av de som hadde rett til det. Hva som konstituerer sannheten og hva som er bakgrunnen for viljen til viten er noe som har forskjøvet og endret seg med historien. Etter hvert måtte den rette viten verifiseres og tas opp i et større system for at den skulle bli ansett som gyldig og nyttige. Fremveksten av de ulike vitensfeltene ligger i denne utviklingen. Men også dette utelukkelsessystemet, denne viljen til sannhet, støtter seg på det institusjonelle skriver Foucault. Den opprettholdes og blir sterkere på bakgrunn av et tett sett med praksiser som pedagogikk, det trykte ord med sine ulike publikasjonssystemer og den daglige forskning. Videre opprettholdes den på et mer strukturelt og dyptgripende plan gjennom måten den distribueres og fordeles i samfunnet. Foucault tror at denne viljen til sannhet har en tendens til å øve press på andre diskurser, en form for tvingende makt. At ulike institusjoner som eksisterer i dag søker en form for legitimitet gjennom å skulle stå for sann diskurs, den sanne diskursen. "I økende grad forsøker denne siste å ta hånd om de første, både for å modifisere dem og begrunne dem" (Foucault 1999:14). I dette legger han at den siste av de tre utelukkelsesmekanismene som her er blitt nevnt trenger igjennom og svekker de andre to med sin vilje til sannhet, mens det selv som utelukkelsesmekanisme blir styrket. "Og likevel er det denne man snakker minst om. Som om viljen til sannhet og dens omskiftninger for oss var skjult av sannheten selv i sin nødvendige utvikling" (Foucault 1999:14).

Foucault og interne prosedyrer

Hittil har det blitt snakket om utelukkelsesmekanismer som han mener er den delen av diskursen som i står i forhold til makt og begjær. Foucault opererer i tillegg med det han kaller *interne prosedyrer*, som eksisterer på bakgrunn av at diskursene fører en kontroll med seg selv. Her er det snakk om "(...)å beherske en annen dimensjon ved diskursen, dens

begivenhets- og tilfeldighetsdimensjon" (Foucault 1999:15). Dette kan så sies å foregå gjennom ulike prosedyrer for organisering og kategorisering. Først kommer for Foucault her begrepet om *kommentaren*, og i den forbindelsen de store fortellinger som finnes i alle samfunn, og som har en formell de gjentas og repeteres etter. At det er visse diskurser som alltid synes som om de må gjentas, og eksemplifiserer her med blant annet religiøse og juridiske tekster. Foucault skiller her mellom primærteksten som har en bestandighet, mens kommentaren blir en sekundærtekst som virkelig skal utsi denne bestandigheten som lå eller ligger i primærteksten. Det nye blir ikke det som sies, men konteksten det sies i. Et annet uttynningsprinsipp for diskursen er *forfatteren*, og det i de tilfeller hvor forfatterdedikasjonen er pålagt. Dette forekommer i både litteratur og vitenskap, men den vil ikke ha den samme funksjonen i disse to eksemplene. Foucault mener at forfatteren har mistet mye av sin viktighet i vitenskapen, da den vitenskaplige forfatteren inntil det 17. århundre ble sett i nær sammenheng med sannheten, mens navnet nå bare trenger å navngi eksempelvis et syndrom. Innenfor litteraturen derimot er forfatteren i Foucaults øyne fortsatt av stor viktighet da dennes liv er viktig for kunne knytte fiksjonen til noe begripelig. Ut fra dette kan man trekke en mulig linje til viktigheten av en viss posisjon for å skape orden gjennom sine uttalelser i en fragmentert verden. Er det for eksempel derfor ofte det er de samme ekspertene som blir spurt av media? For å skape orden i en verden som fremstår som kan fremstå som mer og mer fiksjonalisert.

Det tredje og siste uttynningsprinsippet Foucault opererer med er *disiplinene*. En disiplin inneholder egenskaper som kan sies å sette visse standarder for hvordan man kan konstruere noe innenfor et gitt felt. En disiplin kan inneholde metoder, påstander som betraktes som sanne, regler og definisjoner, altså et system som står til disposisjon for de som har mulighet til å nyttiggjøre seg det. Den står altså i motsetning til forfatterprinsippet da disiplinen kan defineres ut i fra et objektområde, mens forfatterprinsippet kan defineres ut ifra individualiteten og selvet. Disiplinen står også i motsetningen til kommentaren da det i den ikke er noe som må eller skal bekreftes, da den snarere er avhengig av at det er mulig å komme med nye påstander i all tid. Også dette prinsippet har vært i endring oppigjennom historien. En hver tid, eller historisk epoke, vil ha ulike premisser for hvordan et gitt utsagn kan passe inn i en bestemt disiplin eller ikke. "Det er alltid mulig at man utsier det sanne i

det ville utvendighetsrommet, men man er bare i det sanne når man adlyder et diskursivt "politis" regler som man må reaktivere i enhver av sine diskurser" (Foucault 1999:21).

Tredje prosedyregruppe for å kontrollere diskurser

Her er det snakk om å kontrollere diskurser ved "(...) å bestemme betingelsene for deres iscenesettelse, å pålegge individene som fører dem, et visst antall regler, og således ikke tillate alle adgang til dem" (Foucault 1999: 22). Med dette følger det at noen diskurser bare vil være åpne for noen få, mens andre vil være åpne for alle. Vitenskaplige nyvinninger vil det for eksempel ikke være alle forunt å få del i. Foucault skriver det ligger komplekse restriksjonssystemer bak kommunikasjon og utveksling som berører visse felter. Til den mest overflatiske og synlige formen for et slikt system knytter han begrepet *ritual*, der ritualen definerer kvalifikasjonen, posisjonen, atferden og settet av tegn den som ytrer seg må ha i diskursen. Altså er det en rekke krav som stilles til hva diskursen skal ledsages av.

I tillegg til ritualene presenterer Foucault slike pålegg i forbindelse med det han kaller *diskurssamfunn* og *doktriner*. Diskurssamfunnene hadde som funksjon å bevare og produsere diskurser innenfor en lukket sfære, men han sier at selv om disse diskurssamfunnene som erindringsfenomener for det meste har forsvunnet, så vil man fortsatt kunne registrere at det eksisterer hemmeligheter og trekk ved diskurser som ikke lar seg bytte. Denne samme logikken som diskurssamfunnene hadde med sine muntlige overleveringer finnes også i andre former, og Foucault trekker her frem vitenskaplige og tekniske hemmeligheter, samt de som har tilegnet seg den politiske eller økonomiske diskursen som eksempler.

Doktrinene har i utgangspunktet ikke denne lukketheten, det spiller ingen rolle hvor mange man er, men det sentrale er at man slutter seg opp til de samme diskursene. I tillegg er det et element til som gjør at doktrinene skiller seg klart ifra for eksempel de vitenskaplige fagene: "Doktrinen iverksetter en dobbel underkastelse: de talende subjekter underkastes diskursene, og diskursene underkastes, i det minste potensielt, gruppen av talende individer" (Foucault 1999:25). Altså vil visse utsagn kunne føre til en utstøtelse for selve

individet, mens ved å si det godtatte vil man være del av for eksempel en gruppe eller en organisasjon som igjen kan eksistere av ulike årsaker.

Foucault bemerker som et fjerde punkt her de store forskjellene som er når det gjelder forutsetninger for å tilegne seg, eller bli en del av, diskursene. Altså den *sosiale tilegnelsen* av diskursene. Han trekker frem utdanningssystemet som en faktor som kan bidra til større sosial likhet i forhold til dette, men han mener det blir i prinsippet: "Hele utdanningssystemet er en politisk måte å opprettholde eller modifisere tilegnelsen av diskursen på, med de vitensformer og maktformer de bringer med seg" (Foucault 1999:25).

Foucault sier selv at det er svært abstrakt og skille de fire punktene som er blitt gjennomgått i dette avsnittet, da de som regel er bundet til hverandre og som i sammen utgjør en konstruksjon eller et "(...)byggverk som sikrer fordelingen av de talende subjekter i de ulike diskurstyper og visse subjektkategoriens tilegnelse av diskursene. Med ett ord kunne vi si at dette er diskursens store underkastelsesprosedyrer" (Foucault 1999:26). Foucault mener at slike underkastelsessystemer finnes på flere områder, deriblant i undervisningen, i skribentens skrift, i rettssystemet og i medisins institusjonelle system. Ordet blir ritualisert og roller fastsatt i mer eller mindre tydelige doktrinale grupperinger. En fordeling og tilegnelse av diskursen finner sted, med dens makt- og vitensformer.

Bourdieu's handlings- og samfunnssteori

Pierre Bourdieu var opptatt av forholdet mellom struktur og aktør, og søkte å oppheve dette tradisjonelle skillet i sosiologien. I tillegg til å jobbe med en slik samfunnssteori og handlingsteori som skulle føre til en overskridelse av dette skillet, jobbet han med maktteori. Disse tre feltene hører sammen i Bourdieu sin sosiologi. Begrepene hans om økonomisk og kulturell kapital henspiller på ulike ressurser, og den makt, en aktør kan sies å være i besittelse av, og mengden av ulike slike kapitalformer kan si noe om i hvilket felt en aktør plasserer seg i det sosiale rom. I *Distinksjonen* (Bourdieu 2002) skriver Bourdieu om hvordan det sosiale rom er delt opp i ulike sosiale felter som vil være befolket med mennesker som er innehavere av gitte kapitalformer og mengde av disse. Den økonomiske kapitalen er direkte konvertibel til penger, mens den kulturelle kapitalen for eksempel vil kunne være basert på

kunnskap, utdanning og sosiale nettverk. Den kulturelle kapitalen kan ikke erverves like lett som den økonomiske kapitalen, og er således tyngre å overføre. I et tenkt sosialt rom plasserer Bourdieu (Bourdieu 2002: 9) aktører ut fra akser for kulturell og økonomisk kapital som går horisontalt, og etter en akse som går vertikalt som betegner mengden av disse kapitalformene. Innenfor dette rommet vil så ulike felter kunne plasseres, med tilhørende aktører som for eksempel vil kunne ha forholdsvis lik bakgrunn, lik utdanning (eller mangel på dette), i det hele tatt like preferanser i forhold til en rekke av livets virkelighetsaspekter. Dette erfaringsgrunnlaget er, eller blir, så kroppsliggjort som habitus for aktøren, noe som naturliggjør visse valg og forhindrer andre. Et poeng som oppgaven kommer tilbake til. Bourdieu ser på det sosiale rom som et symbolsk rom der ulike grupper har ulike livsstiler og derigjennom ulik status. Feltene er ofte autonome i forhold til hverandre og de har sin egen logikk og måte å bygge seg opp på, noe som blant annet kan sies å skje gjennom de indre defineringskampene i feltet, noe som også bringer feltet dynamikk. De ulike samfunnsposisjonene som denne oppgaven opererer med vil langt på vei kunne sies å tilhøre ulike sosiale felter, bakgrunnen for den legitimitet de gis i diskursen om etniske minoriteter kan sies å ha bakgrunn i forskjellige former for kulturell kapital. Aktører fra felt med mye økonomisk kapital er liten grad direkte involvert i den daglige minoritetsdiskursen, men slike aktører vil trolig kunne sies å spille en noe større rolle indirekte, i det Mathiesen kalte *makten bak mediene*.

Symbolsk kapital og symbolsk makt

Med symbolsk kapital mener Bourdieu den kulturelle og økonomiske kapitalen som anerkjennes av samfunnet. Dette er en anerkjennelse som vil føre med seg legitim makt for aktøren i det sosiale rom. "Symbolsk makt er den usynlige makten som bare kan utøves med delaktighet av de som ikke vet at de ligger under for den, eller endatil ikke vet at de utøver den." (Bourdieu 1996: 38). Bourdieu skriver (Bourdieu 1996: 44-45) at det er samsvaret mellom en struktur og en annen at den herskende diskurs utspiller sin makt, den utfyller sin ideologiske funksjon ved å være strukturert og strukturende. Den vil presse oppfatningen av den etablerte orden som den naturlige ved å gjøre bruk av en tilsørt påtvingning av sine anliggender. Bourdieu mener den rent ideologiske virkningen så blir å finne ved at politiske klassifikasjonssystemer tvinges igjennom fordi de i sitt ytre bærer preg av å være legitime,

mens de symbolske systemene har sin forse fra kjensgjerningen om at styrkeforholdet som uttrykker seg i dem viser seg som et meningsforhold, altså i en ikke-gjenkjennbar form. "Symbolsk makt er en makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og til og tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv" Bourdieu 1996: 45). Bourdieu fremholder symbolsk makt som noe nær en magisk makt som kan sette en i stand til å oppnå det samme som man kan med fysisk eller økonomisk styrke fordi den anerkjennes. Den symbolske makten definerer seg selv gjennom forholdet mellom de som utøver makt og de som det blir utøvd makt imot, dette foregår i strukturen til det feltet som produserer tro og hvor tro reproduseres. Hos Bourdieu er symbolsk makt en underordnet, omdannet og ikke-gjenkjennbar makt, den er en legitimert form av andre maktformer. For å komme forbi valget mellom modeller som beskriver sosiale forhold som styrkeforhold og modeller som beskriver dem som kommunikasjonsforhold må en beskrive de lovene for omdannelse som styrer forvandlingen fra andre typer kapital til symbolsk kapital. Dette forvandlingsarbeidet, eller eufemiseringen som Bourdieu kaller det, får styrkeforholdene mellom partene til å miskjennes og anerkjennes, noe som gir symbolske makt, og med det mulighet til å sette i stand virkninger uten tilsynelatende store kostnader.

Habitus og symbolsk vold

"Samfunnet reproduseres gjennom en kontinuerlig utøvelse av symbolsk makt i politikken, massemediene, skolen, rettsvesenet, økonomien osv"(Jakobsen 2000: 81), skriver Kjetil Jacobsen og fortsetter med hvordan symbolsk makt for Bourdieu er et forhold mellom språkbruk og habitus. Habitus er aktørens kroppsliggjorte erfaringer, og dens tankemessige skjemaer. Det blir en form for kroppsliggjorte erfaringer formet av den historien aktøren har opplevd. Disse erfaringene eller denne habitusen hos aktøren vil så muliggjøre eller forhindre ulike handlingsvalg. I Bourdieus teori vil man som det er blitt sett finne at det sosiale rom vil inneholde ulike sosiale felter, og disse ulike feltene vil være preget av en viss strukturell likhet når det gjelder habitus hos aktører som kan sies å være jevnbyrdige når det gjelder økonomisk og kulturell kapital. Habitusen kan hevdes som forholdsvis stabil og derigjennom bli utgangspunkt for likeartede handlinger hos flere aktører i feltet, noe som bidrar til å reprodusere gjeldende maktforhold. Habitus kan sies å være et resultat av en

kroppsliggjøring av gjeldende samfunnsstrukturer, noe som vil gi den enkelte aktør en normalitetsfølelse i forhold til den verden denne lever i. Bourdieu bruker ikke habitusbegrepet i deterministisk forstand, og fremhever derfor viktigheten av bevisstgjøring og opplysning for å muliggjøre samfunnsendringer.

”Symbolsk vold er den undertrykkelsen som består i at den undertrykte skriver undertrykkelsen inn i sin egen kropp, gjennom de skjemaene som kroppens væren i verden rettes mot, høy/lav, mann/kvinne, sort/hvit etc.” (Jakobsen 2000: 82). Dette eksemplifiseres så ved at han sier det kan tenkes at annen generasjons nordmenn inkorporerer massemedienes fremstilling av annen generasjon innvandrere. I dette ligger det også at det er vanskelig å beskytte seg mot symbolsk vold: ”Hvis den dominerte ikke har andre kunnskapsredskaper til å forestille seg sin hersker, og for å forestille seg selv, eller bedre, for å forestille seg sitt forhold til han, enn dem som han har til felles med herskeren, kan han ikke la vær å gi herskeren sin tilslutning” (Jakobsen 2000: 82). Ifølge Jakobsen etterspør det politiske feltet en bestemt habitus, og fremstår således som et lukket felt for den som ikke allerede i ung alder har fått kroppsliggjort visse erfaringer. Det er et krav om kompetanse der det er avgjørende å ha kjennskap til feltets logikk og indre spilleregler.

Legitimitetsriter

For å skueliggjøre ytterligere et tema som denne oppgaven prøver å synliggjøre i forbindelse med styrkeforholdet mellom aktøren og posisjonen denne er en del, skal oppgaven nå se nærmere på det Bourdieu kaller ”ritualer som innstiftende handlinger” (Bourdieu 1996: 27-37). Bourdieu er opptatt av ritualets sosiale funksjon, og den sosiale betydningen av den grensen som tillates passert. Det sentrale er å beskrive hvordan riten skiller de som har gjennomgått en overskridelse, og de som aldri kommer til å gjennomgå denne overgangen, noe som vil føre til en varig forskjell disse imellom. Dette fokuset på at det hele tar form av et varig skille gjør at Bourdieu kaller det vigslingsriter, innstiftelsesriter eller legitimeringsriter fremfor å kalle det et overgangsrite. Det er snakk om at man ved slike innstiftelsesriter får anerkjent og legitimert noe som naturlig, fremfor at noe blir værende i et mer vilkårlig rom. Man overskrider en linje som så vil markere forskjellen til de som ikke noen gang skal gjennomgå denne ”forvandlingen”. Bourdieu sier at det er den skjulte

helheten ved riten som er det viktige, opp mot hvem det er de definerer seg, og eksemplifiserer her med omskjæring av gutter. Menn definerer seg opp mot kvinner, kjønnsdefinerte riter skaper en legitim distinksjon mellom kjønnene, en form for institusjon.

Samfunnsvitenskapene må ifølge Bourdieu ta i betraktning den symbolske virkningens som slike riter har. Han kaller det en magisk vigsling av en forskjell, og de finner sted i mange sammenhenger og former. Innsetting av et parlamentsmedlem inneholder således også en sanksjonering og en helliggjøring av forskjeller som skal bli kjent og anerkjent. Det oppstår en makt til å virke på virkeligheten gjennom at den påvirker fremstillingen av virkeligheten. Inn slikt legitimeringsrite påvirker andres syn på den innvidde, og også hvordan de behandler denne, for eksempel ved at vedkommende også får en annen tittel det må tas hensyn til. Videre vil også den innviddes oppførsel endre seg, han har et annet syn på seg selv, samt at han også føler seg pliktig til å oppføre seg deretter. Titlene viser til ansvar og tiltro, og slik vil også utdanningstitler på en varig måte øke den innviddes verdi, samtidig som man også jobber for å øke anseelsen og legitimiteten denne tittelen har.

Å innstifte, å tildele en essens, en kompetanse, det er å tvinge gjennom en rett til å være som er en plikt til å bli (eller være). Det å *tilkjenne* for en person hva vedkommende er, og å tilkjenne for denne at han eller hun bør oppføre seg deretter. (Bourdieu 1996: 31)

Ved å være innstiftet følger fordeler og plikter, det skapes en kompetanse hos denne, og det hele gir form av en helhet som er et resultat av en "innstiftende handling som er en høytidlig kategoriseringshandling som bidrar til å frembringe det den betegner" (Bourdieu 1996: 31). Den som innstiftes føler seg forpliktet til å etterleve definisjonen av sin nye tittel eller posisjon. Grensene som skapes kan sies å virke begge veier, de er der for å holde de uinnvidde der de er, altså utenfor, samt fungerer de for å holde de innvidde innenfor. Slikt sett for ritualet også det formål å avskrekke de innvidde fra gå tilbake, fra å fratruke. Bourdieu mener det instituerende arbeidet må ta hensyn til motkulturers fristelser, og viser til hvordan innstiftelsesritualer og opplæring leder mot varige disposisjoner hos aktøren. Man søker da altså å naturliggjøre forskjellene, å oppnå en varig forkastelse av fristelsene for aktøren ved å innprente og kroppsliggjøre dette i form av habitus (Bourdieu 1996: 33). Dette fører til at man føler de vilkårlige grensene som naturliggjør de bruddene som konstituerer

en kulturell vilkårlighet, som igjen så manifesterer seg i grunnleggende motsetningspar. Dette vil da opprettholde skiller mellom de som da vet å holde på sine privilegier, og de som tar til takke med det de har, da grensene mellom dem synes naturlig. For å markere disse grensene vil faktorer som smak, språk og dannethet gi grunnlag for sosiale distinksjoner, og videre bidra til å minne folk på hvor institueringen har tildelt dem plass.

Så ulike sosiale magihandlinger som et bryllup eller en omskjæring, tildeling av grader, titler eller æresbevisninger, ridderslag, stillingsutnevnelser, å påføre et merke eller en etikett, en signatur eller initialer, kan bare lykkes dersom institueringen, forstått som en aktiv handling rettet mot å innsette noen eller innstifte noe som noen eller noe utstyrt med den eller hin status eller egenskap, også er en instituerende handling i en annen forstand, nemlig at det er en handling garantert av hele gruppen eller av en anerkjent institusjon (Bourdieu 1996: 35).

Det hele er basert på at det skal komme til en kollektiv tro på at dette er ekte, denne personen tildeles en tittel, og tilkjennes legitimitet. Troen på dette blir ”garantert gjennom institueringen og materialisert gjennom titler og symboler, som uniformer, snorer og andre attributter” (Bourdieu 1996: 36).

Fortellinger som narrativer og som diskurs

Før oppgaven beveger seg inn på analysen av de ulike samfunnsposisjonene vil det bli foretatt en gjennomgang av den dramaturgiske forståelsen som vil ligge til grunn for lesingen av det innhentede datagrunnlaget. Her er det snakk om å videreformidle den innsikten som en mengde artikler har gitt ved hjelp av å konstruere idealtypiske fortellinger, eller den diskurs som den enkelte samfunnsposisjon fremsier om etniske minoriteter. I denne delen av oppgaven vil begrepet *fortelling* tidvis bli brukt fremfor *diskurs*begrepet. Dette er med bakgrunn i at fortellingsbegrepet oftere blir brukt i narrativ og dramaturgisk lesning, og for å tydeliggjøre at denne delen av oppgaven er en slik måte å gjøre empirien tilgjengelig på for en videre analyse i oppgavens siste del. Der ikke annet er nevnt bygger denne redegjørelsen på Ivar Frønes (Frønes 2001) sin bok *Handling, kultur og mening*, der hensikten er å vise hvordan oppgaven skal nyttiggjøre seg forståelsesapparatet.

Fortellinger

Fortellingen, slik som jeg kommer til å benytte meg av begrepet i behandlingen av datamaterialet, har som mål å vise hvordan ulike samfunnsposisjoner er med på å skape og opprettholde kulturelle og strukturelle forståelser av etniske minoriteter i befolkningen. Fortellinger gjør seg gjeldende på alle nivåer og blir dermed et bindeledd mellom kulturelle mønstre og aktører (Frønes 2001: 91). I det daglige liv er fortellinger med på å gi mening til handlinger og hendelser. Gjennom kjennskap til ulike fortellinger får man en virkelighetsforståelse av hvordan ting henger sammen. Fortellinger kan i dette perspektivet beskrives som en guide til det meste en aktør opplever, ved å kjenne et samfunns fortellinger kan man slutte seg til mye mer enn det man ser, eller det man har opplevd selv. Når så denne oppgaven skal rekonstruere de ulike fortellingene som de kategoriserte samfunnsposisjonene har om innvandrere og asylsøkere er fortellingsbegrepet å forstå som oppdragende. Med dette menes det at aktøren, i denne oppgaven å forstå som avisleseren, lærer fortellinger ved å lese fortellinger. Fortellinger har stor betydning for menneskets oppfatninger og følelser, og det er således ikke ubetydelig hvilke fortellinger dominerende samfunnsposisjoner innenfor minoritetsdiskursen fremfører. "Handlinger og forløp influeres av fortellinger ved at handlingene er forankret i fortellinger, det er fortellingene og den narrative struktur som gir handlingen mening (Frønes 2001: 91). Denne oppgaven bygger på et datamateriale som viser homogenitet i hver enkelt samfunnsposisjon gjennom deres fortellinger, og etter å ha presentert disse, som her er å forstå som oppdragende eller virkelighetskonstituerende, vil fokuset bli å se hva som muliggjør dette faktum.

Diskursen som foregår i massemedia om etniske minoriteter bærer ofte preg av at det eksisterer problemer som skal løses, men ofte er det uenighet om hvordan man skal gjøre det.

Kulturelle mønstre, slik som fortellinger, er med på å skape muligheter for å si noe om hva som skjer i samfunnet, og hva som kan komme til å skje. Fortellingene er med på å gi forutsetninger for hvordan man burde oppføre seg, eksempelvis for å oppnå en målsetning. Ved å gjøre visse valg i forhold til visse fortellinger vil antall valgmuligheter i neste ledd kunne reduseres eller endres. "Fortellinger refererer til aktørens forestillinger om forløpenes innhold og struktur" (Frønes 2001:90). Fortellinger finner man som nevnt på både mikro- og makronivå. Dette er noe denne oppgaven gjør et poeng ut av. Den tar utgangspunkt i tekster

skrevet av enkeltmennesker, eller der enkeltmennesker uttaler seg, og forsøker å sette disse handlingene på mikronivå opp i forhold til den situasjonen disse aktørene befinner seg i på makronivå. Ved at aktørene befinner seg innenfor en samfunnsposisjon som uttrykker fortellinger som kan ses i en sammenheng vil de kunne virke konstituerende for de fortellinger samfunnsaktører eller mediebrukere orienterer seg etter i det daglige liv. Målet er å si noe om fellestrekk innad i ulike samfunnsposisjoner, men samtidig reise spørsmålet om hvor individet blir av i den offentlige debatten om etniske minoriteter.

Som man har sett, har fortellingsbegrepet fått en dobbel betydning i dette avsnittet. Den første betydningen er den Frønes bruker for å beskrive hvordan samfunnet struktureres ved hjelp av et utall fortellinger som hjelper aktøren til å forstå handlinger og hendelser. Den andre er hvordan jeg i det påfølgende bruker fortellingsbegrepet for å skissere hvordan ulike samfunnsposisjoner skaper og opprettholder egne fortellinger om etniske minoriteter. Fortellingen er således en del av diskursen og ikke diskursen. Fortellingen er det du sier når du er en del av diskursen. Når utenforliggende faktorer blir trukket inn i analysen vil man i større grad kunne si at det er diskursen i Foucault sin betydning man ser på, og ikke kun på fortellingen. I Foucault sin forstand er diskursive mer enn språk, det diskursive feltet er preget av tidligere utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner. Den videre redegjørelsen vil det også være en viss dobbelthet i betydning av de narrative begrepene i fremstillingen. Oppgaven forsøker å konstruere de idealtypiske fortellingene til samfunnsposisjonene, og gjør dette ved vise hvordan de ulike posisjonene gjennom flere artikler utsier en hovedfortelling. I Frønes` sin betydning vil det være et utall fortellinger med sine varianter av gener, plott og roller som kan omgi den enkelte handling i samfunnslivet. Oppgavens målsetning er å tydeliggjøre fortellingene som kommer ferdiglaget fra den enkelte samfunnsposisjon gjennom å se på en avisårgang. Fortellinger kan ta mange former, og kan også spille en viktig rolle som moralske (og i andre sine øyne muligens umoralske) rettleidere der de ofte kan påvirke eller motivere handlinger. På samme måte kan også en fortelling legitimere en handling, der for eksempel en kriminell handling kan settes i ulike kontekster og derigjennom forandre plottet for fortellingen.

For å lokalisere slike fortellinger som symbolske strukturer er ikke aktørens private motivasjoner det interessante, men motivasjonens kulturelle basis. Da kan man også forstå

mer av forholdet mellom strukturen og aktøren. ”Den kulturelle basis har ulike nivå, fra de generelle dominerende fortellinger og metaforer vi lever etter til de mer særegne fortellinger for ulike deler av samfunnet” (Frønes 2001:87).

Genre og plott

Genrebegrepet gir mulighet til å sortere fortellinger inn i ulike typer ”på grunnlag av visse felles strukturelle og innholdsmessige trekk” (Frønes 2001: 97). Ut fra dette kan man si at etniske minoriteter opptrer i ulike genre, alt ettersom hvem og hva som fortelles. Generelt kan man si at ved å identifisere fortellingens genre vil man kunne slutte seg til mye informasjon om roller og plott.

I en sosiologisk analyse kan man ikke bare overta genrebetegnelser fra litteraturvitenskapen, genrene må konstrueres ut fra det faktiske sosiale liv. Fortellinger knyttet til bestemte begivenheter endrer også karakter over tid. En viktig analytisk oppgave er å identifisere ulike gener, deres innhold og dramaturgiske strukturer, deres sekvenser, åpenhet og lukkethet, scriptede partier, grunnledd og strukturelle logikk, og hvordan genrene eksistens influerer sosial handling og sosiale forløp (Frønes 2001: 98)

Hva innebærer så disse ulike oppgavene? Personer og grupper kan være deltakere i ulike gener av fortellinger, og som aktiv part kan man selv være med å utforme hvilken rolle man spiller, og i hvilken genre fortellingen kan sies å være. Når etniske minoriteter blir satt inn i fortellinger i massemedia via ulike samfunnsposisjoner er de ikke lenger for en aktiv part å regne. Med det kan de heller ikke styre den rollen de blir i besittelse av, og heller ikke den fortelling, og den genre de blir en del av. Derfor ser man også ofte at når etniske minoriteter uttaler seg i forhold til tematikk som dreier seg om etniske minoriteter er de opptatt av å redefinere fortellingene som de opplever blir fortalt om dem. Kampen om å plassere seg selv, og med det sin samfunnsposisjon, bestemte steder i forhold til saker som er relatert til etniske minoriteter kommer godt til syne i datamaterialet. De ulike posisjonene vil nok ha sine stridigheter og heterogenitet, men utad via massemedia kan de forstås som en enhet som opptrer i minoritetsdiskursen med en felles, og langt på vei homogen, agenda. Man er aktør innad og representant utad.

Fortellinger kjennetegnes ved at de har et plott, og "plottet er et uhyre sentralt begrep i sosiologisk forståelse av narratologisk analyse" (Frønes 2001: 96). Plottet gir mening, årsak og motivasjon til fortellingen. En fortelling kan ha mange ulike plott, og hvilket plott som danner utgangspunkt for fortolkning vil variere med det perspektivet man inntar. Plottene som presenteres i forbindelse med de idealtypiske fortellingene i denne oppgaven, er et forsøk på å gripe meningssammenhengene som dominerer den enkelte samfunnsposisjon. I vitenskaplig sammenheng kan man si at plott ofte refererer til en konstruksjon som forskeren setter sammen for å gi mening til observert handling. Plottet skaper sammenheng mellom ulike sekvenser og skaper årsakskjeder og mening. Fortellinger kan også ha ulik intensitet, og henger sammen med den følelsesmessige innvolvingen som kommer til syne når fortellingen berettes. Jo høyere intensiteten kan sies å være jo mer vil plottet låses til en bestemt fortolkningsmåte, og fortellingen vil da oppleves som mer lukket. Lukkede fortellinger vil ofte munne ut i en polarisering, der for eller mot kan synes som de eneste sidene aktøren vil ha å velge i. Politikere vil ofte foretrekke å intensivere fortellinger, og de som skulle foretrekke rasjonelle vurderinger vil ofte bli overkjørt av motpartens polarisering av årsakssammenhenger.

Drama og institusjonell enhet

Dramaer kan være både låste og åpne. Mest relevant for denne oppgaven er det låste dramaet, som betegner sammenhenger der forløpet kan sies å være strukturelt låst. Rollene vil da være tydelig scriptet, noe som innebærer at det finnes en rekke handlingsinstrukser for rolleutøvelsen i det bestemte dramaet. "Et låst drama er en form for kjedefortelling, men den binder sammen en rekke personer og roller der kjedefortellingen binder sammen handlingsrekker hos enkeltpersoner" (Frønes 2001: 99). Låste dramaer kan sies å ha en første handling, som så nærmest automatisk vil utløse flere andre handlinger, grunnet i rolleforpliktelser og handlingsinstrukser forstått som script. "Åpne drama referer til at det finnes visse roller, bestemte sekvenser, og ideer om forløp, men at relasjoner mellom sekvenser og roller er relativt åpne" (Frønes 2001: 99).

Samfunnets fortellinger er med på å danne aktørens forståelse av hvordan man skal tenke handle og forstå i forhold til den sosiale virkeligheten. Fortellingene danner altså

utgangspunkt for både mental refleksjon og materialisert handling. Når det nå blir snakk om institusjonelle enheter vil ikke det nødvendigvis være synonymt med det som oppgaven betegner som samfunnsposisjoner, selv om man kan finne flere fellestrekk (Frønes 2001: 115-137). Rundt institusjonelle ordninger vil man finne felles koder, og disse kodene vil igjen være, eller bli etter hvert som de utvikles, kjennetegn ved det institusjonelle. Ut av institusjonaliseringen kan også et spesielt vokabular vokse frem som er profesjonelt og hensiktsmessig for det området som bruker og utvikler det.

Medienes dramatisering

De forrige avsnittene handlet blant annet om hvordan fortellinger, genrer og plott kan fortelle noe om sosiale strukturer og handlinger, og vil bli brukt til å se hvordan de ulike samfunnsposisjonene dramatiserer seg selv og de etniske minoritetene. I forbindelse med dette er det viktig å huske at det ikke bare er innenfor disse samfunnsposisjonene at en dramatisering av virkeligheten finner sted, den finner også sted i media. Dette er i relasjon til det som tidligere er blitt omtalt som *makten i media* av Mathiesen, og nå skal oppgaven gjennom (Mathiesen 2002: 136-148) se på noen punkter som belyser hvordan mediene kan sies å dramatisere virkeligheten. Flere av punktene kan sies å være nært knyttet til begrepene for narrativ analyse. Mathiesen tar utgangspunkt i artikler av Gudmund Hernes om hvordan samfunnet kan sies å være medievridd. Mye av dette er jo spørsmål om hvilke prioriteringer og valg som tas når en sak fra virkeligheten skal bli en sak i media, og Hernes er opptatt av hvordan det medievridd samfunn er formet etter visse normer som korresponderer godt med en opptattheten av salg og viktigheten av å vekke oppsikt i marked som oversvømmes av mediekanaler. Det første punktet til Hernes hevder en *tilspissing* i mediene, her kan man finne at ti høns blir til en fjær, men at det er fjæren som denne gangen vil vekke oppsikt og ikke hønsene. Man skaller av detaljer for å finne frem til en måte å spissformulere det hele på i stedet. Det neste punktet er *forenkling* og kan ses som en fortsettelse av punkt nummer en, kompliserte meningssammenhenger vil kunne bli brutt ned til enkle motsetningsforhold. Videre følger *polarisering* og *intensivering* som punkt tre og fire, der polariseringen ifølge Hernes er viktig for å holde på oppmerksomheten rundt saken, og at dueller hører med til dramaer, og intensiveringen understreker videre at temperaturen rundt en sak er stigende. Til slutt hevdes det å foregå en *konkretisering*, hvor

man ofte vil finne at det tas utgangspunkt i en enkelt sak, fremfor mer komplekse, sammensatte og abstrakte samfunnsforhold.

KAPITTEL VII. ANALYSE AV SAMFUNNSPOSIJONENE OG FORTELLINGENE

Analytisk struktur

Det er et utall innfallsvinkler til materialet som kan benyttes når man skal foreta en slik analyse. Oppgaven har lagt opp til en vektlegging av maktperspektiver, med hovedvekt på styrkeforholdet mellom aktør og institusjoner. Videre hvordan dette kan gi mulighet for dominerende diskurser om etniske minoriteter i massemedia. De ulike samfunnsposisjonene har ulike utgangspunkt for å være i media, og med det blir også utgangspunktet for den rollen som skal spilles annerledes.

Det diskursanalytiske er opptatt av hvorfor noe er som det er, og hvordan det opprettholdes. Med Foucault er det gjennom en skjematisk oversikt blitt sett nærmere på ulike utelukkelsesmekanismer som er med på å kontrollere og konservere diskurser. Bourdieu er opptatt av samspillet mellom aktør, sosiale strukturer og makt. Med utgangspunkt i blant annet Aubert er det blitt sett nærmere på normer, roller og forventninger som ligger knyttet til rolleutøvelse. Med Frønes har oppgaven tilslutt så langt, redegjort for sentrale begreper som er nyttige og nødvendige i en narratologisk studie av tekster. I den forutstående analysen vil det bli knyttet an til disse begrepene. De er på ulik måte og på ulikt nivå i kontakt med datamaterialet.

I det påfølgende vil det bli gått nærmere inn på de ulike samfunnsposisjonene, som i mer eller mindre grad er blitt kategorisert frem. Siktemålet er å få frem hver enkelt posisjon sitt hovedanliggende utad, altså hvilken fortelling og narratologiske prinsipper som de kan sies å følge. Hva kan sies å være agendaen deres? På hvilken måte havner de i media? Hvilken rolle spiller fortellerne, altså de som uttaler seg? Og er det eventuelt noen avvik fra en type normalitet innad i de ulike samfunnsposisjonene? Det vil bli gitt avisreferanser, men ikke i utpreget grad da dette av flere grunner virker lite konstruktivt for denne oppgavens

hovedanliggende, nemlig å drøfte systemenes evne til å skape en indre logikk i sitt eget felt, og således få en dominerende eller sentral posisjon i den vide diskursen om etniske minoriteter. Dette er ingen oppgave som handler om enkeltord, men mer om hvordan folk med den samme posisjonen forsvarer, forklarer og opprettholder felles interesser. De ulike samfunnsposisjonene vil bli analysert hver for seg, og man vil finne at visse deloverskrifter går igjen, mens andre avsnitt vil være mer spesifikt knyttet til den enkelte posisjon.

Politikerposisjonen

Det politiske felt

Politikerposisjonen kan sies å være et viktig felt når etniske minoriteter blir satt i søkelyset i massemedia, og i empirien til denne oppgaven var de den mest dominerende samfunnsposisjonen. Dette gjør seg gjeldende i både mengden av artikler, og hvilket tekstmessig omfang disse ofte har. I tillegg kan man si at politikerposisjonen har et tverrsektorielt nedslagsfelt tematisk sett i forhold til en vid diskurs om etniske minoriteter, uten at det vil bety at politikerdiskursen er nyansert og mangfoldig. Før det gripes tak i hvordan politikerposisjonen utsier en virkelighet om etniske minoriteter spesielt, vil oppgaven ta for seg noen mer generelle forhold som kan sies å prege denne posisjonen, eller dette feltet som man også kan fremstille det som. " (...) politikk i det moderne samfunnet har et helt bestemt "sted", nemlig *det politiske feltet*. Et felt er et sted der man kjemper for å forandre kraftforholdene, og der kampene nettopp er strukturert av forholdet mellom krefter" (Jakobsen 2000:86)

Politiske partier liker å fremstå som velgernes talerør. Men å si at politikken er et felt, vil si det samme som at partier tar stilling til saker, ikke ut fra noen direkte kontakt med velgerne og ikke engang ut fra hva meningsmålingene sier om hva velgerne mener, men ut fra stillinga si i det politiske mikrokosmoset, og hele tida i relasjon til andre partiers stillingtaken. (Jakobsen 2000: 86)

Ved å se politikken som et felt vil man også kunne si at det går politikk i å bevare politikken for politikerne. I denne indre logikken er det forut for en offentlig uenighet en enighet om at politikk er viktig, og at det bare er politikere som kan drive med det. Feltet arbeider seg

således mot en uavhengighet ifra andre felt, og (...)”forfremmer og belønner den som i sin habitus og handling viser vilje til å prioritere dets interesser over andre interesser. Slik er det også i politikken”(Jakobsen 2000: 87). En annen faktor som vil være med på å trekke et felt i en mer autonom retning er i følgende Jakobsen de dominerende aktørene innenfor det, dette fordi deres egeninteresse ønsker å bevare en slik autonomi. Allikevel skiller det politiske feltet, og den politiske samfunnsposisjonen seg, ifra øvrige felter i hvor langt en slik autonomiseringsprosess kan gå, da man i tilfellet Norge må stille sin posisjon til valg hvert fjerde år. Politikk handler om å få retten til å få bestemme samfunnets selvbeskrivelse, og om viktige posisjoner for senere å få enda bedre mulighet til å bestemme hvordan denne selvbeskrivelsen skal se ut. Det ultimate målet vil være å komme til statsmakten, og ”(...)den som vinner staten, vinner retten til å sette kategoriene sine gjennom i skole- og rettsvesenet, indirekte også i sosialstatistikken og massemediene”(Jakobsen: 2000: 88). Dette dreier seg altså om symbolsk makt og spillet er avhengig av at det anerkjennes, noe som gjør det viktig å hele tiden legitimere sine utspill i forhold til eksperter og kjente fortellinger.

Innenfor denne posisjonen kommer ytringene ifra personer som uttaler seg som representant for et politisk parti. I utgangspunktet kan ytringene her som innenfor de andre samfunnsposisjonene komme gjennom uttalelser i alle de former som avisformatet tillater. Det som varierer mellom de ulike samfunnsposisjonene er ofte hvordan kontakten mellom massemedia og den aktuelle aktør har kommet i stand, altså bakgrunnen for å få sine ord ut til en opinion. Hovedfortellingene som presenteres kan ses på som en sosial posisjons dominerende diskurs i forhold til debatten om etniske minoriteter. Så prinsippet vil ikke ligge i å se på enkeltsaker, men mer å fremstille en dominerende type mentalitet, feltets indre logikk. Drøyt en tredjedel av tekstene jeg har sett nærmere på brakte budskap fra politikere. Datamaterialet er hentet fra 2003, altså et valgår fire år tilbake i tid. At det er valg betyr ikke at viktige prinsipper i forbindelse med politikerposisjonen, eller dette feltet, vil endre seg. Allikevel kan man anta at en del av prinsippene kan tre tydeligere frem, og at intensiteten vil øke noe etter hvert som man nærmer seg valgdagen. Alle tilskuerne (les velgerne) i landet vet hva de vil få, og politikerne spiller spillet om makten. Og stadig vekk havner etniske minoriteter i begivenhetenes sentrum. Det hele starter gjerne med en enkelt hendelse, ikke nødvendigvis med bakgrunn i etniske miljøer, men like gjerne ut ifra en kronikk eller et

leserinnlegg ifra en politiker. Dette utløser så et svar, så gjerne en tilbakevisning av beskyldningene i svaret, og med det er en offentlig meningsutveksling om innvandrere og asylsøkere i gang. Slik kan man ofte se at de etniske minoritetene fungerer som en brekkstang inn i offentlighetens lys for politikerne.

Foucault har som det har blitt redegjort for tidligere i oppgaven fremhevet det politiske feltet som et av de områdene med store sorte felter. Og at diskursen der kan uttøve skremmende krefter i stedet for å være det den gir seg ut for, et demokratisk medium som er åpen og nøytral. Diskursbegrepet til Foucault handler om hva som kan sies og tenkes, hvordan det skal sies og av hvem, og med hvilken autoritet. Politikerne forteller den samme fortellingen selv om de er uenige, da de forutsetter hverandre for å nå sine egne mål. Det ene utsagnet i en gitt diskurs iverksetter et nytt utsagn. Bergens Tidende kan anses som et hjelpemiddel, og et sted der politikerdiskursen bekrefter og opprettholder seg selv, altså en praksis. Schaanning (Schaanning 1997: 193) skriver følgende om utsagnsbegrepet til Foucault: "Det "utsagnsmessige" ved utsagnet er at det iscenesetter et omkringliggende felt av andre utsagn, av praksiser og av institusjoner."

De politiske fortellingene om asylsøkere og innvandrere kan ofte sies å bli drevet frem av to motpoler, debatten blir altså polarisert, der den ene parten er imot nær alt det den andre parten representerer, og omvendt. Med Frønes kan man si at dramaet på mange måter er lukket, et utsagn får den forventede responsen og iscenesetter et nytt utsagn. Det nye utsagnet, eller den nye handlingen, vil ofte være preget av det som vi har sett Frønes kaller handlingsinstrukser. Kjernen i mange debatter knytter seg gjerne opp til integrering eller stigmatisering, trygge ord som med sitt uklare nedslagsfelt synes hendige å bruke. I 2003 kommer de etniske minoritetene inn i valgkampen i Bergens Tidende på den paradoksale måte at representanter fra flere partier går ut og sier at de i år ønsker en valgkamp uten tyngdepunkt på innvandrere og asylpolitikk. Det fører til et utsagn fra Fremskrittspartiet som sier de ikke vil bli kneblet, og det hele ender opp i en føljetongmessig metadiskurs. Altså en diskurs om diskursen om etniske minoriteter.

Politikere er tilsynelatende ikke veldig opptatt av å skille begrepene innvandrere eller asylsøker, og disse blir ofte omtalt i samme setning når det diskuteres hvordan det skal

integreres og hvordan det ikke skal stigmatiseres. Stigmatiseringsfortellingen trer frem i dobbelt forstand under valgkampen som føres i Bergens Tidende. Her blir de reelle samfunnsmessige problemene som man skulle anta ligger i bunn borte, og i stedet er det en metadebatt som kommer til syne fra politikerne sin side. Den ene parten ønsker å stigmatisere motparten som stigmatiserende, dette mens de selv påberoper seg den gode vilje ved å være for integrering. I Bergens Tidende er det ofte Fremskrittspartiet på den ene siden, mens de andre partiene enes mot denne felles fiende.

Anniken Hagelund (Hagelund 2002: 12- 14) mener at norsk innvandringspolitikk har funnet en gylden middelvei der etiske og praktiske hensyn har blitt kombinert til et kompromiss som fungerer. Norsk innvandringspolitikk, har som hun påpeker vært kontrollert, men allikevel preget av humanisme, rettferdighet, likhet, anstendighet og rimelighet i sin tone og praksis. Denne anstendigheten som har vært tilstede kan så defineres opp mot Fremskrittspartiet sin linje i norsk innvandringspolitikk. Hun skriver hvordan innvandring for første gang ble et hovedtema i norsk valgkamp i 1987, og at Fremskrittspartiet gjorde til da sitt beste valg. Skylden for dette legger hun først og fremst på Fremskrittspartiet, men også på mediene som til tross for å være kritiske til politikken deres, ga rikelig med dekning til partiets standpunkt.

Politikerposisjonene og fortellingen om innvandrere som et gode eller et onde

Det blir en oppvarmet valgkampsdebatt om innvandrere i BT, og det ender i både politianmeldelser og drapstrusler når innspurten nærmer seg i august. 8. august går en representant fra Fremskrittspartiet ut i avisen for å ta en partipolitisk kollega i forsvar etter et innlegg der denne blant annet hadde kommet med formuleringen om at "(...)muslimske fundamentalister skal returneres ved ankomst nærmeste flyplass uten å ha hatt sugerøret i den norske velferdskassen". Støttespilleren blir sitert i avisen på at kandidaten i Bergen er "(...)en ivrig og uerfaren politiker som har snublet litt i ordene".

I forbindelse med denne saken skriver en bystyrekandidat for Sosialistisk Venstreparti (SV) et debattinnlegg den 12. august, der hun sier at dette utspillet gjør at hun ser mindre frem til å sitte i bystyret etter dette. Hun sier det vil bli vanskelig å skulle føre en dialog med en mann

som oppfordrer folk til å stemme "(...)for Norge og nordmenn, ikke utvanning av en etnisk sikkert Norge".

Dagen etter, den 13. august, kommer det frem at en politiker fra Frp som ville stenge grensene for afrikanere og andre synlige innvandrere, hadde blitt politianmeldt. Anmeldelse var kommet fra både SV i Bergen og AUF. I forbindelse med dette står Frp-politikeren frem og forteller hvordan han de siste dagene hadde mottatt støtte fra en rekke mennesker. Hovedoppslaget samme dag er at partiledelsen i Bergen SV har mottatt personlige trusler etter å ha anmeldt Frps bystyrekandidat.

Den 17. august forsøker så de politiske partiene i Bergen, det som tidligere på året var blitt forsøkt nasjonalt, å gå sammen om retningslinjer for en valgkamp fri for rasisme og fremmedfrykt. Frp vil som eneste parti ikke skrive under på et slikt forpliktende dokument, da formannen i Bergen sier de "(...)oppfatter det som en knebling av ytringsfriheten(...)", forøvrig samme argument som formannen nasjonalt tok i bruk for ikke å skrive under på et liknende nasjonalt tiltak tidligere på året.

To dager senere, 19 august, er en Frp-politiker igjen på debattsidene med et innlegg. Hun tar utgangspunkt i at det har vært en del diskusjon rundt Frps innvandringspolitikk den siste tiden. Det hun sier hun ønsker å gjøre i debattinnlegget er å peke på en del "(...)trekk i vår politikk som gjør at mange velgere faktisk sympatiserer med Frps standpunkt på området". Og som hun skriver: "Det er fortsatt slik at: -Regelverket gir fortsatt smutthull for dem som vil smugle seg inn i landet. -Kravene til nye landsmenn blir ikke håndhevet strengt nok. - man er for lemfeldig med å sende tilbake dit de kom fra folk som ikke har skjellig grunn til opphold her i landet. -Visse typer kriminalitet blir utført av bestemte innvandrertyper. - Innvandrere gjør krav på rettigheter som om de var i sitt opprinnelige land".

24. august kommer en felles uttalelse fra de øvrige partiene i Bergen på trykk i debattsidene til BT under overskriften *Velkommen til Bergen!* og innlegget begynner på følgende måte: Altfor ofte ser vi politikere knytte innvandrere til kriminalitet, altfor sjeldent ser vi dette gjenspeile virkeligheten". Formodentlig var dette en kritikk av Frp, og formodentlig var det ikke en kritikk av innvandrere for at de står bak for lite kriminalitet.

Man kan hevde dette er spesielle eksempler, at mye av denne dialogen i det politiske feltet skyldes et nært forestående valg. På den andre siden kan man også si at det er et spesielt godt eksempel på hvordan den politiske diskursen om etniske minoriteter fungerer kontinuerlig. Man ser godt hvordan et utsagn gir gode mulighetsbetingelser for nye utsagn og praksiser. Foucault ser den politiske diskursen som et eget diskurssamfunn, eller i hvert fall som en liknende form av de gamle diskurssamfunnene, som hadde som funksjon å bevare og produsere diskurser innenfor en lukket sfære.

Politikerposisjonen og asylsøkerfortellingen

Også fortellingen som politikerposisjonen utsier om asylsøkere har en klar polarisering, og drivkraften er også her motsetningen som eksisterer mellom Frp og de andre politiske partiene. På den ene siden har du de som mener at det er et nært bånd mellom asylsøkere og kriminalitet, og følgelig at norske myndigheter burde opptre med langt hardere hånd i den forbindelse. På den andre siden har du de som ikke vil nærme seg slike slutninger, selv om noen erkjenner at visse uheldige episoder har inntruffet. De er allikevel opptatt av og ikke sette nettopp disse fakta frem i media for mye, da dette kan gi unødig grobunn for økt fremmedfiendtlighet i den norske befolkningen. Som tidligere nevnt er det ofte at politikere ikke skiller mellom asylsøkere og innvandrere, og til tider kan de sies å fungere som synonymer.

Aktørene kjemper om definisjonen av fortelling og genre, og om roller, plott og innhold. En bestemt retorikk, som kanskje ikke har som intensjon å lukke dramaet, kan komme til å gjøre det fordi visse roller tegnes opp. Hvis noe blir beskrevet som skurker, bidrar dette ofte til å låse fortellingen. (Frønes 2001: 100).

I dette sitatet blir nok skurkebetegnelsen brukt i en noe overført betydning, og innvandrere og asylsøkere kan da sies og være skurker i dobbel forstand. Politikerne sin jobb er å trekke velgere til sitt eget parti for å få mer makt, og med velgere følger det makt. Er du en populær politiker trekker du mange velgere og får mer makt innad i eget parti. For å bli populær er det en fordel å være synlig.

Hvem er de etniske minoritetene for politikerposisjonen?

Man kan si at politikerfeltet på mange måter tenker som journalistfeltet når det gjelder å skape saker som duger til nyheter. Begge feltene eller samfunnsposisjonene behersker en del ferdigheter som er viktige for å få solgt budskapet sitt i en pulserende virkelighet. Elementære ferdigheter for de som behersker dem, besvære ferdigheter å beherske for de uten et kroppsliggjort erfaringsgrunnlag. Det er nærliggende å spørre hva slags objektposisjon etniske minoriteter får i diskursen til politikerposisjonen. Eller man kan spørre hvilken subjektposisjon etniske minoriteter får i diskursen, der subjektposisjonen, som Neumann bemerket, gir deg hele pakka for hvordan man skal være i en videre forstand enn det rollebegrepet innebærer. All god vilje i hele verden kan ikke få noen til å tro at alt er godt ment. Skjulte agendaer er tilstede der mennesker med en viss kapital prater sammen. I forhold til denne oppgavens tematikk er det de etniske minoritetene som blir begunstiget oppmerksomheten. Det fungerer på samme måte som det nye inn-begrepet "folk flest", et begrep som ikke evner å gjøre annet enn å fortelle folk flest (tydeligvis), at det er de som ikke er i studio, eller i denne diskursen, som trengs å bli tatt vare på.

Posisjonen for etniske minoriteter

Dette feltet slik det kommer til syne i media

Denne samfunnsposisjonen ser tilsynelatende ut til å trenge en grundig klargjøring, og sikkert en god unnskyldning vil noen mene, men i prinsippet er den definert ut fra de samme betingelsene som de andre samfunnsposisjonene. Nemlig ut fra den logikk og den underforståtte forklaring som kommer til syne i den gitte avisartikkel. De plasseres med en bakgrunn, og uttalelsene blir gitt, akkurat som forventet. Det er deres samfunnsposisjon sier tankegodset til journalisten, og flesteparten synes det virker naturlig. Dette betyr at den mest sentrale legitimeringen for å uttale seg i forhold til etniske minoriteter i denne samfunnsposisjonen er at man selv tilhører en etnisk minoritet. Dette plasserer innlegget i en forståelsesramme for mediekonsumenten. Når det gjelder hyppighet og mengde tekst i artikler kan ikke posisjonen for etniske minoriteter sammenliknes med for eksempel politikerposisjonen. Antallet artikler der minoriteter prater om minoriteter er meget mindre enn når politikere prater om minoriteter. Dette kan sies å eksemplifisere hvordan et felt, i Bourdieu sin betydning med kapitalformer, kan sies å være dominerende i forhold til et

annet felt. En vid diskurs i mediefeltet domineres langt på vei av en samfunnsposisjon som bruker plassen til å si at diskursen er feil, og de er enige om å være uenige om det. Som nevnt anses det ikke som hensiktsmessig for denne oppgavens intensjoner å komme med eksakte tall, da den har innsett at den ikke kan komme med eksakte svar. Oppgaven ønsker å vise tendenser i en gitt avis i ett gitt år, for så å si noe ut fra det. Altså ikke å drøfte forskjellen mellom å være representert med 20 kontra 40 utsagn.

Nå er det slik at *innvandrere* i mediebildet ofte også har en annen samfunnsposisjon som det blir henvisning til i artikkelen. Dette er i databehandlingen blitt løst på den måten at om det snakkes om egne erfaringer og egne opplevelser i kraft av å være tilhørende en etnisk minoritetsgruppe, og at det er det som utgjør de viktigste argumentene i utsagnene, vil disse bli analysert ut fra posisjonen som etniske minoriteter besitter. Det er selvfølgelig at det å være en del av en etnisk minoritet ikke er den samme samfunnsposisjonen i praksis som det å ha posisjon gjennom et yrke, men som leser av en tekst kan det inntrykket allikevel oppstå. Uansett tillegges de legitimitet i diskursen, hvem som fortjener mest og får mest i praksis er det ikke denne oppgavens siktepunkt å besvare. Fortellingene om innvandrere og fortellingene om asylsøkere som presenteres gjennom etniske minoriteter kan sies å være av så ulik karakter at det i hvert fall her kan forsvares en todeling da hovedfortellingen og dens oppkommes logikk skal redegjøres for.

Fortellingen om innvandrere og frykten for negativitet og å bli stigmatisert

I hovedsak og idealtypisk kan denne fortellingen sies å bære preg av og være en form for forsvarstale, altså en forsvarsfortelling. Hovedsakelig synes formålet å være det å presentere en alternativ fortelling til det som tilsynelatende har blitt oppfattet som en ensartet negativ og samtidig dominerende fortelling om dem (innvandrere) som gruppe. For etniske minoriteter (min samlebetegnelse), noe som i BT hovedsakelig kommer til syne med innvandrere som betegnelse, kan nyhetsbildet ha virket noe unyansert. Hver enkelt fortelling oppstår som regel fra noe eget, men formålet kan sies å være det samme, nemlig å opplyse de etnisk norske om at ikke alle innvandrere er uredelige. Enkeltfortellingene tilhører altså samme genre, de har de samme strukturelle og innholdsmessige trekk. Det kan forstås som et forsøk på å endre følelsen av andres blikk på dem selv. De vil restaurere seg, å begrense

og imøtegå en form for stemping de føler seg utsatt for ved at deres etniske tilhørighet den siste tiden har blitt gjenstand for mye negativ oppmerksomhet.

For å konkretisere: Den 29. mars er det å lese at talsmannen for kurderne i Hordaland har sett seg nødt til å ta kontakt med BT. Bakgrunnen er de mange presseoppslagene om en 24 år gammel kurder som er siktet for flere voldtekter og overgrep. Det kommer frem i samme artikkel at mens journalisten gjorde intervjuet kom nyheten om at enda en kurder hadde blitt siktet for voldtekt og overgrep. Talsmannen understreker så, slik som intervjuet blir presentert i artikkelen, i intervjuet at han ikke kjente de to som nå var blitt fengslet, og at de nå må ta den straffen de får. I artikkelen står det at talsmannen ønsket å si ifra om "at vi kurdere tar sterk avstand fra slike personer", og at han nå er redd for at kurdere blir stemplet som seksualforbrytere.

Alternative fortellinger om virkeligheten trenger også alternative plott. Plott bidrar til å gi mening og årsak til handling. Å gi handlinger en mening og en årsak er viktig for å kunne legitimere dem. Forklaringsbehov som mennesker til tider kan føle henger nært sammen med det å legitimere sine handlinger ved å gi dem et menings og årsaksinnhold. Kurdere, og med det innvandrere og asylsøkere slik som betegnelsene fungerer i pressen, får mye negativ oppmerksomhet i ukene som følger. I forbindelse med fengslingen av nye to kurdere tar BT kontakt med, og intervjuer, ungdommer med kurdisk opprinnelse. I den forbindelse er blant annet dette å lese den 19. juli: "Det finnes pedofile i alle land og i alle kulturer, kanskje hadde de fått dødsstraff om de hadde gjort noe slikt i hjemlandet, sier en av dem (som også blir anonymisert i BT). "Unge norske jenter er lett å få kontakt med. Jeg kjente en del 14 – 15 åringer før. De sa de ville ha sex, men det er galt, så jeg gjorde det ikke" sier en annen anonymisert ungdom. En tredje tror også at de tiltalte hadde lett lenge etter kjæreste, men at ingen hadde klart å komme i kontakt med noen på deres egen alder, og at han selv visste om 13 - 14 år gamle jenter som er i byen til klokken tre om natten. BT er på denne reportasjeturen også i kontakt med en kurdisk jente som vil være anonym fordi hun ifølge artikkelen er redd for mannlige kurdere: "Overgrepene er jentenes skyld også. Hvorfor skjer ikke dette med utenlandske jenter i Norge?". Hun mener videre at de tiltalte vil bli frosset ut av det kurdiske samfunnet i Norge, men at de har kommet til Norge alene, og er psykisk

påvirket av kriger de har opplevd. ”De blir sinte på myndighetene når de ikke får oppholdstillatelse og må bo i årevis på asylmottak”.

I denne artikkelen presenteres flere plott som forsøker å gi en annen mening til fortellingen om hvordan flere kurdere nå er blitt siktet for overgrep den siste tiden. De unge norske jentene må i følge flere plott anses for sterkt delaktige til at det har endt som det har endt. Krigen mennene har opplevd, og irritasjon over norske myndigheter er to andre aspekter som søker å nyansere den ”dominerende fortellingens” meningsinnhold. Andre perspektiver gir andre plott og endrede forutsetninger for å legitimere handling. Kulturelle forskjeller blir også trukket frem for å nyansere fortellingen om uretten som har skjedd, blant annet ved å stille spørsmålet om hvorfor tilsvarende episoder ikke skjer med utenlandske jenter i Norge. Det normative aspektet, hva man forventes og ikke skulle gjøre, blir i slike tilfeller utfordret av alternative plott der meningssammenhenger og rolleforventninger er noe annerledes.

Et annet eksempel på hvordan etniske minoriteter søker å komme med alternative fortellinger om seg selv tar gjerne utgangspunkt i hvordan all den negative oppmerksomheten i media får konsekvenser i form av hverdagsrasisme. Denne fortellingen kommer ofte frem i media i de periodene kontroversielle saker i forhold til innvandrerbefolkningen dominerer hele den vide diskursen om minoriteter. Den 27. februar uttaler en kvinne seg om hvordan hun, og også andre hun kjenner, har opplevd at bussjåfører har kjørt rett forbi busstoppet når det bare var innvandrere der. Kvinnen som uttaler seg trekker her klare veksler på at hun har innvandrerbakgrunn, og i andre rekke kommer, utad i hvert fall, det faktum at hun også er biveileder ved et asylmottak og bystyrerepresentant for SV. Underliggende har nok disse andre samfunnsposisjonene denne kvinnen har en viss betydning, for denne fortellingen kommer ofte til syne ved at det er ressurssterke representanter for etniske minoriteter som bringer den til media. Og politikeren i henne kan sies å skinne igjennom når hun sier at alle må jobbe med sine egne handlinger og at man må jobbe med gjensidig integrering.

Fortellingen om asylsøkere og personlige tragedier

Når personer med minoritetsbakgrunn uttaler seg i forhold til asylsøkerdebatten er det i all hovedsak med bakgrunn i selv å være, eller eventuelt å ha vært, asylsøker. Altså den samme tendensen som i innvandrertellingen, og som asylsøker tematiserer man asylsøkere, og fortrinnsvis seg selv. I fortellingen får, eller tar, minoritetsposisjonen rollen som et offer, og som regel oppsøkes de av journalisten som gir dem mulighet til å få fortalt om sin triste skjebne. I motsetning til saker som omhandler innvandrere, der det gjerne er en fremstående representant for gruppen som uttaler seg, er det oftere vanlig innenfor asylsøkerdiskursen å hente uttalelser fra den motsatte siden av skalaen. Den idealtypiske fortellingen om asylsøkere kan sies å ta utgangspunkt i det som man kan kalle sørgelige enkeltskjebner. De som får uttalt seg blir funnet av journalisten på et asylmottak ventende på oppholdstillatelse, eller med søknaden på dette avslått. Gjennom avisen får de, som en siste sjanse til å kunne bli værende i Norge, "lov" til å stå frem med all den usikkerhet som fremtiden rommer, og all den pinsel de bærer på fra fortiden. Et eksempel finner man i BT den 15. februar, saken omhandler en 18 år gammel kurdisk gutt som nå har fått avslag fra norske styresmakter om asyl, og som nå derfor venter på å bli sendt til Tyrkia der en meget usikker fremtid venter han. Den siste i denne kategorien for året kommer på trykk i BT. Den 18. desember, saken omhandler flere ungdommer med ulike nasjonaliteter som for første gang på flere år har bodd lenge på et sted. De har bodd lenge på norske asylmottak, men nå har Utlendingsdirektoratet avslått oppholdstillatelsessøknaden deres slik at de nå når som helst kan bli hentet av politiet.

Slik som denne fortellingen kommer frem i massemedia gjør at det raskt etableres klare offerroller, og like klare skurkeroller. Enkeltmennesket og asylsøkeren er offeret, mens skurken er det noe diffuse systemet, ofte betegnet som "de norske myndighetene". Plottet, eller hvordan ting henger sammen, er gjerne slik at denne fortellingen får en høyst uverdigg avslutning om ingen tar affære. Underforstått må enkeltmennesket sette sin lit til at dette skal skje gjennom at man eksponeres i media. Fortellingen er slik bygd opp at representanter fra myndighetene har liten mulighet til å forsvare valget som er fattet på en slik måte at det i ettertid kan fremstå som menneskelig for den viktige opinionen. Da må man i så fall mest sannsynlig slå full retrett, og skyve ansvaret over på en saksbehandlingsfeil. Man kan si at intensiteten i fortellingen er så høy at det å forklare vedtakene rasjonelt er blitt umuliggjort.

Hvem er de for seg selv i de andre sin diskurs?

De er det de andre sier dem skal være. Et objekt i mange andre sin diskurs, forsøksvis subjekt i sin egen. Bakgrunnen for dette ligger sannsynligvis ikke i en veloverveid avgjørelse hos journalisten eller hos politikeren, men i et tankegods som fremstår som naturlig fordi andre tankeganger ikke har hatt vekstvilkår. De som har en flerdimensjonal bakgrunn blir tvunget til å delta på den dominerende deldiskurs sine vilkår. Alternative fortellinger kommer til syne gjennom dette, de fortellingene som ikke kommer til syne er ikke interessante og er derfor uten nyhetsverdi. Mye er nødt til å være usagt i den offentlige meningsutveksling, mye blir allikevel sagt i det usagte, og lite kan bli sagt i det sagte. De kan langt på vei sies å fylle den rollen som den dominerende diskurs vil at de skal fylle. En beskjeden kommentar som gir legitimitet til de store ordene, de lange spaltene, til den daglige tilstedeværelsen i det offentlige rom.

Journalistposisjonen

Det journalistiske felt

Journalister har i forhold til de fleste andre en god mulighet til å få bekjentgjort meninger og kommentarer for et større publikum, både tildekket og åpenlyst. For det første kan det være snakk om muligheten de har til å vinkle saker på bestemte måter, videre hvem som trekkes inn for intervju, og ikke minst, men på den andre siden, de saker som velges bort. For det andre har også mange mulighet til å komme med "samfunnsaktuelle" kommentarer der de kan fremme utsagn av en tilsynelatende mer subjektiv karakter, og i tillegg finner man også lederartikkelen som representerer avisens syn utad. Nå vil det jo være slik at alt dette er underlagt et endelig ansvar fra redaktøren, noe som fører til at det sjelden er noe i disse kommentarene som bryter med avisens verdimeslige ståsted. Uansett vil mitt formål her være å se på hvordan redaktørene gjennom lederartikler og journalister gjennom kommentarer selv tar opp saker og tematiserer forhold som kan sies å ha tilknytning til diskursen om etniske minoriteter.

Journalistposisjonen og fortellingen om feil ved innvandringsdiskursen.

Hovedanliggende for journalistene og minoritetsdiskursen kan ofte sies å ligge på et metanivå, da det er selve diskursen om etniske minoriteter som blir gjenstand for ulike innsikter. Journalisten inntar ofte en overordnet posisjon i forhold til de begivenhetene som kommenteres, der skyld i elendighetene, som det ofte gjerne er snakk om, fordeles ut fra et altoverskyggende og moralsk overlegent skjønn. Tilsynelatende vet journalisten hvor skoen trykker, og også ofte hvem som er å bebreide for at alt ikke fungerer så velsmurt som denne skulle ønske. Journalisten kan sies å dele ut helte- og skurkeroller, og ikke sjelden ikles politikere skurkemaska når debatten om etniske minoriteter synes å ha beveget seg vekk fra den konstruktive fornuft journalisten nå synes å savne.

Her kan det eksemplifiseres med en kommentar fra en BT journalist som stod på trykk den 13. mars. Kommentaren har tydeligvis blitt skrevet etter at NRK kvelden i forveien hadde vist et program som omhandlet barn som kommer til Norge etter å ha opplevd krig i sitt hjemland. Her ser man hvordan det "utsagnsmessige" ved et utsagn gjør at det iscenesettes et omkringliggende felt med andre utsagn, praksiser og institusjoner. Man finner materielle trekk med forankringspunkter i bestemte steder (Schaanning 1997: 193-195). Journalisten mener dette var et svært viktig program og skriver det er et dokument som burde snu opp ned på norsk innvandringsdebatt. "I stedet for å snakke om innvandrere og flyktninger som et politisk problem, kan vi diskutere hvilke nye problemer vi skaper for dem som har mer enn nok å slite med fra før". Her har journalisten blitt grepet av en helt sikkert intens fortelling med et plott som muligens åpnet for en forklaring som pekte ut norske myndigheter som skurken. Dette kan så sies i resultere i at journalisten nå vil snu opp ned på hele innvandringsdebatten som han definerer til å kun dreie seg om at man ser på innvandrere som et problem.

Journalistposisjonen og fortellingen om asylsøkere

Når journalister uttaler seg om asylsøkere får fortellingen klarere islett av andre temaområder enn det metaaspektet som gjorde seg gjeldende når det var snakk om innvandrere. Det er muligens ingen grunn til å gjøre et stort poeng ut av dette, da denne fortellingen kan sies å inneholde det samme dominerende tankegodset som

innvandrertellingen. De som er å bebreide for det som blir ansett som problematisk er myndighetene generelt, og politikere spesielt. Fellesnevneren for de ulike temaene, som i 2003 gjerne dreide rundt spørsmål angående asylmottak, norskopplæring og en mulla, kan sies å være integrering og stigmatisering. For dårlig tiltak i forhold til disse temaene kunne synes å være til ulempe for en vellykket integrering, og som næring til en allikevel økende stigmatisering. I tillegg til dette stod altså kritikken av diskursen som politikerne fører om asylsøkere frem som sentral når journalistposisjonen skulle skrive noe for egen regning. Ofte var denne vinklingen å finne på lederplass, og det var hvordan asylsøkere og innvandrere ble satt i feil fokus det gjerne ble skrevet om. Som her den 8. august: "Fremskrittspartiet i Os og Hordaland satser på asylsøkerkriminalitet som et viktig valgkamptema. Det er et dårlig valgt tema. Er det noen av Fremskrittspartiets politiske motstandere som er for kriminelle asylsøkere? Naturligvis ikke, like lite som det er noen som støtter andre former for kriminalitet". Mot slutten av artikkelen presenteres en løsning og et håp: "Fremskrittspartiet og andre parti kunne kanskje heller gjøre integrering av innvandrere til et viktig valgkamptema. For de er jo en del av det norske samfunnet". Der har vi subjektet (journalisten) som kritiserer systemet (arbeidsgiveren?). Denne oppgaven tar for seg en virkelighet som eksisterte for fire år siden. Virkeligheten som eksisterte for fire år siden sa ofte "sier nok en gang", "som vanlig" og "som ved forrige valg". Man kunne kanskje kalle det en svakhet, det faktum ved datagrunnlaget som gjør det gammelt, nemlig tiden. Og noen vil nok gjøre det, men det kan også anses som en styrke. En styrke som gjør det mulig fire år etter å se om historien fortsatt holder på med å gjenta, gjenta seg på den samme måten som den allerede gjentok seg da.

Hvem er de etniske minoritetene for journalisten

For å sette det på spissen, så er langt på vei både *innvandreren* og *asylsøkeren* for journalisten og redaktøren noe som først og fremst politikerne krangler om, og videre noe resten av samfunnet ikke vet hvordan man skal behandle. Det er jo intet annet enn et soleklart paradoks i denne situasjonen, men ikke et paradoks man lett kan styre unna. Journalisten har sin kloke fornuft. Han er tilsynelatende en fri aktør den ene dagen, og skriver at det folk sier om etniske minoriteter grunner i noe som er feil. Han er normativt styrt, ingen aktør, men heller talsmann for et system dagen etterpå. Ritualet som har gitt

han eller henne pressekortet gjør at denne i dagens samfunn vet hva som er korrekt å si, men også hvordan man skal oppføre seg for å opprettholde diskursen. Journalisten kritiserer politikere for å føre en destruktiv og usaklig debatt om etniske minoriteter. Arneplassen for den diskursen som politikerne fører er den samme arneplassen som journalisten har til å kritisere den, nemlig avisen. Det betyr at journalisten har makt til å kritisere, men ikke makt til å endre noe. Journalisten er bekymret for at diskursen som politikerne fører vil resultere i en økt stigmatisering av etniske minoritetsgrupper, ikke ulikt det som også bekymrer store deler av politikerstanden. Den vide diskursen om etniske minoriteter sentreres bemerkelsesverdig ofte rundt denne problematikken. Hvor er det som gjør at så mange mektige mennesker ikke får ønsket sitt oppfylt om en endring i diskursen? Journalisten oppfører seg som forventet gjennom egne ord, han oppfører seg normativt da ikke noe av det han sier får noen til å lette på øyenbrynene.

Politiposisjonen

Feltet for politiet

Politiet kan sjelden sies å dominere artikler som omhandler etniske minoriteter, men like fullt besitter de en samfunnsposisjon som regelmessig blir trukket inn i minoritetsdiskursen. Og overraskende er det jo ikke at det som regel er snakk om former for kriminalitet da politiet trer inn i den trykte offentligheten. Politiet er som regel politi i denne diskursen, forstått som en konstant størrelse der navnet til vedkommende polititjenestekvinne eller mann, samt spesifisering av stillingen, som regel er uinteressant. Når det gjelder denne samfunnsposisjonen er det ingen merkbar forskjell i fortellingene om innvandrere og asylsøkere, da disse begrepene ofte blir brukt om hverandre i de samme artiklene. Den eneste forskjellen som er mellom innvandrerbegrepet og asylsøkerbegrepet er at sistnevnte begrep noe oftere inngår i politidiskursen av etniske minoriteter.

Fortellingen om kriminalitet

Kriminalitet er utgangspunktet for denne fortellingen, og politiet kommer som regel inn i diskursen om etniske minoriteter ved at konkrete lovbrudd har funnet sted. Tilsynelatende, og som regel, virker ikke politiposisjonen interessert i å intensivere fortellingen utover det og

komme med en spesifikk tilstandsrapport i forhold til den enkelte kriminalitetssak. Allikevel kan man si at de ved anledninger tillater seg å gå noe utover saksområdet i forhold til å kommentere etniske minoriteter og kriminalitet. Og en sjelden gang går de langt i å generalisere forholdet mellom etniske minoriteter og kriminalitet.

Et eksempel på det finner man dette finner man 18. august da politiet kan fortelle BT at det har "utviklet seg en kultur i Bergen der enkelte utenlandske menn benytter alkohol og hasj for å lokke med seg svært unge piker, og forgriper seg på den seksuelt". Denne saken blir aktuell og satt på agendaen da en iraker i følge ingressen skal ha prøvd å få med seg to mindreårige jenter hjem ved hjelp av og lokke med hasj. Dette skjer samtidig som debatten om kurderne, som også er siktet for overgrep, blir kjørt i media. I artikkelen den 18. mars kommer politiet med en del utsagn som fører til en debatt i BT de påfølgende dagene: "Jeg tror dette foregår i mye større målestokk enn det vi har avdekket. Det vil være naivt å tro at vi gjennom de to sakene som til nå etterforskes av politiet, har funnet frem til de to eneste ikke-vestlige mennene som driver med dette". Videre forteller politiet at: "Dette foregår også blant enkelte nordmenn, men ikke i den målestokk som vi har sett blant ikke-vestlige menn. Seksuell omgang med mindreårige øker sterkt, og innvandrere er overrepresentert". Dette er et eksempel hvor politiet går lengre i sine utsagn enn de normalt pleier. Det er snakk om alvorlige beskyldninger, og BT sparer ikke på spalteplassen da politiet tilsynelatende griper noe av regien i debatten og gir dem mye å skrive om. Skurkene er bokstavelige talt skurkene for politiet, men i tillegg mistenkeliggjør de også ikke-vestlige menn og mannlige innvandrere generelt. I artikkelen refereres det også til "de arabisktalende mennene". I denne fortellingen er det ikke politiet sin skyld at ikke mer blir gjort for å stoppe denne tendensen, men at ressursene for en større offensiv ikke er tilstede. For slik det er per nå har de nemlig ikke mulighet til å avdekke alt av denne type saker i en by med Bergen sin størrelse. Dette eksempelet er ikke tatt med fordi det illustrerer det typiske ved diskursen til politiposisjonen i BT dette året, men fordi det illustrerer hva man innenfor en samfunnsposisjon ikke kan si. Som regel kommer politiet med tilsynelatende saklige nøkterne vurderinger der de blant annet vokter seg vel for å bruke kontroversielle begreper om etniske minoriteter. I dette tilfellet utløser disse utsagnene en hel rekke utsagn av heller kritisk karakter. For det har kommet en del forbud inn i diskursen om etniske minoriteter. Forbudet som Foucault regnet som en utelukkelsesprosedyre i diskurser involverte blant

annet at visse ting kunne bli tabubelagte og problematiske innenfor gitte diskurser, og videre at man ikke har rett til å si alt. For selv om det som politimannen sier i dette intervjuet skulle vise seg å være riktig, vil allikevel det hele nærmest bli ugyldiggjort da det ble gjort overgrep mot diskursens orden i fremstillingen. Ikke minst kommer dette til syne gjennom begrepsapparatet til vedkommende, og det som bringer andre samfunnsposisjoner i harnisk de påfølgende dagene er ikke først og fremst selve budskapet til politimannen, men måten han fremstilte det på.

Hvem er de etniske minoritetene for politiet i media?

Inntrykket er at politiet vet at både etniske minoriteter og etniske nordmenn begår kriminelle handlinger. Av praktiske grunner kan det bli imøtegått med forståelse om etnisk tilknytning er sentralt for øvrigheten om det er snakk om en etterlysning. Spørsmålet om i hvem sin interesse det er å opplyse om etnisk tilhørighet i forbindelse med saker der den mistenkte er anholdt er det ikke like lett å gi svar på. Politiet har en rolle i samfunnet som er oppstått ut fra en rekke forventninger om nobilitet. Tilsynelatende er det sjelden de søker å maksimere realitetene. Men så er det jo et spørsmål om hvem sine realiteter som blir stilt til skue. Hvem sin virkelighet er det som gjør at de må komme med utsagn om etniske minoriteter? De er del av en diskurs, men på hvilken sine premisser er det de kommer med et utsagn? Media har sine kilder, hvem som tipser hvem om hva kan man umulig gi en korrekt beskrivelse av, men at det er relasjoner mellom politi og media bak de synlige fortellingene er blitt tematisert, og kan ses i sammenheng med det som har blitt omtalt som makten *rundt og i* mediene.

Posisjonen for helse- og sosialsektoren

Feltet for helse og feltet for sosialt arbeid

Denne samfunnsposisjonen kan i motsetning til politiposisjonen sies å være vidt definert, da helse og omsorgssektoren er vid. Den finner sin plass i en vid diskurs om etniske minoriteter gjennom å ha en del som prater om innvandrere og en del som prater om asylsøkere. Det blir en utvidet kategori i den forstand at den i utgangspunktet kan innlemme hjelpepleiere, leger, sykepleiere, personell på asylmottak, og psykiatere, altså personell som på en eller

annen måte kan sies å jobbe innenfor helse og omsorgssektoren. Og slik som innenfor de andre posisjonene (med unntak av politiet) kan bakgrunnen til aktørene i denne posisjonen variere fra fullført ungdomsskole, forhenværende fulltidskriminell til hjerte- og lungespesialist. For det er samfunnsposisjonen man i samtiden har (i og for media) som ofte ser ut til å bety noe, ikke hvem man egentlig er. Og mennesker oppfører seg deretter. Tendensen i datamaterialet tyder på at det er noen forskjeller mellom asylsøkere og innvandrere innenfor denne samfunnsposisjonen. Når innvandrere blir tematisert er det som regel i forbindelse med fysiske sykdommer, og det er gjerne journalisten som tar kontakt med lege for å få en uttalelse i forbindelse med tilfeller av sykdom som ikke er så vanlig i den vestlige verden. Når det gjelder asylsøkere kan man se en mer aktiv og bevisst del av samfunnsposisjonen som er tilstede i diskursen.

Fortellingen om innvandrere og sykdomsutbrudd

Dette kan sies å være en fortelling som kobler sammen etniske minoriteter og sykdommer i det offentlige rom. Hvordan og i hvilken anledning dette blir brakt på banen vil variere, men som nevnt er ofte journalisten den aktive parten som oppsøker legen for faglig vurdering av en bestemt situasjon. Innvandrere kan hevdes å bli sett på som en mer utsatt og urustet gruppe, med en hentydning til deres opprinnelsesland. En avdelingsoverlege kommer i BT den 17. februar i forbindelse med at det i 2002 hadde vært 42 dødfødte på Haukland sykehus, dobbelt så mange som året før. I artikkelen slås det fast at det ikke er noe mønster i disse tilfellene, og at ingen gruppe er overrepresentert "(...)det være seg innvandrere, eldre eller førstegangsfødende". Her får innvandrerne tildelt rollen som en mulig forklaringsvariabel på økt antall dødfødte sammen med eldre og førstegangsfødende. 23. mai kommer en sak om en ny tuberkuloseepidemi i Bergen, hvor sju stykker nå er til behandling. En overlege ved Haukeland sier i den forbindelse at tre fjerdedeler av de som får tuberkulose i Norge er innvandrere, og at svært mange av dem tar smitten med seg til landet. (Silverman 2001)

Fortellingen om asylsøkere og lite ressurser der det offentlige har et ansvar

I denne fortellingen er det ofte tilsatte ved asylmottak som kommer til orde, og tilsynelatende veksler initiativet til intervjuene mellom å ligge hos omsorgsarbeidere og hos

journalisten. Plottet som åpenbarer seg for leseren forteller at det er lave ressurser innen sektoren som tar seg asylanter, og at med bedre ressurser ville mange negative episoder kunne vært unngått. Dårlig økonomi gjør at det ikke finnes mennesker med kompetanse til å ta seg av og følge opp mennesker med alvorlige, som regel psykiske, lidelser. Og videre, som en konsekvens av dette, vil kriminelle handlinger oppstå. Utsagnene og kommentarene fra denne samfunnsposisjonen kommer ofte i kjølvannet av nyhetsoppslag der asyløkere har vært involvert i kriminelle handlinger. Asyløkeren får her etter hvert en dobbelt rolle, en som overgriper, og noe senere en som offer. ”Fortellingen om uretten legitimerer hevnen, fortellingen om sinnsforvirring og sykdom, eller den triste sosiale bakgrunnen, erstatter skyld og skam med kausalitet” (Frønes 2001: 93). Selv om asyløkeren på langt nær kan sies å bli renskylt og unnskyldt sine handlinger fullstendig, presenteres det gjerne et alternativt plott. Her spiller jo gjerne en vanskelig fortid inn som forklaring, men også manglende tilskudd fra myndigheter, legemliggjort ved at politikere blir sterkt ansvarliggjort.

18. februar forteller mottakslederen for Vestlandsheimen Statlig Mottak til BT at penger som politikerne regnet med å spare ved å kutte i ressursene til norskopplæring og ved å trekke tilbake gratis busskort til asyløkerne fort kan vise seg å måtte gå ut igjen til psykiatrisk hjelp. Han mener at politikerne både er kortsynte og selvmotsigende. Samme dag uttaler lederen av Lundeskogen Asylmottak at begge de to involverte i en drapssak, både den drepte kongoleseren og den mistenkte etioperen, ble opplevd som rolige og greie karer. ”De to var blide og omgjengelige karer. Det hele er helt uforståelig for oss. Avdøde var meget kristen. Han kom ofte syngende inn på mitt kontor. Flere ganger kunne jeg stemme i med annenstemme på bedehussangene han sang”.

Den 12. mai skriver psykiater og poliklinikkleder ved Åsane Voksenpsykiatriske poliklinikk en kronikk om asyløkere, og deres rett til helse. Hun er bekymret over helsen til asyløkerne og omstendighetene rundt de som går og venter på oppholdstillatelse, og hun trekker frem at kommunehelsetjenesten og spesialhelsetjenesten har det samme ansvaret for asyløkere som de har for resten av befolkningen. Hun ønsker klarhet i organiseringen av helsetilbudet slik at asyløkernes lidelse kan reduseres, og samtidig også spare samfunnet for unødig lidelse.

Brorparten av artiklene bærer preg av bekymringen til mange av asylsøkernes psykiske helse. De fleste innenfor helse- og omsorgssektoren peker på manglende muligheter og midler til å få hjulpet asylsøkerne i tilstrekkelig grad ved å ha et velfungerende helseapparat tilgjengelig. Asylsøkeren er samtidig dobbelt offer og en potensiell kriminell. Offer først i sitt eget hjemland, og så offer i et mottakerland og dermed er i en posisjon som muligens gir seg til uttrykk i kriminell adferd. De som uttaler seg gir uttrykk for at de kunne gjort mer om de økonomiske bevilgningene hadde vært større, og iscenesetter seg selv i rollen som hemmet velgjører. Myndighetene, og da helst de politiske beslutningsorganene, får rollen som skurk. Motivasjonen bak disse utspillene kan antas å ligge på flere plan.

Hvem er de etniske minoritetene for sosialsektoren?

Som det har kommet frem kan man foreta et skille her, de med høyere utdanning snakker om innvandrere, mens de med en lavere utdanning snakker om asylsøkere. De med høyere utdanning blir kontaktet av media for å gi legitimitet til noe som anses for å være en nyhet, mens de med noe lavere utdanning vanligvis ofte, tilsynelatende, er mer oppsøkende i sitt forhold til media. Lang utdanning gjør at du uttaler deg om innvandrere uten å involvere alt for mye følelser, mens historien om asylsøkeren er dominert av det følelsesmessige aspektet. Dette er dumme generaliseringer, men som allikevel, langt på vei, prøver å beskrive en virkelighet som ikke er så mye klokere.

Frønes (Frønes 2001: 49) mener at den historiske utviklingen har skapt flere situasjoner hvor sosial identitet må skapes gjennom dramaturgisk handling, og at posisjonenes kulturelle script har blitt mindre synlig. Dette begrunnes i det faktum at verden har blitt mindre oversiktlig gjennom det å ha mindre definerte forventninger til posisjoner. Gjelder så dette den etniske minoritetsdiskurs?

Det som gjør begrepet rolle nyttig, er at vi ved å kjenne en persons stilling kan trekke en rekke slutninger om de forventninger som da vil bli rettet til ham, både i form av plikter og tillatelser. Kjenner vi en persons tittel, vet vi øyeblikkelig en hel del om de forventninger som møter ham i ulike situasjoner. Vi vet også en hel del om hvordan han sannsynligvis vil oppføre seg som "svar" på forventningene (Aubert 1981).

Ser man på aktører og samfunnsposisjoner i empirien som ligger til grunn for denne oppgaven vil den samsvare bedre med en tradisjonell forståelse av roller i forbindelse med minoritetsdiskursen, enn med en forståelse som ser sosial handling som iscenesettelse av selvet. Dette kan skyldes flere ting. Å spille en rolle som politiker i massemedia er ikke det samme som å spille en rolle som politiker på interne gruppemøter. Diskursen om etniske minoriteter er spesiell og fortsatt kan deler av den sies å være tabubelagt, noe som gjør "kreative" utspill sjeldne. For det tredje er det journalistene som forteller og vinkler de fleste fortellingene, noe som også kan bidra til homogenitet i den enkelte samfunnsposisjon, for å oppnå heterogenitet mellom dem.

KAPITTEL VIII. VIGSLING OG LEGITIMERING

Foucaults subjekter og strukturer

Hva skal man ta utgangspunkt i for å beskrive elementer ved samfunnet? Denne oppgaven har argumentert for at det er strukturene som er strukturere, og hva man skal mene avhenger av hvem som betaler lønnen til det handlende subjekt. I prinsippet vil dette være gjeldende for et hvert temaområde, men i denne oppgaven er det blitt forsøkt tematisert ved å se på diskursen som vedrører etniske minoriteter. Struktur er ikke et fenomen som er oppstått uavhengig av den handlende aktør, men de har oppstått ut fra premisser som den handlende aktør ikke vil kunne kontrollere i sin egen samtid. Ved å delta i en diskurs deltar du i en struktur, handlingsvalgene som virker naturlig er oppstått før den handlende aktør, men ved å handle i forhold til diskursen opprettholdes den, og du er da med på å strukturere handlingsvalgene for de som kommer etter deg i diskursen. Hvor skal man så gå for å beskrive erkjennelsen av erkjennelsen?

Foucault har møtt mye kritikk for sin måte å behandle subjektet på i sitt forfatterskap. Kritikk angående hvordan han på ulike måter skal ha gitt forrang funksjonalistiske og strukturalistiske forklaringer, og med det fjerne subjektet som en intensjonal aktør. Som Schaanning (Schaanning 1997: 147-153) viser er dette kritikk som har stilt spørsmål ved flere av sidene til Foucault sitt subjektbegrep. Peter Kemp kritiserer Foucault og strukturalismen

på 60-tallet for å redusere mennesket, som her vil si subjektet, til en enkelt fold eller brett av vår viten, mens Hinrich Fink-Eitel mener Foucault er ute etter å "desentrere" subjektet på to måter: Først, og frem til rundt 1970, mener Fink Eitel at Foucault "oppløser" subjektiviteten ved å analysere dets mulighetsbetingelser. Etter det, som nummer to, mener han at Foucault i større grad gjør bruk av maktperspektivet og beskriver hvordan subjektet fabrikkeres av maktforhold. I dette lys betegnes så Foucault som post-strukturalist, da han etter hvert skal ha sett at "(...) strukturalistisk vitenspraksis er uttrykk for strukturalistisk utøvelse av makt. Slik lar Foucault strukturalismen oppløse seg selv via en "åndsutdriving" gjennom makten"(Fink-Eitel (1980), sitert av Schaanning (1997: 148)). Jurgen Habermas ser på Foucault som en kritiker av det moderne og med det en form for "fornuftskritikk" der subjektet ikke lenger kan stå som en garantist for fornuften. I Habermas sine øyne blir denne kritikken et forsøk på å erklære fornuften "som en ny form for kontroll- og undertrykkelsesinstans.(...)Foucaults alternativ til subjektstenkningen skulle derfor være å appellere til mer eller mindre mystiske erfaringer som unnslipper fornuftens og rasjonalitetens tvingende imperativer (Schaanning 1997: 149-150). Luc Ferry og Alain Renault plasserer Foucault innenfor en "anti-humanisme", og Schaanning sier det er Foucaults erklæring om "menneskets død" som de finner problematisk. Ferry og Renault hevder meningsutvekslingen mellom ansvarlige subjekter blant annet blir erstattet av viljen til makt som blir liggende som premissleverandør for et hvert subjekts handlinger. Schanning sier angrepet på "subjektet" går igjen som en rød tråd, om enn i ulike varianter.

Det transcendentale subjekt

Nå kan man jo spørre seg hva det transcendentale subjektet og Foucaults kritikk av historieskriving har å gjøre med de samfunnsposisjoner og den diskursen oppgaven søker å si noe om. Slik som det vil bli forsøkt vist har det noe med hva som man kan si noe om, og ut fra hva man kan si noe. Denne oppgavens foretakende er selvfølgelig småskala sammenliknet med Foucaults prosjekter, men siktemålet er å overføre visse innsikter for å belyse forholdet mellom subjektet og diskursen det opererer i.

Schaanning mener (1997: 153-163) at Foucaults kritikk av subjektet burde bli forstått som en kritikk av bestemte måter å skrive historie på. Foucaults ønske i dette lyset vil være å vise

hvordan historikere, bevisst eller ikke, legger en bestemt subjektstilfilosofi til grunn for sine fremstillinger. Det transcendentale subjekt er noe man verken kan ha observert eller registrert, det er noe som man har resonert seg frem til ut fra gitt empiri. Foucault ønsker å komme bort fra det eksistensialistiske grunnlaget som søker å finne svar på hva det er ved mennesket som gjør at det erfarer verden på sin måte. Han vil altså vekk fra transcendentale betingelser, der det transcendentale legges inn i menneskets hode og gjør at det kan erfare noe som noe. Alternativet han ser for seg er å analysere objektkonstitusjonen i et historisk perspektiv. I stedet for å observere hvordan det transcendentale subjekt konstituerer sitt objekt vil han se på hvordan objektet er skapt av praksiser og diskurser, av historisk oppståtte strategier og institusjoner. "I stedet for å analysere en vitensdisiplins objekter ut fra subjektets transcendentale betingelser, må man heller undersøke hvordan de historisk oppståtte praksiser og diskurser foreskriver eller definerer en bestemt "subjektposisjon" for vitensutøveren"(Schaanning 1997: 155). Han ønsket å finne et analysefelt uten å gå veien om et konstituerende subjekt, og ville derfor analysere historiske nedtegnelser og fortidig kunnskap som praksisformer. I begrepet om praksisformer ligger det her en analyse som skal se det hele som sosiale handlinger som igjen er en del av et helt nettverk av utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner.

Å sette dette i sammenheng med denne oppgaven kan kanskje virke søkt, om ikke underminerende for hele prosjektet. Allikevel er poenget som ønskes trukket ut et forsøk på å trekke Foucaults betingelser for forståelse inn i denne oppgavens mulighet for forståelse. Om man begynner med å se på "den etniske minoritet" som objektet i den vide diskursen om etniske minoriteter, og ulike samfunnsposisjoner som subjekter, så kan man fortsette med å tenke seg hvordan ulike historiske oppståtte praksiser og diskurser foreskriver eller definerer en bestemt subjektposisjon. Subjektets posisjon kan her da bestemmes ut fra den situasjon som det er mulig for det å innta i forhold til objektet. For eksempel vil politikerposisjonen som subjekt være priggitt en rekke historiske betingelser i form av praksiser og diskurser som betinger dens forhold til subjektet. Det er ikke bare politikerens erfaringsbakgrunn og meningshorisont som konstituerer etniske minoriteter som objekt, men som et resultat av ulike diskursive praksiser som kan finnes ulike steder i samfunnet. Han vil ikke gå innover i mennesket på leting etter det transcendentale subjekt, men utover å analysere praksiser og diskurser konkrete funksjon.

Schaanning spør så hva Foucault oppnådde med denne perspektivendringen, og svarer selv at han tror at via et transcendentalt subjekt og der tilhørende forståelse av hva som gir innsikt så ville subjektet stadig utvikle en økende grad av klarhet over objektet.

Den andre delen av kritikken til Foucault når det gjelder hvordan man skriver historie er at man ofte har lett for å forestille seg historien som et subjekt. Historiske fenomener blir stående som et uttrykk for transcendentale betingelser, der alt som manifesterer seg i samfunnet blir et empirisk målbart utløp for noe åndelig.

Foucaults alternativ er å betrakte fortiden som et "romlig" framfor et tidsmessig felt. Ulike teknikker, praksiser, diskurser og institusjoner er da ikke koblet sammen ved at de "utvikler" seg i takt, men ved at de knytter allianser ved å "forskyve" seg og "forflytte" seg. (Schaanning 1997:161-162).

Foucault vil skape et alternativ til historien som en strøm av hendelser forårsaket av forklarbare ønsker ifra gitte subjektposisjoner. Foucault ønsker å skape et alternativ, ikke ved å skulle forklare, men å fremvise praksiser og diskurser som fragmenter som kan knyttes sammen ut i fra en romlig fortid.

Videre problematiserer Foucault også det han kaller "det kollektive subjekt", og Schaanning (1997: 163-168) trekker frem to sider ved denne kritikken. For det første er det tidsånden, og hvordan det er blitt gjort ulike forsøk på å finne frem til hvordan ulike epoker har hatt sine egne tankemønstre, en opphøyd mentalitet som forener en tids tenkemåte. Foucault vil altså bort fra en tenkning som kan redusere kompleksiteten i epoken man søker å beskrive til fordel for en forståelse av ulike epoker ut i fra ulike vitensregimers diskurser og praksiser. Man skal altså unngå å forene ulike praksiser eller utspill fra en epoke til noe felles med bakgrunn i et kollektivt subjekt, men i stedet analysere den *praksis* som utspillene inngår i. Et sammenfall i tid og sted trenger ikke bunne i et kollektivt subjekt som mennesker i en epoke deler. I stedet burde diskurser og utsagn alltid ses i forhold til praksisfeltet, og disse praksisfeltene kan man gjerne lese ut av diskursen. Foucault ønsker altså å analysere hele feltet av praksiser og diskurser som konstituerer det som kan kalles historiske objekter, som

for eksempel "forbrytere" eller "gale" (Schaanning 1997: 165). Den andre siden av kritikken til Foucault angående det "kollektive subjekt" er i sammenheng med det *vitenskaplige prosjekt* som også blir stående som noe opphøyet som forener hvert enkelt vitensfelt gjennom å skulle ha et felles mål. Foucault vil anlegge analysen av dette på et nivå som gjør at man kan avdekke det settet av praksiser som konstituerer den diskursive formasjon, beskrive hvordan grupper for eksempel produserer teorier og programmer for å beskrive virkeligheten. Foucault er interessert i å se hvordan disse virker og fungerer utover hvordan de i utgangspunktet var intendert, altså å se det hele som en sosial praksis, og ikke bare på hva av planene som ble materialisert.

Forfattersubjektet

Forfattersubjektet er et av elementene som Foucault mener er med på å ordne diskursen, og tankegangen blir brakt på banen igjen mot slutten av denne oppgaven for å tematisere både den virkelighet denne oppgaven blir skrevet ut fra, og hvilken virkelighet den forsøker å si noe om. Som deltaker i en uformell samtale over noen øl ville mine meninger, mitt eget subjekt, vært kontekstforbundet på en annen måte enn det er gjennom denne teksten. Deltakelsen ved denne teksten vil først og fremst være del av en sosiologisk diskurs, og dernest del av en minoritetsdiskurs. Hvor er jeg selv med utgangspunkt i hvilken diskurs jeg deltar i? Og hvor er jeg selv for å kunne si noe om de som jeg sier deltar i diskursen om etniske minoriteter? Forfattersubjektet slik som Foucault tematiserer det vil undergrave den erkjennelse denne oppgaven baserer seg på, men samtidig er det en måte å forstå deler av virkeligheten på. Denne oppgaven tar utgangspunkt i at det skulle være et felles bevissthetsnivå hos de handlende subjekter, noe som ikke vil være korrekt hvis man ser på dem som deltakere i diskursen om etniske minoriteter. Nærmere korrekthet kommer man derimot om man ser dem som deltakere i sitt eget felts diskurs, noe som da også vil implisere etniske minoriteter og den diskursen når det blir aktuelt. Gjennom en avis vil man som tidligere nevnt finne en rendyrket opprettholdelse av rolleforventningen knyttet til aktøren, som knytter denne først og fremst til sin egen samfunnsposisjons diskurs, og dernest til diskursen om etniske minoriteter. For en videre erkjennelse av samfunnsforhold burde denne oppgaven ha grepet hvorledes ulike samfunnsposisjoner har oppstått som naturlig gitte kategorier.

Avvisningen som Foucault har av subjektet som utgangspunkt for historieskrivingen omfatter også individet og da spesielt forfatterfunksjonen. Foucault ønsker å finne frem til en måte der teksten kan forstås som en diskursiv praksis, og dermed skyve tilside den vanlige problematikken som ser på forholdet mellom intensjon og tekst. (Schaanning 1997: 168-179). Alle bøker inngår ulike diskursive praksiser akkurat slik som forfatterne av dem gjør, og Foucault vil også her finne en alternativ måte å se på tekster på, et alternativ til det dominerende hermeneutiske tankesettet. Forfatternavnet har i dette tankesettet gjerne en bestemt funksjon der Foucault trekker frem fire som videre vil være med på å gi teksten en bestemt status. Den første er at forfatteren peker på et eiendomsforhold, det andre er at forholdet mellom verket og forfatteren er historisk variabelt. Nummer tre gjelder hvordan forfatterens navn brukes til å kommentere eller forklare teksten, der det henvises til for eksempel dennes livsførsel og sosiale posisjon. Det fjerde punktet dreier seg om hvordan forfatteren kan henvise til en rekke ulike "jeg", alt ettersom i hvilken sammenheng og med hvilken intensjon noe skrives. Disse ulike funksjonene er ifølge Foucault med på å påvirke den historiske praksis, og legger føringer på teksten. Foucault kan sies å ville ønske å koble forfattersubjektet ifra teksten. Hensikten er at det da skal bli lettere å se at teksten er et innspill som er knyttet til praksiser og institusjoner.

(...)kommer det tilsyne et sosio-diskursivt felt som lar seg beskrive relativt uavhengig av forfatteren. Foucaults alternativ er å betrakte tekster som diskursive praksiser, trekk i et nettverk. Det avgjørende er da ikke den intensjonen som ligger til grunn, men hvordan de diskursive handlingene skriver seg inn i ulike makt-viten-relasjoner. (Schaanning 1997: 173).

Foucault ble kritisert av de som hevdet at han ville fjerne det skrivende subjekt, noe han selv benektet å forøke, og sa at han ønsket å problematisere og definere de posisjonene og funksjonene som subjektet kunne innta i diskursen.

Forfatterrollen spiller også en rolle for hvordan man blir forstått og hørt. En ukjent forfatter stiller med en tekst uten å måtte imøtegå en forforståelse fra sine lesere.

Massemedienes vigsling av legitime kilder

I en diskurs om etniske minoriteter vet man ofte hvem som dukker opp, og videre hva slags utsagn som kommer. Visse samfunnsposisjoners utsagnsrett har på mange måter blitt naturliggjort ved at de ofte er synlige og dominerende i massemediene. At dette skulle kunne være annerledes kan til tider synes vanskelig å forestille seg. For å gripe an dette må man først si noe nærmere om forholdet mellom massemedia og kildene. To spørsmål blir sentrale i denne sammenhengen. I hvilken grad utøver massemediene makt gjennom å selv å definere den "virkelighet" de fremstiller? Og i hvilken grad kan man si at kildene utøver makt over mediene? Opprinnelig skulle man tro at media kunne ha makt til både å være castingansvarlig og regissør i den utgaven av virkeligheten de presenterer, med ganske stor kunstnerisk frihet. Altså at de selv kan velge hvem som skal spille hoved- og biroller, og med hvilken vinkling og i hvilke sammenhenger disse rollene så skal utøves. Oppgaven har tidligere tatt for seg hvordan media foretar prioriteringer og bearbeidinger i materialet som bygger på andre prinsipper enn det å skulle gjenspeile en allsidig og representativ virkelighet. Disse valgene kan som nevnt sies å ha blitt foretatt på tre ulike stadier. For det første var det valget mellom ulike stofftyper, dernest gjennom prioriteringer omtalt som ulike medievriddinger og til slutt hvordan mytedannelser kan oppstå som følge av medievriddingen. I tillegg har oppgaven også sett på hvordan elitene har hatt lettere for å slippe til i massemediene. Denne oppgaven har sett nærmere på en avisårgang, og gjennom det har et bilde av hvordan en medieskapt virkelighet angående etniske minoriteter kommet frem. Mediene kan ut fra dette bildet sies å ha et variert avhengighetsforhold til de ulike samfunnsposisjonene. Det kan synes naturlig nå at de som er med på å prege en i utgangspunktet vid diskurs om etniske minoriteter gjør det nettopp fordi det er naturlig. Ved at visse samfunnsposisjoner til stadighet er representert i denne diskursen gjør at både dette faktum, og fortellingen den utsier, konstituerer en virkelighet i dobbel forstand. Den legitimerer kilden ved at kilden stadig vekk får repetert sitt anliggende. Den herskende diskurs er strukturert og fungerer strukturerende, som oppgaven har sett Bourdieu si. Massemedia kan i seg selv anses for å være en institusjon med sine formelle og uformelle betingelser for handling. Et eget felt der det knytter seg en rekke handlingsbetingelser for aktørene innenfor. Med dette kan man også si at mediene som en institusjon, eller et eget sosialt felt, selv er strukturert, og derigjennom og først, strukturer sine egne aktører som så ut fra de handlingsbetingelser den har til rådighet går ut for å "gjenskape virkeligheten til det

sosiale feltet den er en del av". Dette vil da føre til at aktøren, journalisten, vil være strukturert av sin egen tittel eller samfunnsposisjon, og således ha et naturliggjort forhold til hvordan virkeligheten skal komme til uttrykk gjennom sitt eget arbeide. Om enn ikke naturliggjort, så vil det i hvert fall foreligge en forståelse av hvordan ting skal fremstilles for at rollen som journalist i den gitte nyhetskanalen skal være fylt. Forståelsen av hvordan ulike samfunnsposisjoner, og hvilke fortellinger som de skal fortelle, vil da langt på vei være kartlagt før en gitt hendelse som skal dekkes inntreffer. Ut fra dette vil man også kunne se hvordan en innenfor mediestrukturen vil ha ulike forbindelser til sine kilder. Innenfor politikerposisjonen vil da journalist oppleve at minoritetsdiskursen blir gitt aktualitet gjennom "enigheten om å være uenige" om hvordan etniske minoriteter skal innlemmes i det norske samfunnet, og videre hvordan man skal debattere dette faktum. Ofte er det fremstående verv som gjør seg synlige, noe som kanskje betyr at det er samfunnsposisjonen som er sentral her og ikke nødvendigvis aktøren, da politiske posisjoner langt på vei er stabile, og således ikke dødelig slik som aktøren. Gjennom kriminelle handlinger søker journalisten faktakunnskap fra politiet, mens det er forventet at man også skal intervju noen innvandrere slik at også de får kommet med sin fortelling. Hvem som skal ha de ulike rollene, og hvordan de skal fylles, virker ofte fastlagt på forhånd. Journalisten har regien, men produsentene gjør det vanskelig å foreta seg noe som ikke er genretro.

På dette stadiet ser man flere eksempler på hvordan diskursen ordnes. Michel Foucaults *Diskursens orden* (Foucault 1999) presenterer flere aspekter som tydeliggjør det ut tilfeldige i en avisårgang. Utelukkelsesprosedyrer og *forbudet* med det kan være det første eksempelet. Dette henspiller som tidligere nevnt til at man ikke har rett til å si hva som helst, at man ikke kan si alt i enhver sammenheng, og at ikke hvem som helst kan snakke om hva som helst. Selv om mediene opplever å få kritikk for utvalget som kommer tilsyne i deres dekning av virkeligheten, har de allikevel mye makt gjennom legitimiteten i det å foreta slike valg. Man kan si at dette feltet til dels har en utstrakt form for symbolsk makt i nettopp forhold til å foreta slike valg, da den på mange måter kan sies å være naturliggjort og usynlig, og vanskelig for mange å se betydningen av. Media håndhever et forbud ved gi plass og derigjennom legitimitet til visse samfunnsposisjoner i forbindelse med diskursen om etniske minoriteter. Videre har oppgaven vist hvordan ulike samfunnsposisjoner kan sies å prege ulike deldiskurser av den vide diskursen, noe som igjen står i forhold til hvilke deler av

faktiske virkeligheten som kommer til syne i media. Dette henger også sammen med et annet utelukkelsesprinsipp, nemlig skillet mellom oppdeling og forkastelse, eller fornuft og galskap som Foucault også kaller det. For denne oppgaven sin del kan man kanskje skille mellom det fornuftige og det gale. I forhold til gjeldende og overordnede normer vil det fornuftige i forhold til etniske minoriteter tydeligvis måtte komme ifra bestemte samfunnsposisjoner, mens andre samfunnsposisjoner vil være meningsløse å trekke inn som kilder i denne diskursen.

Samfunnsposisjonenes vigsling av aktøren

Når man langt på vei kan stole at en gitt samfunnsposisjon kommer med en gitt innstilling til den gitte saken må det også være noe som ligger til grunn for dette fellese. Oppgaven har tidligere omtalt det som Bourdieu kaller vigslings- eller legitimeringsriter, og kan bidra til å se noen av de forholdene som gjøre seg gjeldende når en aktør blir del av et system eller institusjon. Og tre inn i bestemte posisjoner vil kunne endre både det blick aktøren har på seg selv, og det blick andre har på denne. En ny tittel vil si noe om det nye ansvaret som nå ligger hos vedkommende, og også en ny tiltro og forventning til dennes handlinger vil oppstå. Som Bourdieu sier (Bourdieu 1996), vil titler og ulike kategoriseringshandling gi grunnlag for varige disposisjoner hos aktøren, og får da en toveis virkning. For det første vil den markere et skille til de som ikke har kommet inn i en slik sosial posisjon, altså en distinksjon til andre aktører som ikke vil ha opplevd denne anerkjennelsen der en viss sosial status nå vil gi aktøren ny legitimitet. Et slikt legitimeringsrite vil også være forbundet med at aktøren ofte har lagt ned en betydelig egeninnsats i forbindelse med sin nye posisjon, noe som vil sentralt for å holde aktøren innenfor. De privilegier som er oppnådd skal være vanskelig å gi slipp på til fordel for eksisterende alternativer. En utdanningstittel kan for eksempel danne utgangspunkt for varige forskjeller til mange andre samfunnsaktører og stabile disposisjoner hos aktøren selv. Gjennom en lang utdanning vil visse erfaringer bli kroppsliggjort, og bli en del av denne aktørens habitus. Og habitus har, som oppgaven har vært inne på i Bourdieus teori, den egenskapen at den naturliggjør visse handlingsbetingelser, mens den også vil kunne fungere betingende i forhold til andre handlingsalternativer.

Dette vil følgelig kunne bidra til å forklare noe av den forutsigbarheten som preger den vide diskursen om etniske minoriteter. Tidligere i oppgaven ble det hevdet at man gjennom media ville møte en forholdsvis rendyrket samfunnsposisjon i den gitte artikkel. At de andre rollene til den som uttaler seg måtte ha, lettere vil kunne bli holdt skjult i den offentlige debatt. Med Goffman vil man kunne si at det er lettere for aktøren å rendyrke og spille den rollen som man trer inn i offentligheten med, enn det kan være å utøve en bestemt rolle i direkte interaksjon, da muligheten for konflikter i forhold til andre roller som denne besitter lettere vil kunne oppstå. Som en konsekvens av dette er det så mulig å hevde at store deler av det som preger en vid diskurs om etniske minoriteter er det forholdet ulike institusjoner eller samfunnsposisjoner har til etniske minoriteter, og ikke enkeltaktører. Hva som så betinger eller bestemmer hvordan de ulike samfunnsposisjonene trer inn i den vide minoritetsdiskursen vil variere. Noen sosiale felter vil aktivt trå inn i denne tematikken, mens andre blir trukket inn av mediene for at "den rette virkeligheten" skal komme tilsyne gjennom media. Som regel vil mediene være interessert i en viss side, en viss rolle, og den vil man da kunne utøve uten at man havner i konflikt med andre sider av seg selv, da det gjerne tas utgangspunkt i tittel eller samfunnsposisjon. Så når journalisten intervjuer en med minoritetsbakgrunn på gata gjøres dette fordi journalisten allerede har bestemt at det er minoritetsbakgrunnen som skal være den legitimerende siden av aktøren, ikke andre egenskaper aktøren måtte ha. Ut fra dette vil man også få en bestemt fortelling, en som vil være alternativ, en med et annet plott enn den etniske nordmenn sannsynligvis ville ha kommet med. Det samme kan ofte sies om politiposisjonen, den danner ofte utgangspunkt for å skrive en sann og legitim fortelling om "virkeligheten".

Også Foucault (Foucault 1999) har med begrepet om ritual i et av punktene i den tredje gruppen han skisserer i forbindelse med hvordan diskurser ordnes. Denne gruppen har hos Foucault det formål å pålegge individet en rekke regler som må følges for at det skulle kunne delta i diskursen, og med det hindre at alle har adgang. Altså er det en uttynning av talende subjekter, der visse egenskaper må oppfylles for at man skal kunne delta. Foucault sier at noen diskursområder vil kunne være streng bevoktet, mens andre vil kunne være åpne for alle talende subjekter. I prinsippet må man si at den vide diskursen om etniske minoriteter skal være åpen for alle. Det var også denne oppgavens utgangspunkt, at den skulle se etter både "store" og "små stemmer" i en vidt definert diskurs. Etter arbeidet med datagrunnlaget

må det kunne føyes noen modifikasjoner til denne "sannheten". For det første kan man jo gjenta at tilgangen til å delta i offentlig meningsutveksling gjennom media er ulikt fordelt mellom ulike sosiale felter, mellom ulike samfunnsposisjoner. De som er i besittelse av lite symbolsk kapital vil oppleve en høyere terskel enn de med større mengder symbolsk kapital for å tre inn i offentligheten. Dette henger blant annet sammen med det å se seg selv som en aktiv samfunnsaktør, og å kjenne til kodene for den sosiale virkelighet man trer inn i. Videre har jo datagrunnlaget vist at det er bestemte samfunnsposisjoner som dominerer diskursen, og med samfunnsposisjoner følger vektleggingen av visse sider av diskursen. Visse sider av en bred diskurs som gjentas, og som får sin naturlighet ved at gitte utsagn blir repetert. Enkeltinnlegg fra enkeltpersoner vil ha begrenset innvirkning på den vide diskursen om etniske minoriteter og virkelighetskonstitusjonen som kommer til syne gjennom denne.

Ritualet definerer den kvalifikasjonen de talende individene må ha (og de må innta denne posisjonen og formulere denne type utsagn i dialogens, uspørringens og resitasjonens spill), det definerer de bevegelsene, de adferdsmåtene, de omstendighetene og hele det settet av tegn som diskursen må ledsages av (Foucault 1999: 23).

Avslutning og svarene som ikke kom

Det er blitt forsøkt vist hvordan det skapes konformitet i ulike samfunnsposisjoner, og hvordan dette kommer til syne. Bakgrunnen for at det er slik er også blitt tematisert. Resultatet av det hele er at diskursen om etniske minoriteter ikke så lett lar seg endre, selv om ønsket skulle ligge innbakt i hver enkelt aktør. Så lenge kategoriene eksisterer vil de også bestå helt frem til det punkt der kategoriene opphører og eksistere. I dette tilfellet vil det si der det ikke er noe som heter etnisk minoritet, innvandrere eller asylsøker. Der alle er naturligjorte innbyggere på jordkloden, og der det å dele mennesker etter etniske tilhørighet ikke gir mening

Denne oppgaven har tematisert hvordan etniske minoriteter blir tematisert. Den har prøvd å gripe noe som råder i virkeligheten, og har innsett at ved å forsøke å gripe virkeligheten skaper man samtidig virkeligheten. De synlige fortellingene om etniske minoriteter opprettholdes av diskursen som definerer den enkelte samfunnsposisjonen. Hvilke samfunnsposisjoner som får uttalt seg i diskursen om etniske minoriteter er diskursen som

dominerer hva mediebildet skal bestå av. Det er lett å vise frem de synlige fortellingene, og det er lett å gå seg bort når man skal vise frem den skjulte makten. Oppgaven kunne ha tatt for seg både flere og færre samfunnsposisjoner, og gjengitt både flere og færre fortellinger, men essensen i oppgaven ligger ikke slike realiteter. Skal man nå noen form for erkjennelse må man erkjenne at hele samfunnet er en sosial konstruksjon, og at ingenting er naturlig gitt. Alle samfunnsposisjoner er sosialt konstruert, og denne oppgaven har fortalt det innenfor rammene av det en annen sosial konstruksjon tillater. En virkelighet som hadde vært annerledes konstruert ville ikke nødvendigvis ha utøvd symbolsk makt med distinksjonen etnisk minoritet – etnisk majoritet. Gjennom å ha problematisert denne distinksjonen har jeg således opprettholdt en virkelighet som jeg egentlig ønsker å fjerne meg fra. Dette forklarer vel egentlig alle metaaspektene som dannet utgangspunkt for oppgaven: Det er ikke lett å argumentere seg bort fra en virkelighet, når man opprettholder den virkeligheten ved å ta avstand fra den.

Samfunnsposisjoner kan anses som subjekter og etniske minoriteter som objekter der problemet ligger i at språket istedenfor å virke frigjørende virker bindende. Massemedia er et felt, en diskurs. De er castingansvarlig og regissør i sin fremstilling av virkeligheten, og konstituerer den virkeligheten ved at de har den symbolske makten til det. Massemedia er ingen enkeltperson, det er en strukturerende struktur som i en annen virkelighet kunne vært helt annerledes, eller ikke tilstede i det hele tatt.

Oppgaven består av 32787 ord

IX. Litteraturliste

- Aubert, Vilhelm (1981): *Sosiologi, 1. Sosialt samspill*. Oslo: Universitetsforlaget
- Barnes, Barry (1995): *The Elements of Social Theori*. London: UCL Press
- Becker, Howard (1973): *Outsiders*. New York: The Free Press
- Bourdieu, Pierre (1994): *Kultursociologiska tekter*. Stockholm/Stehag: Brutus Ostlings Bokforlag Symposion
- Bourdieu, Pierre (1996): *Symbolisk makt*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bourdieu, Pierre (1999): *Meditasjoner*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bourdieu, Pierre (2002): *Distinksjonen*. Oslo: De Norske Bokklubbene AS
- Bourdieu, Pierre og Loic Wacquant (1993): *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Brochmann, Grete (2002): "Statsborgerskap, medborgerskap og tilhørighet". I Grete Brochmann, Tordis Borchgrevink og Jon Rogstads *Sand i maskineriet, makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag AS
- Brochmann, Grete (2003): "Lykksalighetens rike og den nye etniske forstyrrelsen". I Ivar Frønes og Lise Kjølrsrud (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag AS
- Champagne, Patrick (1999): "The view from the media". I Pierre Bourdieu (red.) *The Weight of the World*. Cambridge: Polity Press
- Dahl, Ottar (1986): *Likhet, demokrati og makt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Engelstad, Fredrik (2003): "Makt i det norske samfunnet". I Ivar Frønes og Lise Kjølrsrud (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag AS
- Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden: Tiltredelsesforelesning holdt ved College de France 2. desember 1970*. Oslo: Spartacus
- Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Giddens, Anthony (1987): *Nine Theses on the Future of Sociology*. I Anthony Giddens (red.) *Social Theory and Modern Sociology*. Cambridge: Polity Press
- Goffman, Erving (1974): *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Dreyer
- Goffman, Erving (1975): *Stigma – om afvigerens sosiale identitet*. København: Nordiske Forlag

- Gullestad, Marianne (2002): *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Habermas, Jurgen (1971): *Borgerlig Offentlighet*. Oslo: Gyldendahl
- Habermas, Jurgen (1999): "Det sivile samfunn og rettsstaten" I Ragnvald Kalleberg (red.) *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendahl AS.
- Hagelund, Anniken (2003): *The Importance of Being Decent. Political Discourse on Immigration in Norway 1970-2002*. Oslo: Unipax
- Hagen, Kåre og Ivar Lødemel (2003): "Fattigdom og sosial eksklusjon". I Ivar Frønes og Lise Kjølrsrud (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag AS
- Hernes, Gudmund (1975): *Makt og avmakt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hernes, Gudmund (1984): *Media: struktur, vridning, drama*. Nytt Norsk Tidsskrift 1.
- Hervik, Peter (2002): "Etnisitet og mediernes skildring af de etniske minoriteter". I Thomas Tufte (red.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Gøteborg: NORDICOM
- Hofstede, Geert (1993): *Kulturer og organisasjoner*. Oslo: Bedriftøkonomenes Forlag.
- Høyer, Svennik (1989): *Små samtaler store medier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jakobsen, Kjetil (2000): "Pierre Bourdieu: De intellektuelles symbolske makt". I Iver B. Neumann (red.) *Maktens strateger*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Jarvinen, Margaretha og Nils Mortensen (2002): "Det magtfulde møde mellem system og klient – teoretiske perspektiver". I M. Jarvinen, J.E. Larsen og N. Mortensen (red.) *Det magtfuldt møde mellem system og klient*. Aarhus Universitetsforlag
- Lunby, Knut (2003): "Mediefeltet – kampen om oppmerksomheten". I Ivar Frønes og Lise Kjølrsrud (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendahl Norsk Forlag AS
- Mathiesen, Thomas (2002) *Makt og medier, en innføring i mediesosiologi*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Neumann, Iver B (2001): *Mening, materialitet og makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS
- Olsen, Johan P. og Harald Sætren (1980): "Massemedier, eliter og menigmann". I Johan P. Olsen (red.) *Meninger og makt*. Bergen, Oslo og Tromsø: Universitetsforlaget.
- Pfohl, Stephen (1994): *Images of deviance and social control. A sociological history*. New York: McGraw-Hill, Inc.

- Røgilds, Flemming (2002): "Oplysninger til danskerne om samfundet". I Thomas Tufte (red.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Gøteborg: NORDICOM
- Schaanning, Espen (1997): *Vitenskap som skapt viten, Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus Forlag A/S
- Schwebs, Ture og Helge Østbye (1998): *Media i samfunnet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Silverman, David (2001): *Interpreting Qualitative Data, methods for analysing talk, text and interaction*. London: SAGE Publications.
- Skjervheim, Hans (1976): *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Tanum-Norli.
- Sørheim, Torunn Arntsen (1997): "Innvandrere i Norge". I Thomas Hylland Eriksen (red.) *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Østerberg, Dag (1997): *Sosiologiens nøkkelbegreper*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt